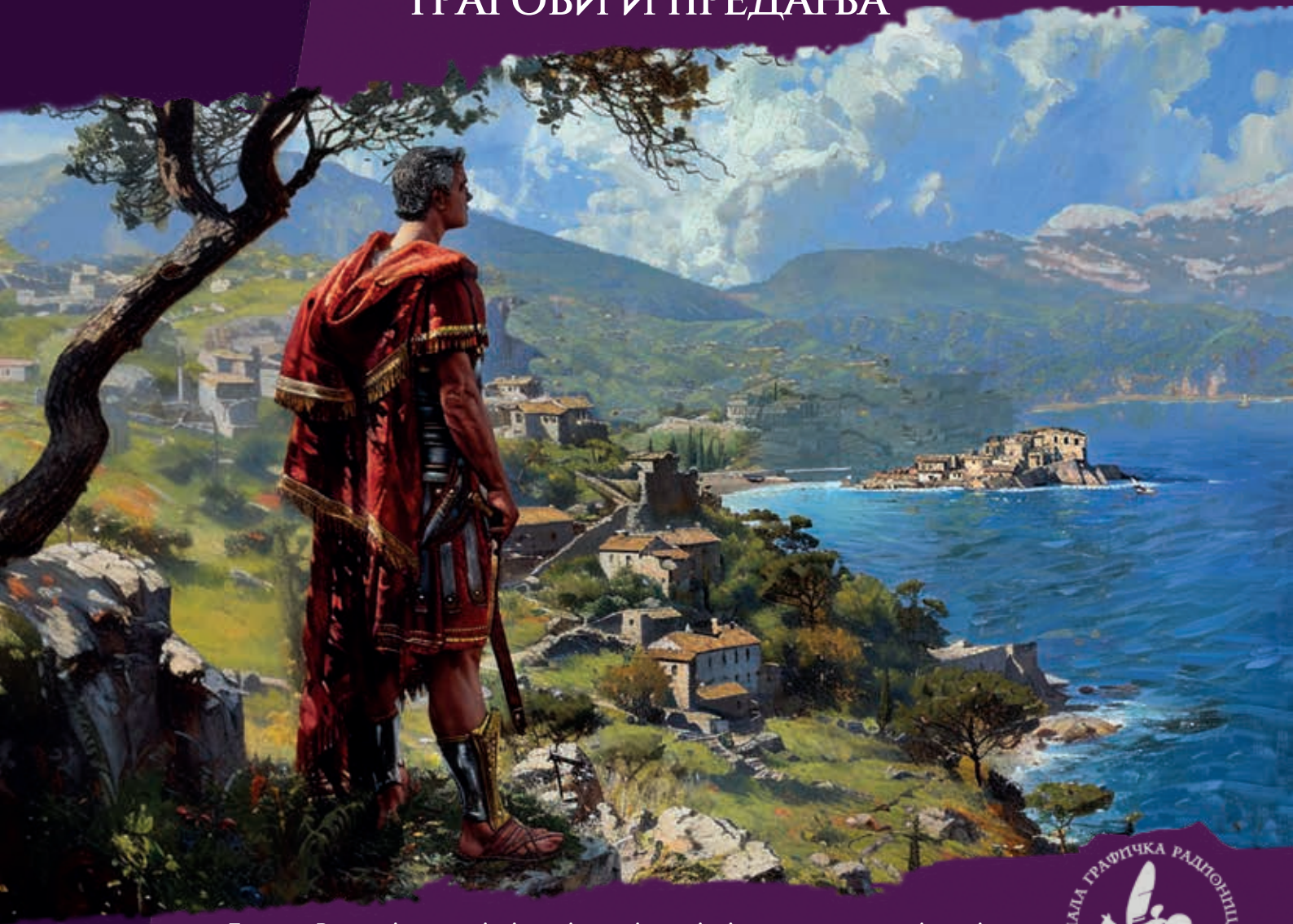

ТРАГОВИ ПРОШЛОСТИ РИМЉАНИ У БУДВИ

ТРАГОВИ И ПРЕДАЊА

Прича о Римској империји, једној од најзначајнијих епоха у историји свијета, легендама о њеном настанку и хиљадугодишњем постојању и свједочанство о бурним временима која су оставила отиске на судбини Будве

ИЛУСТРАТИВНЕ ПРИЧЕ И ЛЕГЕНДЕ О РИМСКОЈ БУДВИ

ЗАНИМЉИВА ИСТОРИЈА

РИМЉАНИ У БУДВИ ТРАГОВИ И ПРЕДАЊА

ПРОЈЕКАТ БУДВА - ЕВРОПСКА ПРИЈЕСТОНИЦА КУЛТУРЕ

Свједочанства европског наслеђа у Будви:

Будва у Римском царству

ПОКРОВИТЕЉ

Туристичка организација општине Будва,
директор Немања Куљача

Издавач: Стваралиште, Ваљево

За издавача: Маринко Лугоња

Уредник издања: Марко Кентера

Текст: Марко Кентера, Маринко Лугоња, Зоран Мујбеговић

Лектор: Станка Рађеновић Станојевић

Илустрације: Стваралиште

Дизајн и припрема: Стваралиште, Ваљево

Штампа: Birograf Comp Zetum

Тираж: 300 примерака

Година издања: 2025/7533

ЗАНИМЉИВА ИСТОРИЈА

РИМЉАНИ У БУДВИ ТРАГОВИ И ПРЕДАЊА

ПРИЧЕ О ВЈЕЧНОСТИ БУДВЕ

СВИ ПУТЕВИ ВОДЕ У РИМ СТАРА ПРИЧА КОЈА И ДАЉЕ ТРАЈЕ

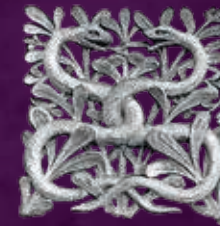
Научна истраживања и бурна времена нису оставила много трагова о епохи овог величанственог и суровог царства у Будви. Неки стари запис, понека мапа, дио капитола и мозаика својом љепотом указују на богату историју и појединце који су господарили будванским обалама у доба Рима. Вријеме као пламен умије да избрише сјећање чак и на велике пријестонице античког свијета. Будва је на своју несрећу, кроз историју, имала више разарања и паљења, земљотреса и пљачки. Остала су нам у насљеђе свједочења античких писаца, те остаци импозантних грађевина и ситнице које су чиниле живот и смрт њених древних становника. Са друге стране, свјетска архива сјећања на природу самог Римског царства, владавине у њему, развој војног поретка, начини живота који су се јасно мијењали кроз епохе олакшавају нам разумјевање „духа времена”, тако да уз мало маште није тешко реконструисати какав је заправо био живот Римљана и старосједилаца у окружењу, називаних и данас разним именима од стране хроничара и путописаца.

Стара предања, приче будванских хроничара и љубав према Будви су можда наше најбогатије културно насљеђе. Они су инспирација овој нашој причи која можда чак има својих недоречености, грешака и пропуста. Њени домаштани дјелови као и илустрације могућих догађаја, треба да буду подстрек читаоцима за даља истраживања и трагање за својом истином.

Мит о Кадму и Хармонији као оснивачима Будве је полазни ослонац наше приче, која у својој бити није научни рад иако се ослања на досадашња истраживања. Она је претпоставка живота какав би могао бити.

Будва је највјероватније најстарији град источне обале Јадрана и данас раскошан у својој љепоти. Пркоси пролазности више од 4000 година и још увијек постоји на мапи свијета живих античких градова - можда управо да би нека будућа покољења употпунила ову нашу причу, потврдила је или исписала неку још љепшу.

Аутори

КЊИГА I

ЛЕГЕНДА О „НАРОДУ ЗМИЈА”
ПРЕЦИМА РИМЉАНА И НАЈВЕЋОЈ
БУДВАНСКОЈ СЛАВИ

ВЛАДАРИ И БОГОВИ

ДВАДЕСЕТИ ВИЈЕК П. Н. Е.

Испричаћемо вам причу о најславнијим временима Будве, настанку града под брдом Спас и краљу Кадму који га је прославио. О Илирима се мало зна, али се на основу легенди и трагова може испричати много прича о њима. Ово је једна од њих.

Јако давно, прије више од 4000 година, легенде кажу да се у близини славног египатског града Тебе родио Агенор, син бога мора Посејдона и афричке принцезе Либије. Агенор се јако ријетко помиње у Будви, али нам је у овој причи важан јер је био дјед нашег славног краља и бога

1. Краљ Агенор са краљицом у египатској Теби

Кадма, кога су стари писци називали и Кадмос, Кадмеј и слично. У то вријеме су имена била чудна, сасвим другачија него наша данас, и имала су своја значења на сада већ заборављеним језицима. Тог сина бога мора, који је постао касније и краљ, звали су разни народи разним именима, а једно од њих је и Мојсије.

2. Краљ Феникије у пурпурној одежди у граду Тиру

По старим причама донио је људима Средоземља „писмо”, слова и учење о смислу и настанку свијета.

Ова знања су људима била толико важна, да се чак говорило да му је то поклоњено са неба од богова.

Агеноров син Феникије је владао градом Тир у данашњој Малој Азији. Феникије је имао троје дјеце, синове Ликија и јунака Кадма, њега добро запамтите, и прелијепу кћерку Европу, по којој је касније наш континент добио име.

СКРИВЕНЕ ПОРУКЕ

Свака та прича има нека скривена значења и поруке. Бик је симбол мужевности и надљудске снаге. Нико Зевса није препознао, нити је могао тако снажног да га спријечи.

ХЕЛА

Или Јела, стари назив за свјетлост, по којој је Балкан добио име Хелм, а тадашњи простор Грчке Хелада, Јелада. Народи који су живјели на том простору су били народ свјетлости назван Хелени, Јелени или Јелини.

3. Бог Зевс у обличју бика и принцеза Европа

Врховни бог Зевс, кога су сматрали створитељем свијета и свјетлости био је главни владар свим боговима, заљубио се у Европу јер је била много лијепа.

Сматрало се да све на свијету припада њему. Он отима Европу док се купала у мору окружена стражарима.

У старим причама описује се тај догађај као да је бог Зевс, претворен у бика тамне боје са бијелим полумјесецом на себи, отео Феникијеву кћерку.

Краљ Феникије, тужан, шаље синове у потрагу за кћерком, не знајући да је бик, у ствари, сам врховни бог Зевс.

ПОТРАГА ЗА ЕВРОПОМ И КАДМОВА ПУТОВАЊА

ПРОРОЦИ

Пророци су људи који су говорили шта ће бити у будућности и тадашњи свијет их је веома поштовао и многи су им вјеровали да заиста познају судбину, која је на неки начин запис у коме је наш живот већ предодређен.

ВО, БИК ИЛИ КРАВА

Света крва или во, која је у ствари, у пренесеном смислу, симбол самог бога Зевса, водила га је све до мјеста Беотије, које се налази у данашњој Грчкој.

ГРЦИ

Назив за народе који су насељавали простор најстаријег града на простору Хеладе - Граја, чије име на старом језику значи „стара” или „древна”. Занимљиво је да су у старим записима из Далмације и Будву називали Стариград. Грцима данас називају све народе који су временом населили тај простор, на ком се данас налази и држава Грчка.

СИМБОЛИКА ЗМИЈЕ

Можда је и у овој старој причи Арејев син само представљен као мудра и вјешта змија, по обичају, али до данас историчари и научници који се баве митовима и легендама то нису открили...

СРЕДОЗЕМЉЕ

Средоземље је географски назив за подручје пуно држава које додирују Средоземно море и има их на чак три континента. У доба о коме сада говоримо, Средоземље је било колијевка европске цивилизације.

Кадмо, херој који је Будву учинио надалеко чувеном, креће у неуспјешну потрагу за сестром, а прати га брат Килик.

4. Кадмо са мајком и братом Ликијем у потрази

На свом путу сазнају да је бик у ствари сами Зевс и да је немогуће вратити Европу у њихову земљу Феникију. На крају они одустају од потраге.

Килик оснива своје краљевство на југу Мале Азије, а Кадмо наставља пут ка сјеверу, подучавајаћу народе Балкана да пишу, али и свему ономе што је научио од дједа Мојсија. У старим причама кажу да је са својим вјерним ратницима пратио пут пророка

које је сретао у свetišћима на која је наилазио. Један од пророка, можда баш у најпознатијем од свих пророчишта које се звало Делфи, рекао је Кадму да прати краву или вола са биљегом на тијелу све док не легне од умора и да ће се на том мјесту „срести” са својом судбином.

Дошавши до краја свог пута, дужан је био да по тадашњем обичају „принесе жртву” и захвали се боговима који су га сачували током пута од невоља. Жртва је била убијање тог вола или краве, посипање водом и приређивање свечане гозбе за своје пратиоце, слично нашем Божићу данас.

Кадмо је послао своје другове ратнике да донесу воду са оближњег извора. Убрзо је чуо страшне крике ратника, који су испунили ужасом цијело поље Беотије, мјеста на коме су се тада налазили.

ЈУНАЧКИ ПОДВИГ И ОСНИВАЊЕ ТЕБЕ

Кадмо је брзо дошао до извора и видео страхан приказ. Огромна змија, а неки писци кажу да је то био змај, побила је његове другове и просипала отровни пламен наоколу. Храбри Кадмо одмах је напао змију и послѣ тешке борбе, бацао је камен на њу скрећући јој пажњу.

Док се змија увијала, забио је копље у њено срце и убио је ту страшну неман. Тај херојски чин је одредио његову будућу и тешку судбину, јер је та змија, или змај, у ствари била прерушени син Ареја, бога рата!

Једна од Зевсових кћерки, мудра богиња Атина је вољела Кадма и тајно га штитила од несрећа у његовим походима. Чим је убио змију, Атина је Кадма посавјетовала да посије

змијске зубе на пољани. Из њих су, по причи, настали храбри ратници Спарти (што у преводу на наш језик значи посијани) и они су помогли Кадму да постане владар на том простору и подигне свој град. Назвао га је Кадмовград (Кадмополис), прелијепи град који је убрзо прерастао у велику пријестоницу Беотије, што значи - град гдје се налази пријесто краља.

5. Кадмо у борби са змијом, сином бога Ареја

Тебански бакарни новчић,
Музеј града Будва

ЗМИЈА

Змија је од давнина сматрана за магично биће. По легендама, змије су веза овог и подземног свијета и донијеле су живот из подземља. Неки стари народи су вјеровали да је све настало од змије, те да су оне наша стална веза са подземним свијетом. Неки писци су за исто биће биљежили да је змија а други да је змај, зависи о којој земљи се ради.

ЗМАЈ

Ова сличност са именом „змија” није случајна. Змија се претвара у змаја, када постане много стара и израсту јој крила. Змајеви се, у причама, друже са људима и штите их, а многе јунаке из прича је одгајао змај. Аждаје су нешто друго. То су зла бића која, у причама, хоће да униште људе.

Када се проширио град, Кадмо га је назвао Теба, да га подсјећа на велики и тада баш познати и свети град Тебу, који је некад био пријестоница славног Египта и родни крај његовог оца Феникија.

6. Вјенчање краља Кадма и богиње Хармоније

Кадмо је, поред вјечне славе стечене међу људима, због побједе над опасном змијом навукао на себе проклетство и бијес моћног бога рата Ареја, кога неки зову и Арес, који је желио да му се освети. Међутим, моћни бог Зевс је имао друге планове за Кадма. Вјероватно јер је био благ према њему због отмице Европе.

Бијесни Ареј, у страху од Зевса, није могао да се освети Кадму због убиства змије која је у ствари била његов син, али се изборио да Кадмо буде осуђен. Морао је у његовим ратним походима широм Средоземља служити осам година.

Кадмо је вјерно и послушно служио и извојевао многе велике побједе. То је одобровољило Ареја јер је ипак волио храбре и велике ратнике какав је био и сам Кадмо.

За прослављеног Кадма су богови приредили велико вјенчање са Арејевом кћерком, а Зевсовом унуком Хармонијом. Хармонија је том приликом добила као свадбени поклон чаробну огрицу и хаљину, а Кадмо је добио магично непобједиво копље бога рата. Дуго су њих двоје срећно владали Тебом и освојеним простором широм Беотије.

7. Кадмо и Хармонија владају беотијском Тебом

Своје вјерне ратнике Спарте са породицама Кадмо је прогласио оснивачима и племићима Тебе.

Тебанци, неко за њих каже и Тебатанци, су касније постали познати као велики ратници и храбри морепловци и један од најважнијих народа Хеладе. Својим бродовима трговали су по Средоземљу и, по угледу на друге Феничане, основали су своју трговачку луку и насеље на обали данашње Будве...

Насеље Тебанаца се полако са обале ширило ка падинама данашњег брда Спас. И ту долазимо до града у коме данас живимо, који је центар културе, туризма и економије цијеле Црне Горе.

8. Тебанска колонија на обалама Будванске ривијере, насеље од кога је настала Будва

АНТИЧКИ СВИЈЕТ СРЕДОЗЕМЉА

У то вријеме народи Средоземља, све од Африке, Мале Азије, Шпаније, Балкана па до сјеверних Алпа имали су веома сличне културе, скоро као један исти народ. На исти начин су се облачили и живјели. Вјеровали су у исте богове, али су их називали другачије, на својим језицима. Разликовали су се у многим обичајима, што је разумљиво обзиром на удаљености. Постоји и данас израз „колико села - толико обичаја”.

ОТАЦ СВИХ

Данашњим читаоцима је јако необично што је Зевс био „отац” многим у легендама. Наиме Зевс је, по старим вјерованима, био створитељ свега, па су кроз своју често и измишљену везу са њим многи владари објашњавали своје право на пријесто и привилегије.

ТЕБАНСКА КОЛОНИЈА И ПОСЈЕТА ДИОНИЈА

Тебанци су били добро прихваћени од народа Будванске ривијере јер су били јако слични. Теба је одржавала чврсте поморске везе са својом

колонијом на обалама испод брда Спас, и данас познатог нам и веома важног. На врху брда Спас подигли су тадашњи становници свој храм, у ком су славили бога рата Ареја, уобличеног у змију, која је симбол моћи и мудрости.

9. Дионије бесједи становницима колоније о догађајима у Теби

ЗМИЈА ПОСТАЈЕ ЗМАЈ

По неким легендама, змија када остари претвара се у змаја.

ИЛИРСКИ ЈАДРАН

Немојте се чудити, али наше Јадранско море није наравно увијек имало ово име. Некад се звало Илирско море, у вријеме када су писци одређивали имена народа по областима, или давали областима имена према народима који су ту владали у вријеме писања својих књига.

ОБОЖАВАЊЕ ЗМИЈЕ

Илири су обожавали змију, као божански симбол Ареја, Кадма и његове дјеце. Сјеверни Илири су обожавали Зевса и носили су симбол сунца на штитовима. Временом је њихов култ преовладао југом Илирије. Египћани, одакле је народ који називамо Илири давно потекао, Зевса су звали другачијим именом - Амон Ра (бог сунца). Свештенички ред и вјера у змију је имала снажан утицај на религију свијета, све до појаве великих ратника Римљана. Култу змије су припадале и мајка Александра Македонског (некада се говорило Македонског) Олимпија и краљица Клеопатра, владарка Египта и жена римског цара Марка Антонија. За најчувенијег од свих владара-Александра Македонског - тврде да му је отац можда баш Кадмов унук и бог вина Дионије, а можда и Зевс, а никако краљ Филип. Његова застава и штит имали су сунце као симбол свјетлости, као и илирска.

Опет подсећамо да су неки писци то митско биће звали змија а неки други змај. Колонијом је управљао тебански племић, а Теба је бродовима слала много новца и материјала да би колонија, данашња Будва, ојачала и израсла у велики град. Иако су колонисти били моћни, они нису угрожавали околно становништво и отимали природна богатства Будванске ривијере за себе, већ су трговали са мјештанима у луци. Лука је била много живља и важнија за становнике него што је то нама данас. Током своје владавине Тебом, Кадмо и Хармонија су добили неколико синова, кћерки и потом унука. Један од унука, звани Дионије (Дионис - „син божији” у преводу са јелинског), био је син њихове кћерке Семеле и врховног бога Зевса. Писци старих прича Дионија називају богом вина, живота и уживања. Зевс, који није увијек био добар и правичан

као што то ни сваки човјек није, опет је имао нови план за Кадма. Кадмова породица доживљавала је тешке судбинске тренутке у Теби сплеткарењем богова и уз одобрење Зевса. У то вријеме Дионије је посјетио данашњу Будву, тебанску колонију под брдом Спас. Док је боравио као краљевски посланик, Дионије је научио мјештане тајни прављења вина и тада су посађени први виногради на ривијери.

Становницима и владарама нашег малог града саопштио је пророчанство да ће се ускоро „Кадмо и Хармонија са војском појавити на њиховим обалама и створити велико царство.” Чувши то, сви мјештани су осјетили да ускоро више ништа неће бити исто, да долази и вријеме ратова. Са стрепњом су чекали долазак славног краља Тебе, највећег од свих хероја.

ДОЛАЗАК КРАЉА КАДМА И ХАРМОНИЈЕ

И заиста, недуго послије повратка Дионија у Тебу, на обалама испод брда Спас појавили су се ратни бродови и силна војска Тебанаца у оклопима. На штитовима ратника и једрима моћних бродова, који су пратили божанску породицу, биле су осликане змије као обиљежја славног бога рата.

10. Колонисти Беотије праве вино Диониса

Феничанска амфора

БИК КАО КАДМОВА СУДБИНА

Бик је по предању био сам прерушени врховни бог Зевс који их је водио путем славне судбине.

БУДВА КАО БИК

Ако погледате са неба изглед Старог града, видјећете да је дословно пресликана воловска глава и да је градски музеј, као случајно, на мјесту ока.

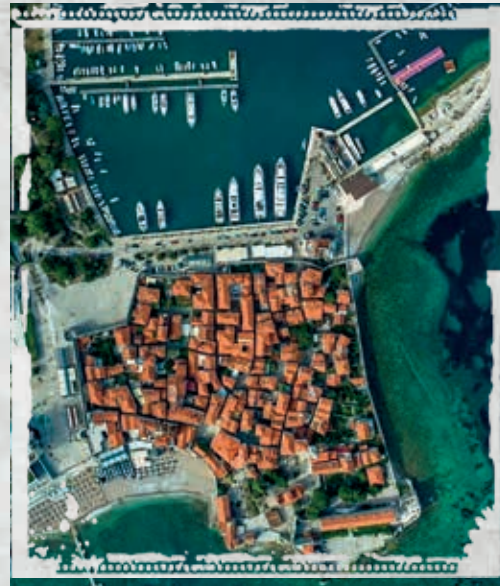

12. Хармонија подиже звијезде „Волнаре” у небо

Кадмову и Хармонијину краљевску кочију која је дошла обалом ривијере, вукло је 12 волова предвођених црним биком који је имао бијели биљег на десној слабини, а пратило их је неколико стотина ратника - Спарта.

На малом острву испод брда Спас, на ком се данас налази Стари град Будва, краљица и богиња Хармонија подигла је додиром храм, и подигла на небо сазвјезђе које се и данас зове „волоvsка кола” - Волнар.

13. Будва данас у облику главе бика, Музеј на позицији ока

Жртвовањем бика створила је ту и извор питке воде за који неки тврде да постоји и данас и чека боља времена да га опет отворимо. Кадмо подиже на острву своју палату и храм посвећен богу Ареју. Око палате подиже зидине и пилоне. Град назива Будва, на јелинском језику Ботуа или Бутуа, „волоvски пут”, од ријечи Бутус - „во”.

Ту у Будви Хармонија роди још једног сина Илирија („змију” у преводу са јелинског), сина Кадмовог и унука бога рата Ареја, кога су многи, како рекосмо, звали и Арес.

РАТОВИ ЗА ИЛИРСКО ЦАРСТВО

Илирије је одрастао у правог ратника и са оцем Кадмом ишао је у освајања земаља. Као што је и прорекао Дионије Будванима, Кадмо је освојио велика

14. За Илирија (Змију) везује се легенда да је рођен са змјом око врата, или чак као змија!

пространства и потчинио свом будванском царству народе широм данашњег Балкана, све до Тебе у Беотији из које је раније прогнан од стране Зевса.

Велико царство које су освојили назвали су Илирија (земља змије, бога рата Ареја), а та успомена на царство живи и данас.

ИЛИРИ

Становници Илирског царства, насталог освајањима Кадма, сина Илирија и унука Енхелеја. Народ змија, чије се име и данас зна. И славни Наполеон је сачувао у свом царству илирску област, а многи писци су наставили да становнике овог простора и у XX вијеку називају Илирима, а њихове владаре илирским краљевима, иако су они сами себе звали именима: Раси, Хрвати, Срби, Бугари, Албанци, Далматинци, Црногорци, Шумадинци...

МАЋЕДОНИЈА

Све до XX вијека овако смо називали област Македоније.

15. Кадмо са сином Илиријем ствара царство

Ширењем царства Будва нажалост губи на значају. Пријестоница царства се помјера ка Боки и сигурним поморским лукама, а свој процват су имали поморски градови као Рисан, Улцињ, Бар, Скадар, Задар, Хвар, Дубровник и Драч.

Илирије је ускоро добио сина Енхелеја (морска змија у преводу) који се учио владати из старе пријестонице, тј. Будве, управљањем на царском посједу (жупи) од Рисна до Драча. Током одрастања је командовао у илирским ратовима моћном флотом и брзим бродовима - либурнама, које су на свом прамцу имале главу змаја а на једрима симболе змије. Кадмо и Хармонија, када су остарили, по једној од легенди, постају нова змијолика божанства илирског народа. По причи, послје много година заједничког живота, загрљени се претварају у змије и заувјек одлазе у рајске вртове. За нас из Будве, али и широм свијета, они су симбол вјечне божанске љубави и многи умјетници су приказивали њихово претварање у змије у својим дјелима.

16. Остаци зидина илирског града у Старом граду Будви, познати као пилони

17. Кадмо и Хармонија се претварају у змије

Илирије остаје да влада царством са својим сином Енхелејом. За њима су остале многе легенде и трагови давне славе: илирски шлем, штит, копље, криви мач сика (отуда и назив сикира, сјекира) и брзи бродови либурне којима су господарили Илирским (данас Јадранским) морем. Као и њихови божански родитељи, по причама, Илир и Енхелеј нису умрли већ су постали змијолика божанства. Хроничари Будве, Вук Врчевић и његов пријатељ Вук Стефановић Караџић, записали су народно предање да је змај са брда Спас штитио свој народ. О њему постоје легенде широм Боке. Енхелеј, који је током своје владавине, уз Кадма и Илирија, развио снажну ратну поморску флоту, претворио се у морског змијоликог змаја и постао заштитник илирских помораца.

Кажу да често сврати да се одмори у некој од малих увала острва Свети Никола и да познати будвански мозаик, о ком ћемо вам тек причати, баш представља њега. Кадмо је направио грешку и по наговору бога Ареја током освајања разорио је највеће светилиште Јелина, храм на Делфима. Тиме је изгубио наклоност богиње Атине и бога Зевса. Без њихове подршке његова породица и царство осуђени су на пропаст.

Како год да је било, послије претварања Кадма, Хармоније, Илира и Енхелеја у змијолика божанства, царство Илирије је нестало. На простору који обухвата велики дио данашње Италије, Балкана и Мале Азије, наставили су живот Илири стварајући своја краљевства.

КЊИГА II

ЛЕГЕНДА О „НАРОДУ РИМА”
И НАСТАНКУ РИМСКОГ ЦАРСТВА

ТРОЈАНСКИ РАТ И БИЈЕГ У ИТАЛИЈУ

О судбини Илира, послје пропасти царства, а и о Будви не знамо ништа све до необичних прича писца Хомера. Након пропасти јене државе или неког царства и краљевства врло често су нови владари наређивали уништавање свих књига и записаних прича прошлости како би једино они били важни и велики.

Од Хомера, врло познатог али можда и измишљеног хеленског историчара чији су преписи књига и дан-данас сачувани, сазнајемо о судбоносном Тројанском рату моћних ахајских краљева са југа и старог града Троје. Повод великог рата, по тој причи која је до данас сачувана, била је отмица лијепе Јелене, жене спартанског

20. Битка под древном Тројом

краља, и тај рат је трајао дугих десет година, до 1184. године п.н.е.

Троја је освојена лукавством славног Одисеја уз помоћ богова, тако што је дио војске Ахајца, сакривен у огромном дрвеном коњу, ушао у град и тако поразио Тројанце. Побили су све племиће, осим Енеја и Антенора.

Још се засигурно не зна мјесто древног града Троје и легендарног рата. Данас се претпоставља да је била на територији некадашње Фенкије, док неки вјерују да је била на обали старе Илирије. Предања говоре да су заробљеног Енеја и остатак његових сународника Тројанаца протјерали до данашње Италије, да су их тада називали Венети и да су поријеклом из земље Илира. Енејев народ су касније звали и Етрурци, а они су себе, иако можда звучи чудно, звали - Расима, Рашанима (раса, народ). Тако ћемо их и ми убудуће у овој причи звати.

Одмах по доласку у данашњу Италију Енеја је, по предању, дочекао добри краљ Латин и, послје сукоба Енеја и краљевог несуђеног зета, удао је своју кћерку за Енеја и успоставио мир. Енејев син Асканије основао је древни град Алба Лонгу (у преводу Бијели град, Београд) међу албанским планинама поред ријеке Тибар, из кога се касније развио Рим. У једном тренутку, одлуком свештеника, политичара и владара тада већ чувеног града Рима, усвојена је теорија да Римљани потичу од Тројанаца, управо

Керамичка посуда IX-VIII вијек п.н.е., Музеј града Будве

ЛАТИН

По митологији, Латин је био син Одисеја, хероја свих Јелина (Хелена), који је освојио Троју. Родоначелник је Латина и отуда поријекло каснијег Латинског царства и латинског језика.

РИМЉАНИ, РАСИ

Занимљиво је, можда некеме и чудно и тешко да повјерује, да се Рашка област на Балкану граничи са источне стране ријеком (Т)Ибар, а са југа албанским планинама, а да су Рашани основали Рим на обронцима албанских планина на ријеци Тибар у Италији. Или су једноставно дали имена планини и ријеци по својој прапостојбини? Ко зна. Сигурно је да су Проклетије у Албанији (бијелој земљи по врховима снијезних планина) раније називали Тројанским планинама.

због ове везе са Енејом. Неки тврде да је ипак све то због тога да би се доказали да су важнији и старији од других Хелена. Каснији писци су сва сјеверна племена која су направила савез 12 градова Рашана назвали Латинима, о чему ћемо касније причати.

Раси су имали исту културу и далеко поријекло као феничанска племена јужно од Тибра. Користили су исто феничанско писмо, али су им језици и обичаји били различити. Раси и јужна племена сукобљавали су се на ријеци Тибар, која је била природна граница

21. Долазак Тројанаца на обалу Италије

П.Н.Е.

Ознака п.н.е. се чита „прије наше ере” а у ствари значи - прије године када се претпоставља да је рођен Исус Христос. Иако ми и већина људи на свијету тако рачунамо вријеме, ипак не рачунају сви народи на тај начин. Истражите на интернету о томе.

ТРОЈАНСКИ КОЊ

То је тако чувено лукавство да се и данас појам „тројански коњ” користи за неког ко хоће нешто да подметне или подвали другом.

ЈЕЛЕНИНИ

Ми смо те народе који су са југа Балкана доскора звали Јелини (Јеленини), али се то промијенило и данас се зову - „Хелени”.

ИСТИ НАРОД ДРУГИ НАЗИВ

Честа је појава у једном времену да различити писци из различитих земаља називају исти народ именима која су њима блиска. Данас Њемце тако ми зовемо јер су „нијемци” (нисмо ми, не говоримо нашим језиком) а они себе зову Дојчи (народ, људи, ми), док их Енглези зову Германима иако су и они Германи (скуп народа који „нису Римљани, нису наши, у римском говору и слично). Звучи мало конфузно али је важно да ово запамтите јер ће каснија прича бити једноставнија.

више од 100 година. Међусобно су ратовали за бољи живот, плијен и, логично, што већу територију.

ПОДИЗАЊЕ ГРАДА РИМА

ОСМИ ВИЈЕК П.Н.Е.

У првом вијеку је записана прича да су након девет генерација, на пријесто града Алба Лонга дошла двојица браће. Млађи брат Амулије је збацио са пријестола старијег брата а његовој кћерки Реи забранио је да рађа дјецу, натјеравши је да буде весталка (рашка свештеница) јер весталке, према обичајима, нису рађале. Амулије се у ствари бојао да ће дјеца и унуци његовог брата покушавати да му преотму пријесто.

Реа је упркос забрани родила близанце, синове Ромула и Рема, тврдећи да су то дјеца бога рата Ареја (Раси су овог бога касније назвали бог Марс а имали су своја имена и за све друге хеленске богове).

Краљ Алба Лонге Амулије наредио је слугама да близанце ипак баце у ријеку Тибар. Међутим, судбина је учинила да је дјечаке спасила и подојила вучица која је сишла до ријеке да пије воду. Након тога их је пронашао добри човјек и повео са собом да их спаси не знајући да су краљевског а можда и божанског поријекла.

Када су одрасли, Ромул и Рем су сазнали своје поријекло и успјели да убију краља Амулија. Свога дједа и мајку вратили су на пријесто Алба Лонге.

22. Вучица, Рим (Ромул) и Рем

На Тибру, на мјесту гдје их је вучица пронашла, 753. године п.н.е., браћа су основала свој нови град. Требало му је дати име, и ту је настао проблем! Јер, име града одређује и будућег владара. Пошто су били близанци, није могао владати старији. Ромул, кога су неки историчари звали Рим, побјеђује у сукобу и убија брата. Град назива Рим и постаје први краљ града, по тој легенди. Позвао је све становнике околних градова Рашке да населе град, али су долазили само мушкарци и није било жена. Краљ Ромул, називан и Рим, је смислио подлост! Отео је жене јужном племену Сабињана тако што их је позвао у госте на свечаност

23. Настанак древног града Рима

и заробио их на превару. Међутим, Сабињанке су биле јако задовољне својим животом у Риму, иако су отете, али су њихови очеви тражили освету. Тако је дошло до првог рата Римљана на тлу Италије.

Рат је трајао све док отете Сабињанке нису стале између нових мужева

Римљана и својих очева и запријетиле самоубиством ако не престане сукоб. Тако је дошло до помирења, преовладала је женска мудрост.

У Риму, на граници сјеверних и јужних племена, почела су да се рађају дјеца, и град је постајао све снажнији.

СЕНАТОРИ САВЈЕТНИЦИ КРАЉЕВА

Тадашњи римски краљеви су били потчињени рашким краљевима на сјеверу. Власт краљева у Риму није била насљедна већ су се краљеви бирали. Изабрани краљ је водио државу и војску, доносио законе, судио у неким случајевима. Краља су савјетовали представници 300 најугледнијих породица који су били чланови Сената, што је нешто слично данашњој Скупштини.

РИМСКИ КРАЉЕВИ

СЕДМИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Послије краља Ромула градом је владало још шест краљева и они су заслужни за утемељење будућег великог Римског царства.

24. Римљани

Други римски краљ је основао римску религију. Установио је имена богова по угледу на дотадашње, вјерске обичаје и календар светковина по мјесецима чија имена и данас користимо у Европи. Хеленска богиња Афродита преименована је у Венера, Артемида је Дијана, Атина је Минерва, Деметра је Церера, Хестија је Веста, Арес је Марс, Хад је Плутон, Хефест је Вулкан, Хермес је Меркур, Хрон је Сатурн, Посејдон је Нептун, врховни бог Зевс постао је Јупитер, Хера је Јунона и тако даље...

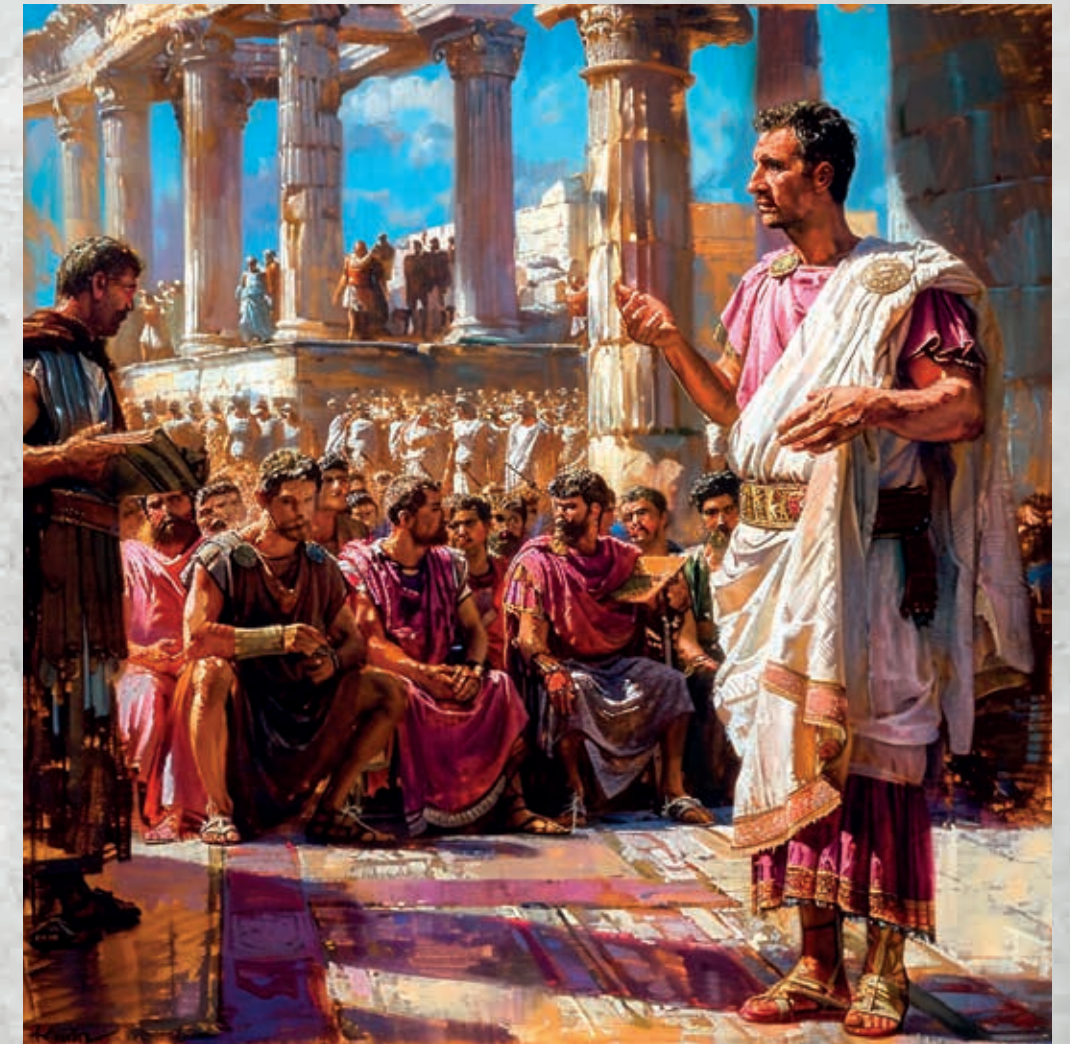
Шести краљ је успоставио закон да је моћ државе Рим изнад права Римљана и подијелио је важност Римљана по богатству. Ту је дошло, може се рећи, до неправедног раслојавања. Они који су били богатији имали су већу улогу у војсци и управљању римском државом од сиромашнијих. Да би неко имао право да учествује у управљању државом, морао је да има довољно имовине (та имовина се звала цензус). Они са мањом имовином били су дакле испод цензуса, па нису имали право гласа. Та ријеч је остала и данас за оне партије које не добију довољно гласова на изборима, јер се данас глас не мјери по богатству. Седмог и посљедњег краља тог првог периода у Риму су звали „Охоли”.

25. Прогон краљева из Рима

Био је толико презрен од Римљана да су га отјерали са власти и заувјек укинули власт краљева. Краљеви (звали су се „рекс”) постали су толико омражени, да је током читаве римске историје оптужба да неко жели да постане краљ била и крај нечије политичке каријере.

26. Расправа у римској скупштини - Сенату

Фрагмент осликане керамичке посуде са женским ликом VI-V вијек п.н.е., Музеј града Будве

РЕПУБЛИКА РИМ

ШЕСТИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Крај те краљевске монархије 509. године п.н.е. био је уједно и рођење Римске републике, која ће постојати наредних 500 година.

ЗМАЈЕВИ И РЕПТИЛИ

Сјећање на Илире, који су добили име по Кадмовом сину, још траје. Чак су и Карађорђа Германи називали „вожд Илира”, а данас скоро сви народи Балкана тврде да су баш они насљедници славног Илирског царства и краља Кадма и његовог сина Илира. Многи владари и моћни људи кроз вјекове доказивали су, свом неуком народу да би их више поштовали и да би их се бојали, своје „божанско поријекло” причом да су потомци змајева, да су их одгајили змајеви, или да су им преци имали моћи које само може змај да има. Данас се понекад прича да „рептили”, Кадмови потомци, чак владају свијетом.

Римом је од тада владао изабрани конзул, а Сенат (народна скупштина) је контролисала власт. Конзули су привремено добијали неограничену власт у ратовима, до окончања рата. Они су се у том ратном периоду звали диктатори а и данас је то назив за оног ко приграби неограничену власт. Установљена су грађанска

права Римљана, која нису имали сви у пуном обиму у самом Риму, а најсиромашнијима су та права била ускраћена као и робовима. Иако су имали снажну државу, Римљани су били и даље зависни од рашког савеза на сјеверу.

27. Ратови Римљана у Италији

ОСВАЈАЊЕ ИТАЛИЈЕ

ПЕТИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Чим су основали Републику, Римљани су војно ојачали и кренули у освајања. Прво су 499. године п.н.е. заратили са Латинима на југу и побједом их приморали на савезништво.

До 474. године п.н.е. трају ратови у којима Рашани губе рат од јужних јелинских племена насељених у Италији. Јелини преузимају најважније трговинске путеве на Илирском мору које се данас зове Јадранско. Утицај рашких краљева слаби и Римљани ту виде прилику за освајање области на сјеверу.

ЧЕТВРТИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Римљани крећу у рат против рашких краљева на сјеверу како би им преотели богатство и територије и побјеђују 394. године п.н.е. Преузимају им трговинску и ратну поморску флоту и проглашавају њихове територије Римском републиком. Међутим 387. године п.н.е. у Италију са сјевера Европе упадају Гали (народ који је данас познат по цртаном филму о „Астериксу и Обеликсу“) у пљачкашки поход и побјеђују слабо и на брзину организоване Римљане. У свом походу разарају чак и сами град Рим и повлаче се послије

богатог откупа, новаца и добара који су им исплатили Римљани да би Гали отишли из њиховог града.

ТРЕЋИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Римљани се сада боље организују и у рату са колонијама племена Јелина, које данас боље знамо као Хелене и Грке, у јужној Италији 290. године п.н.е. побјеђују. Освајају тако цијелу територију данашње државе Италије и проширују Римску републику.

Права грађана и даље нису свима иста. Док на сјеверу Раци имају иста права као у Риму, јужни дио нема та права и само су у савезу неједнаких права. Долази до наглог богаћења Римљана. Са моћном војском, добро обученом и наоружаном, већ 264. године п.н.е. Римљани улазе у ратове широм Средоземља.

28. Римска поморска флота креће у ратне походе

КЊИГА III
РАТОВИ РИМЉАНА
И ИЛИРА

ВРИЈЕМЕ РАТОВА

ШЕСТИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Послије одласка Кадмових потомака у легенду, Илирско царство се урушава у настају многа мања краљевства. На истоку је владар који се звао Кир Велики објединио

29. Цар Кир Велики, један од најзначајнијих владара у историји свијета

КИР

Назив има значења господин, господар, владар, стваралац, отац, почетак. Као „Кир Јања” из познате приповјетке. Раније се изговарало као „кур”, па се у нашем језику стари предак породице назива курајбер.

мале државе у Персијско царство и освојио град Вавилон, који је и данас чувен по истоименој кули. Имао је значајан утицај на развој будуће западне цивилизације, војне стратегије, политике и религије. Његова личност утицала је на Јелине и на самог Александра Македонског, те накнадним преношењем традиције и на Римљане, па и данас на све нас. Јелин (Хелен) Софокле у својим

Илиро-јелински шлем V вијек п.н.е., Музеј града Будве

ПИЛОНИ

Остаци зидина које можете да видите у Старом граду доказују истинитост старих легенди о Будви. Грађени су у киклопској техници грађења, хоризонталним ређањем великих блокова, а техника обраде је добила име по митским бићима киклопима. Ко зна, можда су киклопи долазили чак и до Будве.

КРАЉИЦА „РАЗБОЈНИКА”

Охоли римски владари су Тету погрдно звали „краљица пирата и лопова”, да би је унизили пред очима јавности и оправдали своје будуће пљачкашке походе против Илира.

списима помиње Бутаму, данашњу Будву, као град Кадма и Хармоније. У Старом граду Будве су обновљене зидине града, а остаци које називамо и „пилони” још су видљиви. Неки историчари тврде чак да су храмови и ови бедеми града подигнути читав вијек раније, у седмом вијеку п.н.е.

ПЕТИ / ЧЕТВРТИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Јелини ратују међу собом. Персија, удружена са Кадмовим народом Тебанцима, напада јелински народ Атињане и губи ратове. У Јелади (коју зовемо и Хелада) живе философи, тадашњи чувени мислиоци Сократ, Платон, Аристотел и Хипократ, а историчари Херодот и Тукидид пишу о илирским земљама на обалама Илирског мора. Послије персијских ратова, Кадмова Теба побјеђује Спарту и постаје највећа сила Јеладе.

30. Сократ и Платон у философској расправи

31. Александар Велики пали Кадмову Тебу

Александар Македонски је током својих освајања Јеладе разорио побуњену Кадмову Тебу, а затим осваја цијелу Персију на свом путу ка Индији.

ИЛИРСКИ ВЛАДАРИ АГРОН И ТЕТА

ТРЕЋИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Око 250. године п.н.е. илирски краљ Агрон влада јужном обалом Илирије и имао је значајну војну силу и на мору и на копну. Он је и краљ Будве, која никад није заборављена као стара пријестоница Илира.

Многи поморски градови на обалама данашње Грчке су били потчињени Агрону, и у њима је успоставио илирске војне гарнизоне.

Двојна дршка са представом лавље главе, III вијек п.н.е., Музеј града Будве

Скифос керамичка посуда III вијек п.н.е., Музеј града Будве

ХАНИБАЛ ДОЛАЗИ!

Данас се Ханибал саматра једним од највећих славних ратника у историји, иако је Картагина на крају лоше прошла и тотално је поражена у рату са Римом. Нико не зна да ли је неки гарнизон његове војске, а можда и он сам, долазио до братске Будве.

СУРОВИ КРАЉ

Генције као плаховит и необични краљ, који је убио и свог брата Платора у борби за руку принцезе Еуте, за своју пријестоницу је узео град Скадар. Будва је била стара пријестоница као данас Цетиње у Црној Гори, и имала поштовани статус.

32. Краљ Агрон на обалама Будванске ривијере

Стари записи кажу да је имао „веће копнене и морске снаге од свих краљева који су прије њега владали Илирима”. Претпоставља се да је можда баш један од таквих гарнизона био успостављен у близини плаже Јаз, у Мрчевом пољу, или можда у будванском пољу, на мјесту данашње Словенске плаже. Послије смрти краља Агрона, 231. године п.н.е. пријесто великог краља преузима краљица Тета, његова жена. У школама о њој учимо као о краљици Теути, а ми и данас жене које волимо и поштујемо као старије ословљавамо именом краљице „тета”.

ТРИ РИМСКА РАТА СА ИЛИРИМА

Сада када имају и јаку морнарицу, Римљани крећу у војне походе на илирске градове и краљевство

краљице Тете (позната је нама као Теута). Снажни Рим побјеђује Тету у једногодишњем рату 229. године п.н.е. и преузима власт у бројним приморским градовима. Прогонећи илирску војску из градова, Римљани успостављају протекторат (своју владу) у Тетином краљевству и постављају свог савезника, илирског војводу Димитрија (Деметрија) Хварског, да буде владар у Илирији и противтежа преосталој Тетиној моћи која је убрзано слабила. Римљани Илирима одузимају право слободне пловидбе на мору и преузимају све трговачке путеве и луке.

Краљица Тета се склања у свој двор у граду Рисну, у нашој Боки, и убрзо трагично завршава свој живот.

33. Илирска краљица Тета посматра своју флоту

Римљани крећу у ратове са Феничанима из Картагине, моћне државе у сјеверној Африци.

34. Поморска битка Илира и Римљана

Ситула керамичка посуда, III вијек п.н.е., Музеј града Будве

Врхови ратничких копаља, III вијек п.н.е., Музеј града Будве

Антропоморфна керамичка посуда у облику стопала, III вијек п.н.е., Музеј града Будве

РАТНИЦИ ГОСПОДАРА

Многи Илири су ушли у састав римске војске и борили се као плаћеници јер нису имали други начин да зараде за живот.

МОЋ КОЛОНИЈА

У новим околностима унутрашњих борби дошло је до тада незамисливе ситуације - права Римљана у колонијама су била већа од њихових права у Римској републици.

Покушавају од њих преузети власт на цијелом Средоземљу, али им не полази за руком.

Краљ феничанске државе Картагине, велики војсковођа Ханибал, прелази Алпе, побјеђује ромејску војску и замало осваја пријестоницу Ромеја, како су касније називали Римско царство.

У исто вријеме када и Картагина, са сјевера Римљане нападају ратници Келти.

Илирском војводи Димитрију Хварском се, због ових неповољних околности за Рим, учини да је добра прилика да се ослободи власти Римљана и да створи своје ново Илирско краљевство.

Златне минђуше са ликом Зевса претвореног у орла и дјечака Ганимеда III вијек п.н.е., Музеј града Будве

Керамичка посуда зооморфног облика III вијек п.н.е., Музеј града Будве

МАСАКР

Римски витезови 120. године п.н.е. сурово убијају више од 3000 грађана и сенатора у Риму.

БАТА

И данас је ријеч којом именујемо неког себи драгог и блиског а има поријекло у ријечи БАТ која представља вођу, жезло вође или буздован којим удара. Одатле БАТине, БАТак, БАТ корака... И данас војсковође називамо, поред "бата Коле" на примјер, такође и „чича“, као старијег и мудријег од нас, вођу.

ЈУЛИЈАНСКИ КАЛЕНДАР

Јулије Цезар направио је календар по којем се некада рачунало вријеме (у који је убацио своје име као један од мјесеци - ЈУЛ). Проширио је утицај конзула и владара у Риму ушавши својим легијама у Рим, послје побједе на сјеверу, и поред забране Сената. Јер: „Коцка је бачена” - чувена је реченица коју је изговорио Гај Јулије Цезар, знаменити владар и војсковођа.

35. Илирски ратници на обали Могрена

Он развија снажну флоту са 90 бродова али је потцијенио моћ Римљана, па 219. године п.н.е. наивно започиње Други илирски рат. Послије годину дана ратовања, Димитрије губи рат и бјежи у Македонију, а војводе илирске бирају новог краља и остају под влашћу Римљана.

ДРУГИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Послије педесет година од Димитријевог рата, послједњи илирски краљ Генције, познат по превртљивости, лошој нарави и пргавости, ступа у савез са македонским краљем и 171. године п.н.е. улази у рат против римске окупације.

Покушај ослобађања Илирије је пропао послје пораза Генција баш код његовог главног града Скадра и краљ је заробљен.

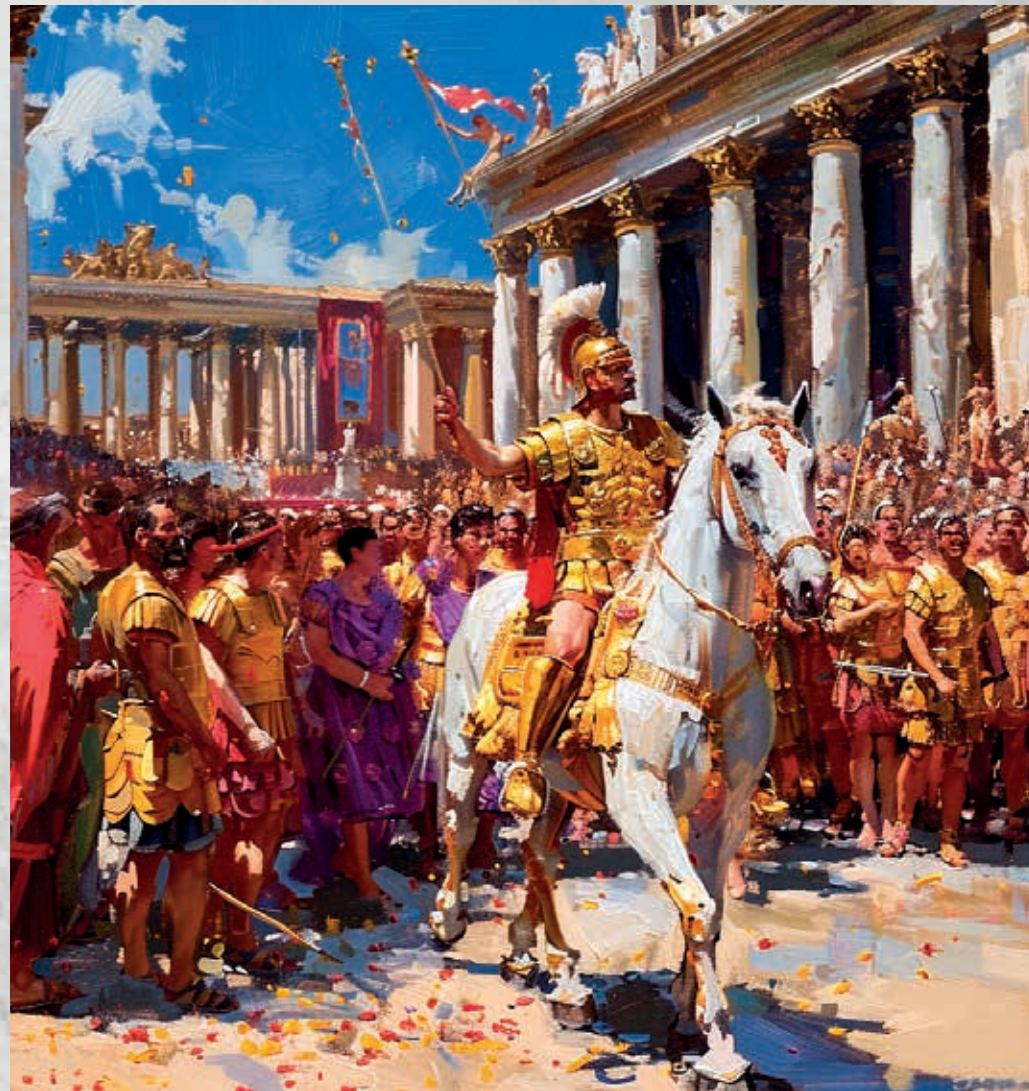

36. Краљ Генције окружен Римљанима

Римљани запосиједају приморске градове и постављају своја утврђења са војском и управницима, а илирски кнежеви и витезови морају да плаћају данак Римљанима. Римљани улазе у посљедње ратове против Картагине и побјеђују. Постају господари западног Средоземља, сјеверне Африке и Хиспаније, како се звала територија данашње Шпаније.

Али им то није довољно, па римска војска креће у даља освајања. У савезу са јужним јелинским градовима освајају Спарту, и то је крај историје славних ратника Спарте. У свом побједничком узлету, Римљани освајају и македонска краљевства послје чак четири рата.

37. Прослава велике побједе у Риму, тријумф царева

АВГУСТ

Цар Октавијан убацује своје име АВГУСТ у Јулијански календар светковина богова, док је још нов и такорећи „врућ”. И данас имамо јул и август у римском календару који користимо. У данашњем хрватском „мјесецослову” су још сачувани илирски називи мјесеци као липањ, ожујак, студени...

ГРАЂАНСКИ РАТ

Оружани сукоб унутар једне државе и борба за власт. Грађански рат је један од најкрвавијих и најтежих ратова, иако је сваки рат ужасан, јер се у оваквом рату не зна противник нити постоји јасан циљ, а посљедице су за све учеснике јако тешке.

ПРОМЈЕНЕ У РИМСКОЈ РЕПУБЛИЦИ

Међутим, промјене се дешавају и у самом Риму.

Римљани одлучују да промијене војску. Захваљујући великом богатству, војска престаје да буде обавезна за све грађане Рима, као што је до тада била.

Свако способан и преко 17 година, али само онај са територије Римске

републике, могао је да служи у војсци и за то буде одлично плаћен као професионалац. То је била невјероватно велика промјена за то доба. Држава опрема моћну војску јер је свјесна да се великим освајањима стичу све већа богатства неопходна за функционисање тако велике државе. Унутар самог пребогатог Рима наступа период када разлике

између богатих и сиромашних постају неодрживе. Нови богаташи су жељели још више власти. Постоје докази да је и на терорији данашње Будве дошло до јаког раслојавања и да су се градила велелепна здања, док је већина становништва било сиромашно.

38. Сукоби сенатора и војсковође пред Сенатом у Риму

Латини, са којима су Римљани на територији Италије у војном савезу, имају велике привилегије, сада траже иста права као и Римљани. Освојеним провинцијама ван Римске републике владају витезови утицајних римских породица који су победили у ратовима и освојили територије, те добили власт као награду од Сената. Док су освајали и владали, обогатили су се пљачком и постали су веома моћни.

39. Богаћење Рима доноси и нове проблеме

Утицај витезова у војсци и колонијама је постао већи него у самој Италији, гдје влада Сенат, и владарске амбиције војника расту. Они имају под својом командом и војску, што им даје додатну снагу.

Године 129. п.н.е. римски Сенат одлучује да, у потезу без преседана до тада, подијели земљу богатих

сиромашнима, смањи власт богатих у Риму и сачува свој утицај. Почињу промјене и Сенат лукаво дијели прво земље својих савезника из латинских градова, одакле су поријеклом многи витезови из колонија. Ове одлуке наилазе на јак отпор и почињу сукоби унутар територија Римске републике.

Под притиском снаге витезова, Сенат попушта, мијења своје раније донесене одлуке и даје потпуну власт витезовима, моћним војсковођама, прво у провинцијама, а затим и у управи Римске републике. Латини добијају изједначена права као и Римљани. Године 122. п.н.е. усваја се нови закон у Риму.

Колоније се насељавају сиромашнима и даје им се земља у власништво како би окупирани градови били насељени оданим становништвом. Све то није заобишло ни нашу будванску

40. Подјела земљишта и власти

обалу јер се и овдје насељавају колонисти и дијели им се земља у приморју. Илири, стари насељеници, су потиснути дубље у унутрашњост. Почињу да се интензивно граде римски путеви по Риму и колонијама. У радовима су ангажовани локални становници колонија и робови из ратних освајања. Многи сматрају да и данас око Будве, посебно у њеном

руралном подручју, постоје јасни остаци тих старих римских путева.

Привилеговани римски грађани добијају јефтиније жито од осталих становника. Витезови, тадашње велике војсковође, сада тргују својим бродовима и скупљају порезе за себе и богате се. То још више умањује моћ

41. Изградња пута на паштровским врховима

42. Изградња утврђења на острву и зидина града Будве

сенатора, које витезови све чешће поткупљују. Подмитљивост све више нагриза Римску републику, а она је по правилу увод у пропаст неке државе.

Године 100. п.н.е. витезови добијају судску власт и изједначавају се у моћи са уплашеним сенаторима. Богата и моћна мањина свуда у Римској републици, па и у Будви, влада сиромашном већином уз помоћ мита, војне моћи и политичког утицаја.

ПОСЉЕДЊИ УСТАНАК ИЛИРА

ПРВИ ВИЈЕК П.Н.Е.

Некада моћни Илири нису могли да се помире са својим подређеним положајем али ни са стањем опште тортуре коју су спроводиле

43. Богати Римљанин

војсковође Рима. Племена се удружују под вођством војводе Бате и подижу 9. године п.н.е. велики четворогодишњи устанак племића и народа против Римљана за ослобођење Илирије. Послије великих успјеха Бате и устаника, Римљани тешком муком побјеђују, са великим губицима и уз помоћ легија састављених од италских, јелинских, феничанских ратника, али и Илира, који су већ прихватили власт Римљана.

44. Бата, вођа великог Илирског устанка

Сада, послје овог војног пораза, поред приморских градова, цијела илирска територија у унутрашњости Балкана пада под утицај моћног непријатеља. Владали су Римљани, наравно у различитим формама, Илиријом наредних 1000 година. Почиње да се губи свијест о Илирима као Кадмовом народу, који су преци и самих Римљана.

45. Посљедња битка Римљана са илирским устаницима

РИМСКО ЦАРСТВО

Почиње велики грађански рат 95. године п.н.е. у Риму, који се звао „Италски устанак”. Градови Италије, у савезу са својим војсковођама у Римској војсци и витезовима из колонија, одлучили су да прекину доминацију Рашана у Риму и изједначе се са њиховим правима.

Римски бронзани новац Цезар Августус I вијек п.н.е., Музеј града Будве

Представа људског лица на дршци бронзане лампе I вијек п.н.е., Музеј града Будве

МОГРЕН

Једна легенда о имену плаже Могрен говори да су се у стара времена на обронцима брда Спас у дијелу изнад ове плаже налазила многа стабла приморског воћа - нара који се на овим просторима зове и шипак, гранат али и мограњ. Мограњ је по легенди Афродита посадила у част Кадмовог доласка у Будву. Плажа је, тврде они, добила име управо по овом медитеранском воћу.

46. Плажа Могрен у Кадмовој пријестоници Будви

Римљани 87. године након неколико битака увиђају своју немоћ и, да би избјегли крвопролиће, изгласавају једнака римска права свим становницима Италије, па чак и Галима на сјеверу државе. У суштини, Италици од Рашана и Латина преузимају власт и сви они сада постају Римљани.

47. Проглас једнаких права Римљана у Италији

Римски владари Помпеј и Јулије Цезар 40. године п.н.е. проширују територију ка данашњој Француској поразивши Гале, и настављају освајања ка сјеверу и данашњој Великој Британији. Цезар је неколико пута током својих путовања посјетио римске војне гарнизоне по провинцијама, вјероватно и овај на Будванској ривијери.

Послије завјере и убиства Цезара, у којој је учествовао и његов синиак Брут, богата Римска република постаје, по својој форми, царство. Октавијан Август постаје први цар (Цезар), а Сенат губи на значају.

48. Вјероватно је сам Гај Јулије Цезар обишао своје легионаре на Будванској ривијери

КЊИГА IV

НАСТАНАК ХРИШЋАНСТВА У РИМСКОМ ЦАРСТВУ

ХРИШЋАНСТВО У РИМУ

У великој Римској империји, у јудејском Витлејему, рођен је Исус Христ или Христос. Година његовог рођења рачуна се по хришћанском календару који користимо, као почетак нове или „наше” ере.

49. Исус Христос бесјеђи народу

Исус Христ окупља око себе народ причом о једном Богу и његовој љубави према људима. До тада су царством преовлађавала вјеровања у пуно богова, са различитим моћима и необичним наравима.

Пролазећи градовима, Исус лијечи људе. Прати га народ који тешко подноси ропство под Римљанима, тражећи спас и утјеху. Настаје нова вјера у бољи живот - хришћанство, која је добила име управо по Христу.

Због својих проповједи о Богу, као већем од свих царева на земљи и већем од богова у које су народи Рима тада вјеровали, оптужен је од јудејских свештенка за вријеђање цара и богохуљење. Римљани су сурово мучили Исуса Христа, а затим га убили разапицањем на крсту.

Три дана после распећа Исус је, по свједочењу хришћана, поново оживио (васкрснуо) и узнио се у небо, чиме се потврдило старо пророчанство и божанско поријекло Христа као сина Божијег.

Нову вјеру коју је ширио Исус, Римљани на самом почетку нису прихватили. Сматрали су да је Исус преварант који унижава њихове богове.

50. Мучење Исуса Христа од стране Римљана пред распеће у Јерусалиму

51. Апостоли хришћанства
Св. Павле, рођак Св. Стефана
Првомученика, заштитника
Паштровића, са својим учеником
Св. Титом на обронцима
Паштровске горе

СИМБОЛИ ХРИШЋАНА

Касније ће крст постати симбол хришћана, иако морате знати да су симболи хришћанства, нарочито у вријеме његових почетака, били и риба, голубица и кукасти крст, који је касније опасно злоупотријебљен као симбол нацизма. Данас се у православљу, које доминира као религија у Црној Гори, обиљежава дан рођења Исуса 7. јануара, као Божић, а дан његовог васкрснућа као Васкрс (Ускрс), који је тзв. покретни црквени празник, што значи да се сваке године слави на другачији датум.

Римски цареви, који су и себе проглашавали боговима, забранили су хришћанство и често прогањали хришћане.

Упркос прогонима, први Исусови ученици звани апостоли, путовали су царством и проповиједали Христово учење о свом Богу.

Осим апостола, хришћани из свих слојева друштва тајно су ширили хришћанство на својим путовањима. Будва као лучки град, као и угњетавано становништво залеђа, била је једно од упоришта за хришћане. Још се по Будванској ривијери могу видјети стари гробови првих хришћана.

АПОСТОЛИ У БУДВИ

Док су римским путевима путовали ка Риму и мисионарили, Будванском ривијером прошли су, вјерује се, апостоли Свети Павле и Тит и учили наш народ новој вјери. Тако да треба да знате да је Будва управо град којим је ходао и велики светац Павле, много раније него самим Римом, ако су икада дошли тамо. Павле је рођак Св. Стефана, за нас јако важног светитеља.

ЗАБАВА ЗА СИРОТИЊУ

Из тог времена позната је и изрека „хлеба и игара” јер су владари, управо ради задовољавања потреба сиромашних, сматрали да је довољно да им дају „мрвице”, ситни новац и такве игре којим би их забављали и стварали им осјећај важности.

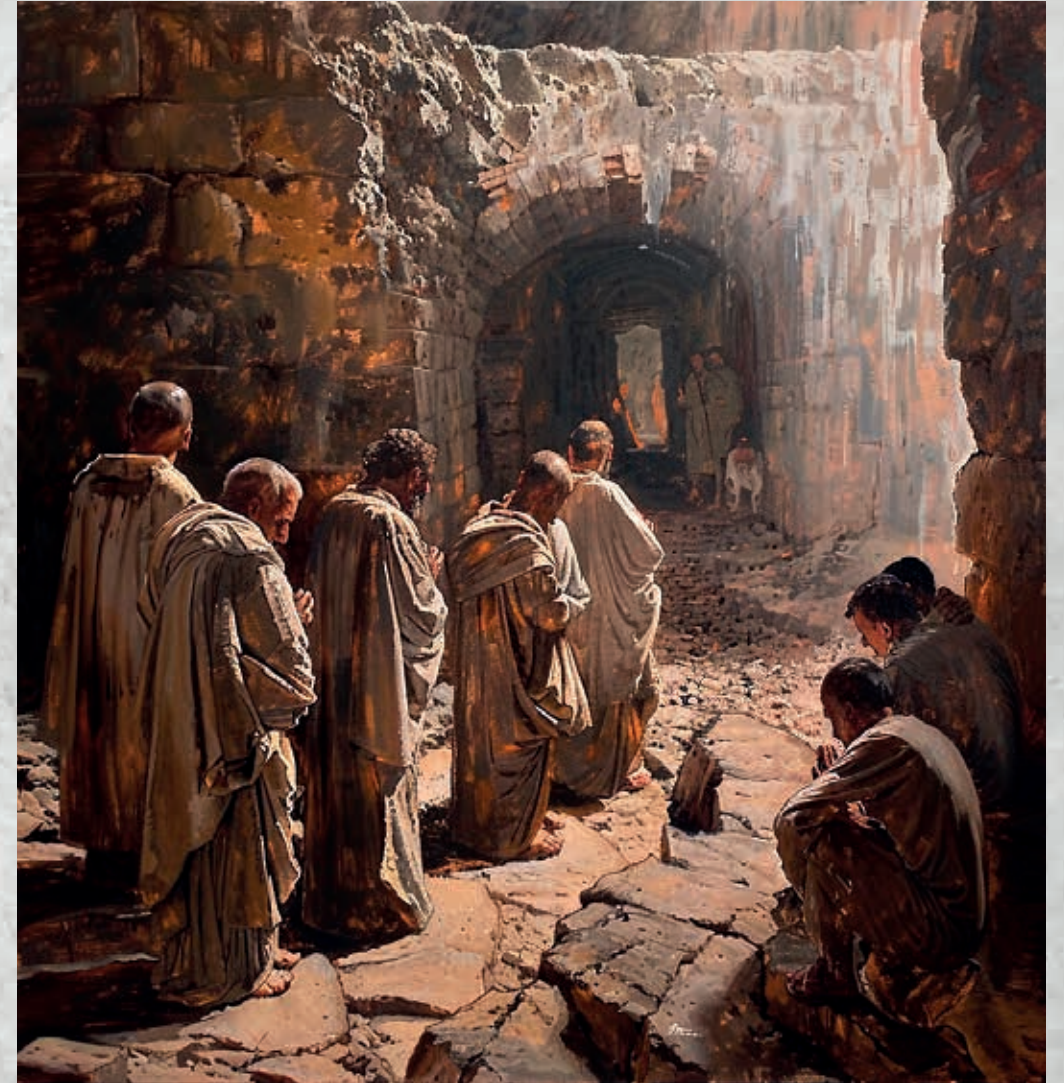

52. Страдање хришћана у аренама широм Римске империје

Дуго су хришћани били прогањани. Понекад су их римски цареви ловили и убијани су као животиње. У самом Риму у оквиру „свечаности“, које су богати Римљани и владари организовали за свој народ у великим аренама од којих је најпознатији Колосеум, поједини хришћани су

бивали растргнути и поједени од лавова пред публиком. Страхујући за свој живот, хришћани су се окупљали и молили богу у скривеним просторијама по градовима, катакомбама.

53. Хришћани се моле сакривени од прогона у катакомбама

КЊИГА V

ДОБА РАСКОШИ РИМСКОГ ЦАРСТВА У БУДВИ

БУДВА У РИМСКОЈ ПРОВИНЦИЈИ

Након што су Римљани освојили цијелу Илирију, она је постала римска „провинција”, као прикључени дио Римске републике. Гувернер је управљао провинцијом у име Рима.

Римљани су владали Илиријом скоро 1000 наредних година. Освојени простор су прво назвали „Илирикум”, а касније „Далмација” и „Превалис”.

54. Римски легионари граде утврђење у Будви

У вријеме доласка Римских легија, некадашња Кадмова и Хармонијина пријестоница Будва била је градић на обали са приморском луком и пијацом на којој су трговци и морепловци продавали своју робу локалном становништву.

55. Илирско светилиште на брду Спас

Мала пристаништа су постојала дуж цијеле ривијере, а поред њих су ницала рибарска насеља. Својим чамцима Илири су ловили рибу и као своји преци Феничани извлачили из дубина и припремали ријетке морске пужеве - волке за добијање пурпурне царске боје за платна. На врху данашњег брда Спас налазило се локално светилиште изграђено још у доба Кадма и Хармоније, а имања илирских племића су се налазила по селима чији су кровови свјетлуцали по ободу планина.

Острво, на коме је данас Стари град, било је повезано дрвеним мостом са обалом, а на острву се налазила градска палата са храмом, окружена каменим зидовима и пилонима (капијама) илирске Будве. Мало утврђење и зидине су биле упола мање него данашње.

56. Илирска светилишта на ободу Будванске ривијере

Херма, илирски надгробни споменик са представом женског попрсја I вијек, Музеј града Будве

РОМАНИЗАЦИЈА

Ко је желио да живи са Римљанима близу богатих градова и буде дио богате заједнице, морао је прихватити нове начине живота, рада, облачења, римске богове, начин градње и нове технологије. То се назива „римизација или романизација”. И касније је свака нова империја или држава, која је освајала простор Будве, наметала своја правила и нове обичаје, па се тако и град драстично мијењао са протоком времена.

У Будви се одмах формирао војни гарнизон и спроводила власт Рима. Дрвени мост, који је дијелио Будву од обале, окружен је препознатљивим римским стражарама. Изградњу римских зидина је контролисала легија, а зид је био дуг више од 500 м, висок 4,5 м и дебео између 1,75 и 3 м. Римљани су значајно повећали

простор некадашњег утврђења на острву, протезао се све до данашњих капија. Тако су пилони остали дубоко унутар Старог града. Светилиште је претворено у римско, а у палату се уселио управник града. Број војника на зидинама Будве мијењао се (растао и опадао) током година.

БУДВАНСКО ОСТРВО

Бог Зевс је, по легенди, у част доласка Кадма и Хармоније створио острво у облику воловске главе те је град добио име по волу или воловским колима. То острво је много касније повезано са копном, прво мостом а касније насипом, да би на крају било овакво какво је данас.

57. Пилони будванских зидина

Војници су служили и изван зидина, у мањим тврђавама и кулама изграђеним дуж ривијере. Унутар тврђаве су живјели официри, администрација и пратња римског намјесника. Око утврђења, будванску обалу насељавају породице војника и помоћних јединица. Живјели су у окружењу трговаца и опрезних имућнијих Илира, док су се старосједиоци повукли у унутрашњост. Временом се моћ некадашњих Кадмових Илира у Будви потпуно изгубила.

НАСЕЉАВАЊЕ РИМЉАНИМА

ДРУГИ ВИЈЕК

Око 129. године, у доба цара Трајана, у Будву се досељавају Римљани из других провинција, авантуристи

и разни шпијуни. Неријетко су се појављивали и хришћански мисионари, али се нису дуго задржавали у градским срединама у страху од прогона који је узимао маха у Римском царству.

Хришћани добијају присталице нарочито међу Илирима који живе у унутрашњости. Упркос прогонима, Будва постаје све више хришћански град. Број досељених Римљана никад није био велики у односу на Илире из окружења. Досељеници су углавном били упућени на утврђење, гдје би се и склањали у вријеме ратних сукоба.

Римљани су населили простор који је много већи од оног који заузима данашњи град Будва, настањујући се на обронцима планина.

58. Илирске породице у збјегу

Стаклени амфоркос II вијек, Музеј града Будве

Камена урна украшена орнаментиком II вијек, Музеј града Будве

СВЕТА ГОРА

Долазак мисионара је прачетак настанка онога чему се дивимо данас - будванске Свете горе. На Ривијери је данас мноштво цркава и манастира.

На брду Спас римски досељеници подизали су нове мање и обнављали постојеће храмове и посвећивали их својим боговима, а гробље (некропола) је остало испод брда, на мјесту гдје су се раније Илири сахрањивали. Поморци и трговци царства су долазили у Будву да тргују егзотичним производима. Град се ширио и богатством привлачио неповјерљиве старосједиоце, који

су се насељавали по рубовима Будве. Помиње се у записима из овог вијека као „утврђени град римских грађана”. Писци биљеже да су у њему „изграђене монументалне грађевине, поплочане улице и снажни бедеми”.

Изграђен је гувернеров љетњиковац (Villa Urbana) у Будви, храм и римска терма у Старом граду.

59. Велика пијаца (пешкарија) на обалама Будве

Будва у свом пуном сјају за вријеме
римске окупације

60. Античка римска Будва

Остатке неких од грађевина можемо видјети и данас.

Римљани су донијели много нових технологија, обичаја и закона у некадашњу Илирију, што је допринијело романизацији старосједиоца који су били упућени на градове.

НОВА РИМСКА ОСВАЈАЊА

Римски Цар Трајан је био велики војсковођа, морални човјек и мудри римски владар, али је прогонио хришћане којих је већ било на будванској обали. У намјери даљих освајања према истоку, Трајан појачава присуство војске и утврђује контролу путева стражама и патролама изнад Будве и широм

Стаклена боца II вијек, Музеј града Будве

Бронзани ексери II вијек, Музеј града Будве

ДАКИЈА (ДАЧИЈА)

Табла о Трајановом подвигу и дан-данас постоји на територији Србије. Дачија је добила име по Дачанима, народу који је имао велику и моћну државу прије него што их је поробио Рим.

61. Римска војска стражари путевима Ривијере

некадашње Илирије. Убрзо цар креће у поход на Дачију чији се већи дио данас назива Румунија (Романија, римска земља у значењу).

62. Римљани ојачавају зидине и прилазе Будви

Велики број Будвана су римским путем, на врховима Паштровске горе, одведени у крвави рат на истоку и нису се вратили. Трајан је изградио велики камени мост преко Дунава, прешао Дунав и освојио Дачију све до Црног мора.

Богатство из рудника злата и сребра у некадашњој Илирији и Дачији се прелива у Римско царство, док Римљани сијекну велике шуме. Експлоатише се богатство Будванске ривијере. То се вријеме у западној историји назива „златно доба” Рима. Управа у провинцијама је углавном у рукама витезова тј. војсковођа и римске аристократије.

63. Цар Трајан гради мост на Дунаву у походу на Дачију

Бронзана спатула II вијек, Музеј града Будве

Стаклени амфорискос II вијек, Музеј града Будве

Римски цареви су стицали богатства и богатали државу. Узимали су огроман плијен од ратова, новца је толико било у изобиљу да су почели и робовима да олакшавају положај. Постало је забрањено робове убијати и само до одређене мјере је било дозвољено мучити их. Широм Римског царства праве се стадиони (арене) за трке коња и гладијаторске

борбе, купатила и позоришта, вјероватно су се и на будванском пољу одржавале сличне светковине у то доба. Богати Римљани су долазили да живе у прелијепој Будви, а на пијацама се продају пурпурни пужеви, риба, сушено месо, воће и маслине. Почиње се поново производити и продавати вино старих будванских винарија...

64. Борба гладијатора до смрти у арени

Моћни римски цареви траже још богатства и крећу у поход против Персијанаца даље на истоку.

ЖИВОТ ИЛИРА У БУДВАНСКОМ ЗАПЕЋУ

Поразени Илири су напуштали своје градове склањајући се од

римских војника и подизали села и имања (жупе) по околним брдима. Током илирских ратова, поражене илирске војнике и мјештане Римљани су одводили на своја имања, искориштавали их или продавали као робове на пијацама, лукама и трговима широм царства. Робови су изложени голи на каменим постољима или колима, а око врата им је била плочица са подацима о поријеклу.

Керамички крчаг II вијек, Музеј града Будве

Рељефна представа људског лица II вијек, Музеј града Будве

65. Илири су се повукли из својих градова

Многи Илири су завршили као веслачи на ратним бродовима или као радници на тешким радовима у рудницима широм империје. „Извор” нових и богатим Римљанима пријеко потребних робова били су нови ратови и освојене територије које је Римско царство водило.

Постојале су разне врсте робова, од оних „кућних” који су живјели лакше и љепше и обављали кућне послове, учених који су имали вјештине као нпр. учитељи па и љекари, до оних који су кратко живјели и обављали најтеже послове. Образовани робови су гајили дјецу, водили послове и библиотеке, остали су радили просте послове. У једном периоду робови су чинили око пола становништва Рима, а међу њима су била и дјеца. Били су јако сурови у кажњавању и убијању противника и робова. Палили би их, сјекли, бацали звјерима. Робове,

издајнике и разбојнике су разапињали на крст. Живот робова је био тежак и кратак. Робови нису имали никаква права. Могли су бити претучени, мучени, убијани али и ослобођени по вољи власника. Власник би га позвао за свој сто да вечерају и саопштавао ту одлуку обитељи или пред властима у граду. Том приликом робу се давала капа слободе - пилеус.

Илирске вође (жупани) нису имали права на своје утврђене градове, већ су то остајала само незаштићена села. Жупе су плаћале порез императору преко својих народних старјешина, а које су претходно прихватили управници гарнизона у Будви.

66. Покорене Илире одводе на галије као робове

Порез се давао у пољопривредним производима као што су маслине, жито, винова лоза, вино, риба а они имућнији су давали и новац.

Керамичка здјела са печатом
мајстора или радионице „Албан
(Бијели)” II вијек, Музеј града
Будве

РОБОВИ

Данас је такво понашање и статус
људи као робова незамислив.
Међутим, тада су, али и много
касније, постојали људи чија је
слобода била укинута и који су
били у потпуном власништву
других људи, који су имали право
да са њима раде шта год желе.
Као лучки град Будва је вјероватно
имала пијаци робова у то вријеме.
Можемо само да замислимо
аукције робова, доведених са
разних страна свијета, на неком
мјесту поред градске луке у
Будви. Такве аукције робова,
гдје су се људи продавали као
најобичнија роба, сигурно су се
неријетко дешавале у Будви и
биле су врло посјећене како од
заинтересованих купаца тако и од
градских посматрача и дјече.

Сеоске куће су, као и неке по селима
данас, биле са крововима и зидовима
направљеним од камена, плетеног
шипражја и блата, а обрадива имања
око кућа су била довољна само за
личне потребе.

Илирским селима управљају
старјешине, и они одржавају контакте
са Римљанима преко својих жупана.
Често спроводе одлуке римских
витезова који управљају градовма
и организују сјече шума, плаћање
пореза, рад на прављењу путева, али

се и одмећу због великих намета и
пљачкају богате караване који путују
често без војне пратње по римским
магистралама. Рим је толико био
моћан да поробљени народи нису
ни размишљали о побуни, и у окиру
царевине владао је, могло би се тако
рећи, „мир робова”.

Они ријетки Илири који су жељели
да очувају своје обичаје и идентитет
су избјегли у шуме пљачкајући
повремено римска села и предграђа
да би преживјели. Неки су наставили
да се баве гусарењем туђих бродова
у корист Рима, или пиратеријом као
морепловци „одбјегли од закона
Рима”.

68. Некад моћни илирски жупани се повлаче из
градова

Жупани су избјегавали случајне
сусрете са римском војском у
почетку, јер су хватани и одвођени у
ропство. Они вјештији су трговали са

Римљанима, а многи Илири раде на
имањима римских велепосједника
за надницу или храну. Остала је
готово вјековна нетрпељивост
између римских градова у приморју
и њихових залеђа гдје су живјели
старосједиоци.

Илири су лако почели да прихватају
хришћанство, у сусрету са
мисионарима и апостолима, као вјеру
потлачених.

69. Начин градње кућа у будванском залеђу се, уз
мале модификације, задржао кроз вијекове

ЖИВОТ РИМЉАНА У БУДВИ

Слободни становници Будве били су
грађани Рима и дијелили су се на више
друштвених слојева.

Богати Римљани били су управници
града, власници рудника, римски
витезови (војни официри),
бродовласници, намјесници цара или
високи административни посленици.

Током већег дијела живота у Будви, нису радили напорне послове и дане су проводили одмарајући се, уживањем у раскошним гозбама и представама, као и у дугим ноћним забавама. Такав живот скоро да је и данас немогуће замислити. Стотине робова и мајстора радили су у сврху тоталног уживања мале групе најбогатијих, чији провод и декаденција скоро да нису имали границе.

Сиромашнији Римљани су били и трговци, дио њих занатлије, војници и други слободни грађани.

ПОРОДИЦА

У римском друштву породица су били сви који живе под истим кровом. Потпуну власт над породицом имао је „патер фамилијас”, најстарији

70. Продаја керамичких крчага наулицама Будве

71. Раскалшне поподневне гозбе Римљана

мушкарац. Најстарији син је наслиједио власт, док су остали формирали своје породице.

Римљани се нису везивали за дјецу првих недеља од рођења, јер су често умирала у том периоду. Тек после тог периода, патер фамилијас би га подизао ка небу и поклањао амајлију против злих духова, прихватајући га. Дјецу која су рођена деформисана или болесна, или су била непожељна, патер фамилијас би остављао пред прагом породичне куће да их неко узме или да умру од зиме или глади.

Жене са више од троје деце биле су веома поштоване у заједници. Мушкарцима је било забрањено женити проститутке, прве рођаке и оне које нису Римљанке, док се удате жене нису смјеле дружити са пријатељицама и излазити без мушкараца.

72. Млада римска породица на обалама Ривијере

Керамичка посуда са флоралним украсом и отиском прста II вијек, Музеј града Будве

Посуда од млијечно-бијелог стакла II вијек, Музеј града Будве

АЛИМЕНТАЦИЈА
141. године појављује се у Будви свештенички култ Фаустине, рано преминуле жене цара Марка Аурелија, и почиње да се даје помоћ мајкама без мужева, која се зове „алимента”. Јасно вам је сада одакле потиче ријеч алиментација.

Ова правила, међутим, нису важила за Римљане и Римљанке високих слојева.

СВАКОДНЕВНИЦА

Градски трг (форум) је био мјесто окупљања Римљана и најживље мјесто у Будви. Ту су се склапали

послови, размјењивала роба, трчало, играло, веселило, наступало, одржавале свечаности и засиједало, а понекад одржавале и јавне борбе гладијатора. Римљани су устајали врло рано. Жене су радиле кућне послове, а мушкарци своје занате и послове.

ШКОЛОВАЊЕ

Дјеца су са седам година полазила у осмогодишњу школу. Учили су их учитељи, углавном образовани робови. Послије осмогодишње школе, у којој су учили јелински језик, писање, рачунање и читање, дјевојчице су прекидале школовање

и удавале се јако рано за унапријед договорене мужеве, а мушкарци су се даље у школама учили говорништву и политици.

УЖИВАЊЕ

Римљани су уживали у забавама, тркама коња, борбама гладијатора,

73. Ученици са учитељем у Старом граду

74. Дјеца се играју коцкицама на будванском тргу

позоришним представама и играма са лоптом. Највише су уживали у јавним купатилима, гдје су се поред купања, бавили гимнастиком, масирали, вадиле зубе, вечерали. Увече су богати Римљани имали заједничке гозбе на којима су се преједали.

ХИГИЈЕНА

Градови су били препуни људи и разбојника на улицама, а већина становника била је јако сиромашна. Улице су биле прљаве и веома бучне.

Хигијена је била на јако ниском нивоу. Руке су ријетко прали, иако су имали канализацију и водовод и јавне тоалете, тако да су заразне болести биле присутне и међу племићима.

Зубе су прали сољу и људским урином, а често су се лијечили прахом од

жабљих костију, пепелом од чељусти дивље свиње итд...

ПРАЗНИЦИ

Сматрали су да је петак посебан дан и посвећивали га љубави а на децембарским светковинама које су звали Сатурналије (по богу пољопривреде Сатурну), робови и њихови власници су мијењали улоге: робови су уживали као власници, а власници су их служили.

75. Играчица на празнику Сатурналије

УЉЕПШАВАЊЕ

Римљанкама су у шминкању помагале робине. За шминкање су користиле за нас необичне материјале као што су бијело олово за посвјетљивање коже, црвено олово за руменило, мјешавину козјег млијека, брашна и крема од пужева за омекшавање образа.

Коцкице за игру II вијек, Музеј града Будве

Нож за бријање у облику ноге са чизмом II вијек, Музеј града Будве

Стаклени лакримаријуми II вијек, Музеј града Будве

Ћилибарски прстен II вијек, Музеј града Будве

Обрве су појачавале мрављим јајима а чађ су користиле за доцртавање контура очију. Богате Римљанке су носиле накит од злата, бронзе, смарагда, бисера, рубина...

Највише су трошиле времена на компликоване фризуре, у које би понекад уплитале плаве праменове узете од германских робиња.

Бојиле су косу здробљеним глистама потопљеним у маслиновом уљу и разним мјешавинама вина.

РИТУАЛИ

У мале стаклене бочице Римљанке су скупљале своје сузе. Приносили су жртве на олтар најчешће посипајући вино, маслиново уље и жито.

77. Приношење жртве вина на жртвеник

Гнушали су се вјерског жртвовања људи, као што су то често радили народи око Рима.

ХРАНА

Сиромашни су се хранили црним хљебом и пшеничном чорбом, понекад усољеном рибом, овчетином и комадима сира.

Богати Римљани су јели неумјерено, и поносили се необичном припремом хране. Обавезно су правили разне умаке и неумјерено користили зачине за све објезде, укључујући и намаз од стонога, а вољели су највише дивљач. Јели су печене пауне, роде, папагаје, јегуље, остриге...

Вино су увијек мијешали са водом, а уз сваки оброк пили су козије млијеко. Јели су ножевима, кашикама и

Стаклени амфорискос II вијек, Музеј града Будве

Рељефни украс на доњем дијелу керамичке посуде II вијек, Музеј града Будве

СУРОВИ ОБИЧАЈИ
Могло би се рећи да су били лицемјерни, јер су веома уживали у убијањима хришћана, животиња и гладијатора у арени.

рукама, а гозбе у којима би лежали на ниским лежаљкама би трајале сатима, док су их забављали музичари, акробате и плесачице.

ОБЛАЧЕЊЕ

Већина Римљана је облачило вунену одјећу, док су богати носили одјећу од свиле и лана. Изван куће и на јавним наступима носила се карактеристична „тога“, дугачко платно које се обавије око тијела, пребацивало се преко лијевог рамена тако да је десна рука била слободна, и качило копчама које можемо видјети у Музеју Будве.

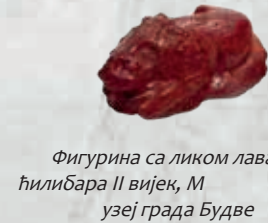
78. Остаци римског жртвеника на тргу Старог града Будве

79. Трговина у Старом граду

Ауциса фибула II вијек, Музеј града Будве

Фигурина са ликом лава од ћилибара II вијек, Музеј града Будве

ЦАРСКЕ БОЈЕ
Чак се претпоставља да су на Јазу и у будванском пољу постојале фабрике за прераду волки у царску пурпурну боју. Коришћење ове боје било је забрањено свима осим царевима и владарима у Сенату.

Државни службеници су имали тоге са пурпурним порубима, као ознаку царске достојности. Када постану пунољетни са седамнаест година, дјечаци су свечано добијали мушке бијеле тоге „вирилис”, а женске бијеле тунике су носиле неударе жене. Ударе жене су носиле тоге у разним бојама. Црна тога се носила у жалости и оптужени у судници. Војсковође и цареви носили су на прославама - тријумфима - пурпурне тоге извезене златним палминим гранчицама.

80. У Будви је прављена царска боја од волки

ЉУБИМЦИ

Римљани су имали необичне и егзотичне кућне љубимце. Осим паса и мачака, имали су чапље, фламингосе, паунове, змије, козе.

81. Будванска дама у шетњи са љубимцем фламингом

Много су их вољели, сахрањивали су се са њима, па чак наручивали и пјесме и стихове у њихову част.

БУДВА - РИМСКИ ГРАД

Будва је била прави римски град. Као таква имала је римску базилику која је била уједно и градска скупштина и судница и форум. Поред базилике, на простору око главног трга, налазило се двориште са разнобојним штандовима. Постојала су и друга насеља, која су настајала изван војних утврђења, највише око рудника, лука, фабрика за мљевање пужева волки у циљу прављења царске пурпурне боје, важних вјерских центара, или укратко - градило се гдје год је могло шта да се заради.

82. Римска дјеца се играју око камене чесме у Будви

Град је развијан са прецизно планираним уличним мрежама и различитим зградама, од великих до малих као што су: градске куће за живот људи, оне веће за богате трговце, продавнице за продају разних добара, занатске радионице, киосци за јело (брза храна на римски начин), храмови за обожавање

богова (укључујући хришћанске цркве у нешто каснијим временима), јавна купатила која су служила како за одржавање хигијене тако, још више, за опуштање, вјежбање, те гостионице за људе изван града који се задржавају, укључујући и царске изасланике који су доносили прогласе из Рима.

У Будви и око ње, као и у свим осталим већим насељима, подизала су се мала и углавном отворена позоришта и амфитеатри за забаву. Гладиијатори су најчешће били локални робови који су се борили међусобно или са дивљим животињама. Неки градови су чак имали и циркус (велика стаза за трке коња са мјестима за публику) али нема никаквих доказа да је Будва имала нешто такво, најприје јер није била довољно велики град за то, али је очекивано да су постојале трке.

83. Остаци камене чесме поред Музеја у Старом граду Будви

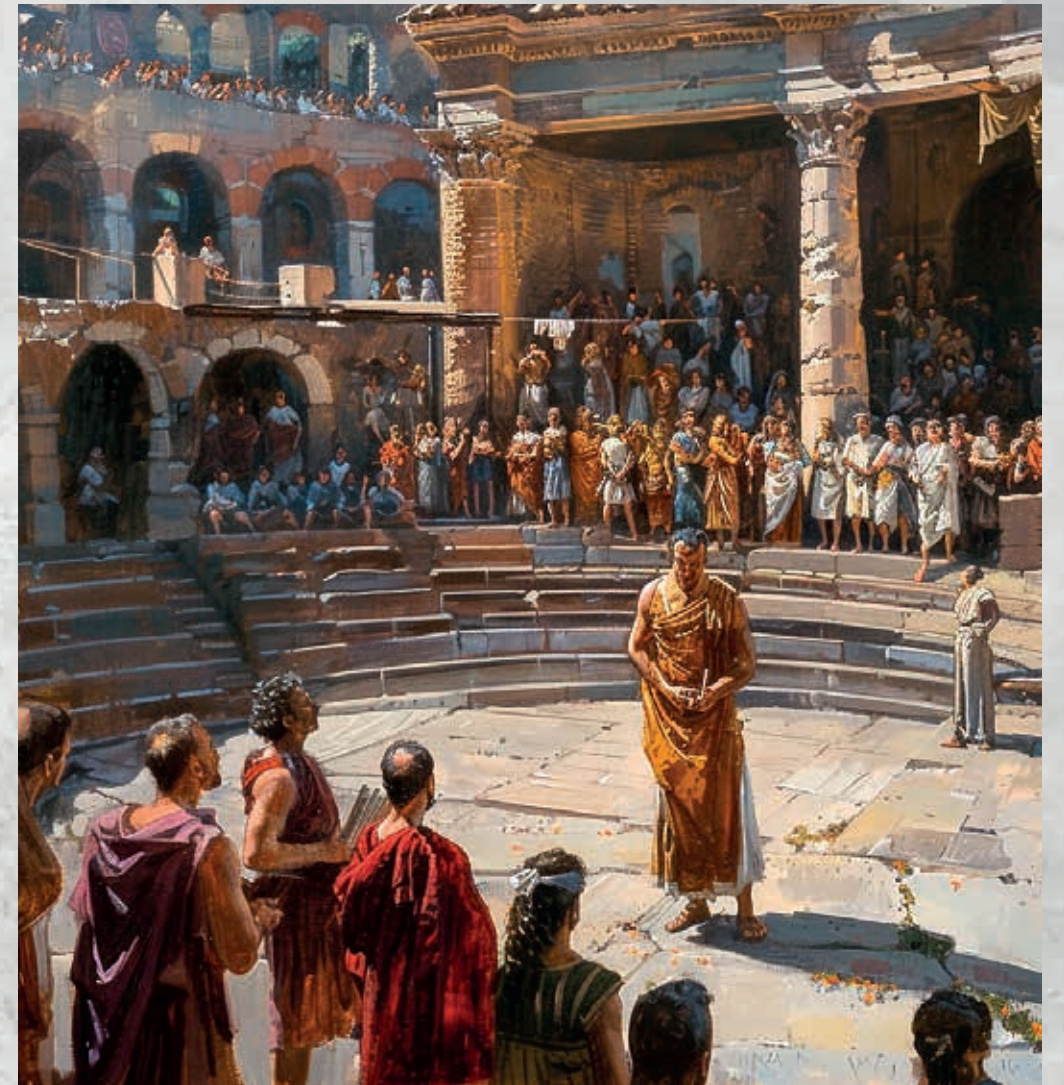
Пехар, керамичка посуда танких зидова II вијек, Музеј града Будве

Стаклени крчаг II вијек, Музеј града Будве

Фрагмент камене пластике II вијек, Музеј града Будве

84. Позориште је Римљанима било и дио вјерског ритуала спајања са духовним свијетом

Будућа археолошка истраживања ће нам употпунити слику живота у том периоду.

Било је у римској Будви доста урбаних садржаја који се никада раније нису

видјели у некадашњој Илирији, као што су дуги водоводи састављени од керамичких цијеви, терме и градске чесме за пиће. Једна камена чесма је сачувана, прије неког времена обновљена и изложена у Старом граду.

ГРАДСКА КУЋА (ВИЛА УРБАНА)

Богати Римљани су на ривијери, ван зидина старог града, на својим имањима градили луксузне „виле”, својеврсне камене викендице. Понекад су имали само камене

основе, са плетеним шипражјем и блатом на врху.

Кровови су обично били покривени глиненим или каменим плочама, понекад су имали дрвене кровне плочице или ситне гранчице.

85. Поглед на море са трема будванске градске куће (виле урбане)

Декоративна архитектонска пластика, фрагмент капитела II вијек, Музеј града Будве

86. Остаци виле урбане на тргу Старог града Будве

Ове простране правоугаоне грађевине су имале један или два спрата. Обично су имале неколико соба, свака са различитом функцијом, хол, ходнике, трпезарију која се звала „триклинијум”, кухињу...

Неке виле су имале са три или четири стране двориште, биле су врло велике и луксузне, попут модерних раскошних кућа. Још увијек немамо сазнања ни доказа колико је било таквих објеката око Будве.

Жижак, светиљка са представом крилатог лава II вијек, Музеј града Будве

ХИПОКАУСТ

Топли ваздух из калдаријума је пролазио кроз канале направљене у зидовима, и испод пода између стубова плочица познатих као „хипокауст”. Овај систем централног гријања био је популаран и у домовима богатих Римљана, најчешће у поду трпезарија (триклинијумима).

87. Затрпани остаци будванског хипокауста

Виле су се углавном гријале зими малим ватрама паљеним на металним постољима - жарницама. Неке су имале луксузно подно гријање за одржавање топлоте, обично испод трпезарије. Добро очувани остаци једног таквог система пронађени су у Будви, недалеко од главног улаза у Стари град.

Богатије виле су имале приватна мала купатила (терме), слично модерном парном купатилу. Прозори су обично имали само решетке, јер је стакло било врло скупо и ријетко. Богати Римљани су често имали куће у класичној римској архитектури, попут градње са много стубова. Такође су вољели имати лијепе баште изван својих домова. Можемо само да претпоставимо каквих је све предивних башти било у Старом граду а нарочито око њега.

УРБАНА И РУСТИКА

Класична археологија разликује вилу урбану од виле рустика. Према Плинију Старијем, познатом историчару, урбана вила била је боравиште у природи до које је било лако доћи из Рима или неког другог града.

89. Украшени ходници виле урбане

Богати Римљани на југу, западу и у средишњим дјеловима некадашње Илирије, градили су куће у римском стилу, али даље на сјеверу, у унутрашњости и у руралном подручју, градиле су се куће у старом илирском стилу, највише из разлога јер су биле пуно јефтиније.

Градска кућа (на латинском вила урбана) је комплекс зграда чији је облик и садржај формиран још у доба тзв. старог Рима. Таква вила урбана је мјесто гдје је живјела најугледнија породица. Ући у такву кућу и данас би био нарочит доживљај. Зидови су били дивно осликани, а подови прекривени мозаицима, често велике умјетничке вриједности. Остаци веома пажљиво обрађених и луксузних стубова тзв. градске куће у Будви налазе се, нажалост само у дјеловима, у нашем градском Музеју, или као експонати на тргу испред Старог града гдје су нађени.

Сунчани сат II вијек, Музеј града Будве

ЧАРОВНЕ СЛИКЕ МОЗАИКА

Римљани су вољели да украшавају своје домове. Имали су слике на зидовима, а један од статусних симбола у друштву и показатељ богатства био је комплексан и лијеп мозаички под у кући, нарочито у загријаној трпезарији (триклинијуму) јер су у њој, по правилу, боравили гости.

У првом вијеку су били популарни црно-бијели мозаици, слични нашем будванском који се може видјети у Музеју, а касније се раде и у бојама, слично оним нађеним у базилици и Петровцу. Обично су коришћене бијела, црна, наранџаста, жута, крем, сива и плава боја камена са будванских плажа. Зелена боја се правила од стакла и била је јако ријетка, а црвена се правила од керамике.

90. Избор камена за мозаик на могренској плажи

Боца од разнобојног стакла II вијек, Музеј града Будве

БУДВАНСКИ КАМЕН

Будвански мозаици су, сматра се, прављени од ситних коцкица обојеног камена званих „тесере“ (множина од „тесера“), са плаже Могрен. Свака страна коцке је била око 1 цм. Склапали су се као слагалица да би формирали узорке и слике које покривају цио под у соби. Бољи примјерци, поред камена са плаже Могрен, која се тада звала другачије, имали су и камен са плаже Бечићи.

На мозаицима су приказиване слике богова, змијокоса Медуза, Орфеј који свира харфу, Венера која се купа, годишња доба, геометријски мотиви, животиње.

У трпезаријама је било популарно имати мотив Дионија на свом тигру, а у купатилима су приказивали

морског бога Нептуна, рибе и морска створења.

Велике градске куће и сеоске виле обично су имале више лијепих и прескупих мозаика, чак по подовима и зидовима соба и ходника.

91. Римски умјетник склапа подни мозаик

92. Мозаик из Будванске градске куће (римске виле урбане) II вијек, Музеј града Будве

ВЈЕРСКИ ОБИЧАЈИ РИМЉАНА

Римљани који су освојили Илирију, добро су познавали Илирске богове и њихове моћи.

Поред римских, Римљани су донијели обожавање богова и из других дјелова великог царства. За старосједиоце су та божанства била

веома мистериозна, као на примјер Изиде из Египта или Митра из Персије (данашња територија државе Иран). Хришћанска вјера која доминира и данас Европом, настала у Јудеји, постала је временом званична и призната религија Римског царства.

Римљани су правили своје велике и мале вјерске храмове широм некадашње илирске провинције, у градовима и у руралним подручјима. Сеоски храмови су грађени крај значајних путева, или на врху брда, као на брду Спас изнад Будве.

Постојала су два главна стила изградње храмова у приморју. Они класични су били са великим бијелим прилазом и мноштвом стубова као у Риму, а романо - илирски су били комбинација римског и илирског стила, са двориштима за окупљање око главне светиње - и данас познатим гувнима. Многи римски градови су се ширили око древних илирских храмова. То је случај са градом Будва. По старим записима на темељима једног таквог храма

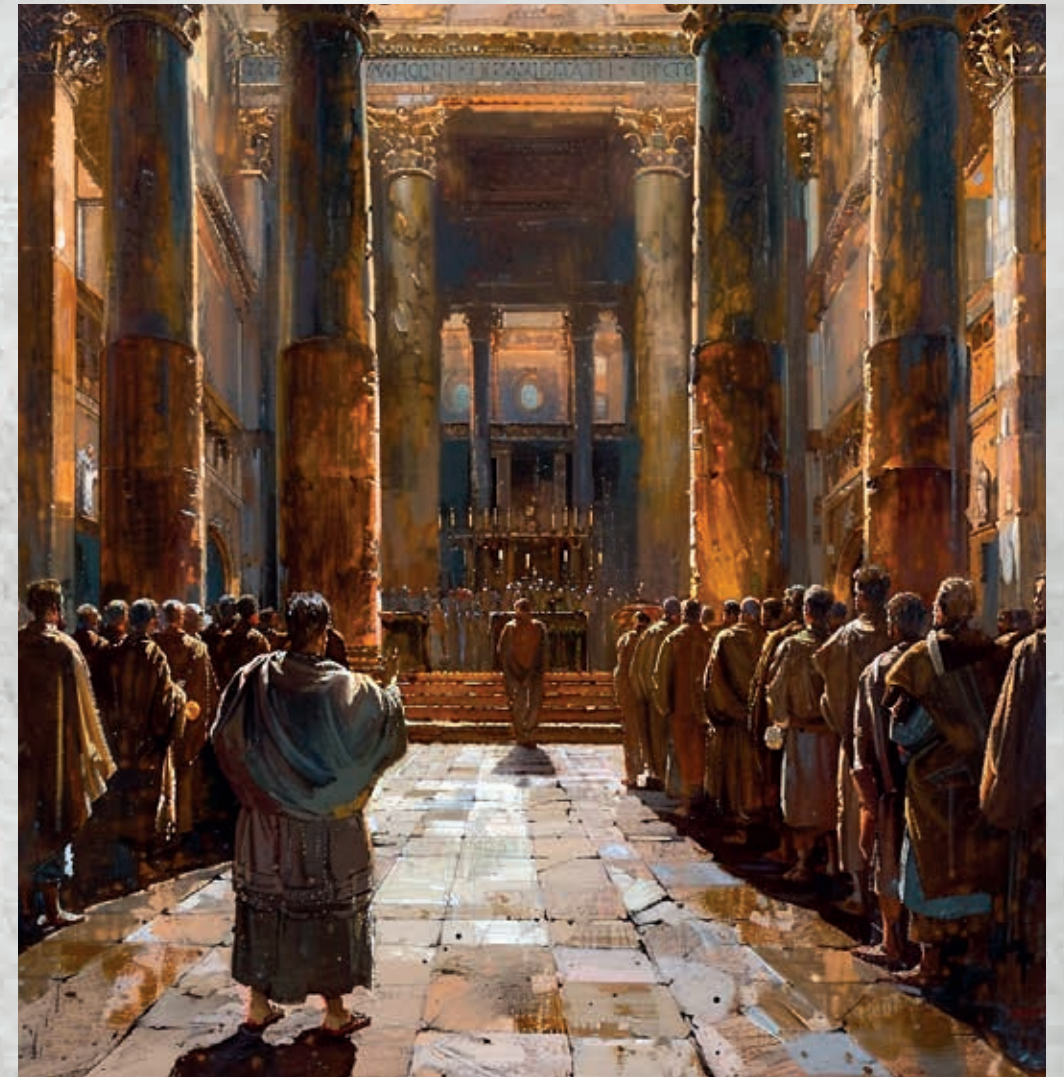

93. Свештенице весталке пред храмом

подигнута је касније црква Светог Спаса, на истоименом брду, којој нису сачувани трагови. И на острву на коме је данашњи Стари град највероватније је на темељима древног храма подигнута ранохришћанска базилика у Будви, чије остатке и данас можете видјети непосредно поред цркве

Светог Ивана. У храму је постојала централна светиња, камени олтар (жртвеник) и ту је била статуа римског бога коме је посвећен храм. У непосредној близини је био простор за паљење ватре, као и мали базен са водом или бунар.

95. Некадашња унутрашњост базилике у Будви

94. Бронзана фигура богиње Викторије I вијек, Музеј града Будве

НОВА РЕЛИГИЈА

Други рашки краљ Рима дао је имена римским боговима. У својој суштини, били су исти као јелински богови, али су имали различита имена.

ФИГУРИНЕ

Поклоници би углавном доносили у храм симболе богова којима су се молили као молитвени прилог, мале фигуре керамичких модела дјелова тијела које су жељели излијечити или оловну „проклету плочу” како су је звали, а којом су тражили од богова освету над својим непријатељем.

СВЕТИ НОЖ

Свештеници у храмовима носили су дуге хаљине и посебне „круне”. Неки су носили маске. Замислите да су свештеници чак носили „сцетре”, свето оружје у облику ножа за појасом, да би истакли своју важност.

Стаклени балзамијум антропоморфног облика II вијек, Музеј града Будве

БУДВАНСКИ МОЗАИК

Један такав мозаик са подводним чудовиштима је и велики мозаик откривен у Будви у вили урбане, на коме је приказ делфина и морског змаја - Енхелеја. Како је украден централни дио - амблема, овог мозаика, постоје само претпоставке шта је то могло бити нацртано у централном дијелу. Неке недоказане теорије говоре да је ту био приказ Кадма и Хармоније како на воловским колима улазе у Будву.

Камена надгробна плоча са натписом II вијек, Музеј града Будве

Купасти ципус са натписом, надгробни споменик II вијек, Музеј града Будве

Данас у Старом граду Будве постоје остаци каменог жртвеника, на коме су се боговима приносле жртве вина (сипало се вино или уље на камену плочу). Сличан тип жртвеника постојао је и у угледнијим кућама. Храмови су обично имали смјештај (конаке) у близини за поклонике који су их посјећивали, вјерске продавнице и сувенирске радње. Све ове додатне зграде градиле су се унутар светог подручја званог „теменос“, и биле су слични данашњим манастирским комплексима. Храмови ван зидина су често били окружени каменим зидом. Међу свештенством биле су познате и у народу веома поштоване римске монахиње „весталке“, које су се завјетовале да се неће удавати и имати дјецу.

96. Остаци античке илирске и римске некрополе испред Старог града Будве

БУДВАНСКА НЕКРОПОЛА

Остаци гробља (некрополе) имућнијих Римљана Будве налази се данас западно од Старог града, у близини хотела „Авала“ и „Могрен“. Потиче још из 5. вијека п.н.е., када су се ту у близини сахрањивали имућни Илири.

Користило се за сахране скоро хиљаду година, све до раног средњег вијека. Због величине гробља, комплексности, богатства пронађених предмета и дуговјечности називали су га и „град мртвих“.

Посмртни ритуали су почињали давањем посљедњег пољупца умирућем на постељи, при чему би се

Стаклена у каменој урни II вијек, Музеј града Будве

Поклопац камене урне II вијек, Музеј града Будве

НАКИТ У ГРОБУ

Како су и Римљани сахрањивали своје вољене са личним предметима и у богатству, јер су вјеровали у загробни живот, некропола је била, али и за наша времена, остала мјесто на коме се могло сазнати јако пуно о тадашњем животу. Већина експоната у Музеју града Будве је управо из те некрополе.

задржао његов задњи дах. Умрли је дозиван неколико пута, а затим би му се затварале очи новчићем, да би отишао на онај свијет без земаљских брига. Свечане поворке под маскама имале су велики значај и указивале на статус покојника. Уз ожалошћене

97. Свештеник са маском смрти преноси пепео покојника у урну, Бијели голуб лети

су ходале плаћене нарикаче, родбина у црним тогама и један са посмртном маском и у одијелу умрлог.

Римљани су своје преминуле палили ван насељених мјеста. По доласку на ломачу, на којој је умрли паљен, отварале су му се поново очи да би се суочио са оностраним.

98. Глава овна као украс на каменом жртвенику, некропола испред Старог града Будве

споменик са натписом (стела), висине преко једног метра. Стела је на бочним странама украшена вијенцима од лишћа и цвијећа које придржавају главе овнова.

Нажалост, још увијек није заштићен и презентован на прави начин, иако указује на значај који су становници тог доба придавали загробном животу.

ТЕРМЕ КАО ВРХУНАЦ УЖИВАЊА

Осим храма и трга, Будвани су се окупљали и у купатилу (терми) која се налазила у непосредној близини трга. Богати Римљани су често имали своја приватна купатила као дио своје

99. У термама су се у одвојеним терминима купали мушкарци и жене

100. Некадашња унутрашњост терме, испод Трга од цркава у Старом граду Будви

сеоске куће (виле рустика), али су вољели да долазе у јавна купатила да би уживали, били виђени од народа и састајали се са угледним људима.

Богатим Римљанима је било важно да буду чисти, па је одлазак у јавна купатила био важан дио свакодневнице. Купатила су имала сауне, базене, теретанане и

вјежбалишта. Данашњи „спа центри” су направљени управо по узору на римска јавна купатила.

Зидови терми и подни мозаици били су богато украшени сликама богова и морских створења. Било је много различитих занимљивих садржаја у купатилима. У тим просторима све је било подређено уживању.

Керамички балзамаријуми II вијек, Музеј града Будве

Стела са натписом, попрсјем и украсима, камени надгробни споменик II вијек, Музеј града Будве

Стаклена урна II вијек, Музеј града Будве

Угледним Римљанима је пуштана птица у небо, јер су вјеровали да носи душу покојника. Затим су пепео покојника стављали у стаклене или камене посуде, зване „урне”, и потом полагали у гробно мјесто. У гробовима, којих има око 450, пронађено је много златног и сребрног накита, разних посуда, стакла, керамике и оружја које су ожалашћени полагали у гробове све до 2. вијека и појаве хришћанства. Сматра се да је то најважнија и најбогатија колекција будванског стакла.

Данас се, поред аутентичних зидова из римског периода, у средишту некрополе истиче камени надгробни

Умјетници су представљали своје вјештине и умјетничка дјела, политичари држали говоре, богаташи организовали забаве, а огладњели посјетиоци могли су купити и „брзе оброке"! Терме су обично грађене на врло ријетким природним топлим изворима, или је вода догријавана ван објекта. Већи градови су имали посебна купатила за мушкарце и

посебна купатила за жене. У Будви и сличним мјестима коришћен је исти објекат за купање, али су се мушкарци и жене купали у различитим добима па су жене имале раније и чистије термине, а мушкарци касније и дуже.

101. У термама су се радили разни третмани тијела, а богатији Римљани су са собом водили робове који су се бринули о њима и масирали их

ДВА МЕТРА НАСЛАГА ЗЕМЉЕ
Данас, када је ниво плочника Старог града и до 2м виши од тадашњег, сачувани остаци купатила се налазе испод Трга од цркава или, како се некад звао, Трга од соли.

Алат за скидање прљавштине са коже II вијек, Музеј града Будве

Сидонска боца II вијек, Музеј града Будве

ТЕРМА КАО МУЗЕЈ
Још од великог земљотреса који се у Будви десио 1979. године и касније током обнове Старог града било је идеја да се терме активирају као нека врста музеја. Међутим, због врло ниске свијести грађана и градских отаца о важности споменичког и културног наслеђа, какве су и терме, за развој града и за туризам, то се до данас није десило.

102. Мјесто за одмор и дружење

ПРОТОКОЛ КУПАЊА У ТЕРМИ

Посјетиоци купатила би прво ушли у свлационицу и скинули се голи. Ако су жељели вјежбати прије купања, то би чинили у посебној сали за вјежбање, а затим би се одмарали и масирали у „топлој соби” (тепидаријуму). Притом, често су се премазивали љековитим биљним уљем које би улазио у поре топле коже.

Затим би прелазили у „врућу собу” (калдаријум). Ту су се презнојавали, а њихови робови су их повремено шибали лаганим прућем, чиме би убрзали рад капилара коже. Врућа соба је загријавана посебним пећима изграђеним изван купатила.

Сљедеће на реду је било „стругање науљене коже”. На тај начин скидала се сва прљавштина са коже опет уз помоћ свог роба, ако су га посједовали, а помоћу алата који може да се види у поставци Музеја Будве.

На крају, посјетиоци би се окупали великом базену „хладне собе” (фригидаријуму) да би се скупиле поре на кожи.

103. У термама су се Будвани лијечили код видара и травара који су увијек били присутни

ТРАГОВИ РИМСKE ИМПЕРИЈЕ У СТАРОМ ГРАДУ БУДВЕ

1. Античка некропола - испред Старог града налазе се остаци некрополе са жртвеником у стилској конструкцији
2. Илирски пилони - налазе се у отвореном подруму локалне трговачке радње
3. Жртвеник - оштећени жртвеник се налази изложен на мјесту проналаска
4. Терма - налази се под земљом, испод платоа Трга од цркава
5. Остаци градске виле - налазе се изложени испод палме на тргу
6. Базилика - јасно се виде остаци зидина на Тргу од цркава
7. Св Марија од Рта - Налази се на јужним зидинама, није у функцији
8. Врата римских зидина - налазе се зазидана са десне стране главних врата
9. Камена чесма - у дворишту Музеја града Будве

МУЗЕЈ ГРАДА БУДВЕ

Највећи број експоната из периода Илира и римског периода можете видјети изложене у градском Музеју у центру Старог града.

КЊИГА VI
СЛАБЉЕЊЕ РИМСКЕ ИМПЕРИЈЕ

СУНОВРАТ ЦАРСТВА

У ово вријеме царска титула се није преносила синовима, већ је владар усвајао најспособнијег у царству за свог наслједника. Тако је и Цар Антоније Пије усвојио синове Марка Аурелија Вера и Луција Вера.

Послије његове смрти у данашњем Бечу, од 161. године њих двојица осам година заједно владају као цареви Рима.

Цар Луције у свом ратном походу на истоку побјеђује Јермене и са Марком прославља велику побједу (то се називало „тријумф“) у римској пријестоници.

106. Тријумф императора над Јерменима

КУГА

Ово није задњи пут да се Будва суочава са кугом јер је за вријеме каснијих крсташких ратова у средњем вијеку болесницима од куге било забрањено да долазе у град већ су били слати на острво Свети Никола - Шкољ.

КОМОД

Комод, Марков син, обукао је симболично тогу „вирилис“ или тога „алба“ (проста бијела вунена хаљина) која се сматрала симболом уласка у мушкост или пунољетство још 175. године и тиме стекао сва грађанска права једног Римљанина. Од 177. године Марко Аурелије Вер влада скупа са својим малољетним сином Комодом, који је и први потомак наслједник царске титуле. Однос цара Марка Аурелија и Комода је био мотив за прављење познатог филма „Гладијатор“.

107. Помор становника Будве од куге

Са Далеког истока војници осим побједе доносе и опаку болест у Рим - кугу! Наредних десет година на простору царства умрло је више од шест милиона људи, а страшну судбину није избјегао ни сам цар Луције који умире 169. године од куге. Страх од болести и велико сиромаштво приморали су Римљане да напусте зидине Будве и населе се у околним селима.

Марко Аурелије наставља да влада сам. Источне и сјеверне границе царства су под војним притиском пограничних племена и народа. У свом ратном походу по дунавским равницама 180. године, послје дуготрајних борби, потискује непријатеље и креће у поход на исток. Изненада умире у Сирмијуму (Сремској Митровици) и са њим

се завршава период познат као владавина „пет добрих царева“. Насљеђује га малољетни син Комод, а Марко Аурелије је први цар кога је наслједио потомак. Многи историчари сматрају да тим чином почиње пропаст Римског царства.

По свједочењу савременика, Цара Комода није интересовало управљање царством, Сенат је назвао „Комодов срећни сенат“, живио је раскалашно и неодговорно, понижавајући поданике и неумјерено трошећи новац на забаве и гладијаторске борбе.

Један од рвача, његов слуга, удавио је цара Комода у кади. Послије његове смрти, Сенат је Комода прогласио за јавног непријатеља Римског царства и забранио сјећање на њега.

108. Раскалашни живот императора Комода

Од тада велика криза и четворогодишњи грађански рат потресају царство. Тај период је у историји Рима познат као „године пет царева”. Први цар је владао само 90 дана и убила га је царска гарда (преторијанци) јер су били незадовољни малим платама. Сулпицијан је купио пријесто

од преторијанаца а Сенат је био приморан да га прихвати за цара, што је изазвало велико незадовољство у царству и војсци. Генерал Септимије Север је подигао своје легије и преузео власт поразивши остале генерале који су се прогласили

109. Грађански рат у Римском царству

Сребрни римски новац III вијек,
Музеј града Будве

ОЧИНСКИ САВЈЕТ

Цар Север био је познат по хумору али и по суровом савјету који је дао својим синовима на смрти: „Вас двојица будите сложни, само богатите војску а све друге људе презирите”!

ПРЕТОРИЈАНЦИ

Назив војника који су били лична царска гарда.

ДРЖАВНА КАСА

Иако је Каракала правно изједначио све слободне људе у царству, и тиме уклонио разлику у статусу која је још од оснивања Рима постојала између оних са грађанским правима и оних без права, он је имао сасвим другачије намјере. Повећао је тако број пореских обвезника чиме је обезбјеђивао потребна средства за бројне нове повластице које је давао војсци.

царевима и коначно присилио преторијанце да га прихвате за владара. Убивши Сулпицијана, успоставио је своју владарску династију.

ТРЕЋИ ВИЈЕК

У трећем вијеку поново почиње прогон хришћана. Цара Севера 209. године насљеђују два сина и планирају подјелу царства, у чему их спречава мајка.

КАРАКАЛИН ЕДИКТ

Иако савјетовани од оца Септимија да буду савезници кроз живот, Каракала убија брата двије године након смрти цара Севера и почиње да сурово влада Римском империјом. Убија све своје политичке противнике, своју жену и дјецу, ослања се на војску којој подиже плате. Опонаша великог освајача Александра Македонског иако води неуспјешне ратове на истоку.

Законом цара Каракала (едиктом) 212. године, десио се преседан у историји царства. Додијељен је статус „грађанин Рима” свим слободним становницима царства, укључујући и жене. До тада су само становници данашње Италије и потомци римских колониста који су насељавали градове, као што је Будва, имали те привилегије. Највећи

дио становништва у провинцијама до Каракалиног едикта чинили су старосједиоци - „варвари”, како су Римљани звали становнике који нису имали повлашћен статус. Та граница припадности је овим законом нестала.

110. Каракала проглашава едикт пред Сенатом

Цара Каракала 217. године убио је његов тјелохранитељ. Завјереничког генерала којег војска проглашава новим царем, због избјегавања ратних сукоба и куповине мира, чиме је војсци ускраћен плијен од пљачки, иста војска је убрзо презрела и убила.

Римско царство још дубље тоне у декаденцију. Нови владари су били порочни, слаби, неуки, а очигледан је пораст утицаја њихових мајки на владарске одлуке, што је била ипак својеврсна новина за Рим.

ГОРОСТАС

Цар Максимин се памти и по томе што многи записи говоре да је био горостас, чак неки записи кажу да је имао преко 2.5 метара!

СТРАШНА СУДБИНА ЦАРА „СРЕЋНОГ” И „НЕПОБЈЕДИВОГ”

У заробљеништву је доживио невјероватну и до тада за цареve незабијежену судбину. Наиме, као заробљеник, иако цар, био је ужадно малтретиран и чак је цару Персију Шапури служио као постолје за пењање на коња. Персијанцима је то било мало па су наставили са суровошћу и послје смрти, када су његову кожу напунили сламом и изложили је у главном храму.

КУЛТ ЛИЧНОСТИ

Диоклецијан је успоставио култ слављења своје личности. Инсистирао је да му се обраћају и да га третирају као сина бога Јупитера, дакле живо божанство и да приликом обраћања и у његовом присуству сви морају бити на кољенима. То је био добар показатељ новог државног уређења које уводи Диоклецијан - доминат, од ријечи господар, па је и читав државни систем постављен тако да је цар тотални господар свима.

Цареви су губили ратове и непријатељске војске су се у својим походима неколико пута приближиле самом Риму.

Двадесетак година од Каракалиног едикта, тачније 235. године, преторијанци на запрепашћење Сената проглашавају царем сељака, потомка некадашњег „варварина”. Први пут у историји Рима цар није био племенитог поријекла. Војнички цар Максимин Трачанин је по поријеклу био Гот, презирао је племство и никада није крочио у римску пријестоницу. Иако је успјешно водио ратове, издали су га поткупљени легионари и убијен је завјером племства.

На пријесто Рима 249. године долази Дације, цар који је био Илир поријеклом. Иако сам припадник прогоњеног народа, прогањао је хришћане и захтијевао да њему приносе жртве као божанству. Дације је први цар за кога се зна да је убијен у току битке.

На власт 253. године долази војсковођа необичног имена - Цезар Публије Лициније Валеријан Побожни Срећни Непобједиви Август. Био је угледан сенатор аристократског поријекла и имао је наклоност Сената.

Иако непобједив у имену, доживио је 260. године тежак пораз у битки код Едесе од војске персијског владара Шапура I у којој је и сам заробљен.

Диоклецијана родом из далматинског града Солина, сина римског роба или илирског сељака, 284. године војска проглашава (говорило се „извикан је”) за цара. Он успоставља провинцију Превалис а укида Далмацију као провинцију.

Двије године након доласка на власт, 286. године Диоклецијан сматра да је царство сувише велико да би један човјек могао добро да влада њиме. Царским декретом први пут се дијели Римско царство.

111. Четири цара владају Римском империјом

Диоклецијан уводи систем тетрархије или, боље рећи, владавине четири цара. Најважније одлуке за читаво царство доносиле су се међусобним договором. Диоклецијан се сурово и дивље обрачунава са хришћанима. За вријеме његове власти 303. године

Бронзани римски новац III вијек, Музеј града Будве

СВЕТИ ЂОРЂЕ

Свети Ђорђе или Свети Георгије био је римски војник у гарди цара Диоклецијана. Захваљујући својој храбрости и вјештинама Ђорђе се брзо истакао војничким заслугама. Брзо је наприједовао до трибуна, да би га у његовој двадесетој години цар Диоклецијан лично произвео у чин комита тј. војводе. То је био и највећи војни чин, којим се постаје и царев савјетник. Међутим, када је цар почео прогон хришћана по царству, Ђорђе дијели сву своју имовину сиромашнима, ослобађа своје робове, јавно говори против прогона пред самим царем, изјашњавајући се и сам као хришћанин. По царевом наређењу, Ђорђа су бацили у тамницу и безуспјешно га сурово мучили да би се одрекао вјере, а затим и погубили. На иконама се често приказује како убија змаја, односно аждају, као и Кадмо - оснивач Будве.

убијен је један од најугледнијих војсковођа царства, данашњи светитељ хришћанства Свети Ђорђе.

Четири сувладара су, како то нажалост обично бива, на крају

заратили међу собом и створили нестабилност због које су трпјели посљедице сви градови и области на нашем приморју, укључујући и Будву.

112. Свети Ђорђе убија аждају

КЊИГА VII
КОНСТАНТИНОВ РИМ

ВЛАДАР ИСТОРИЈЕ

Константин је рођен у граду Нишу, на територији данашње Србије. Био је један од чак 17 царева рођених у данашњој Србији. Константин Велики је познат и по томе што је донио одлуке које су из темеља промијениле ток европске историје. Највише под итицајем своје мајке стао је на крај прогону хришћана, па чак и сам прешао у монотеистичку хришћанску вјеру, обезбиједивши јој тим својим потезом завидан положај водеће религије царства. Константин је један од најутицајнијих владара у историји човјечанства.

МОНОТЕИЗАМ

Појам који значи да људи, вјерници, умјесто у много богова, као што је био случај до тада, вјерују да постоји само један свемоћни бог.

РОМЕЈСКО ЦАРСТВО

Назив који се код нас користио за Источно римско царство. На западу га погрешно зову Византија, да би се у историјама разликовало од срушеног Западног римског царства. Истина је да су себе у преосталом дијелу Римског царства звали - Римљанима!

ПРЕФЕКТУРА

Римски назив за неку од области Римског царства.

СВЕТО МЈЕСТО

Треба имати у виду да је свуда, гдје је то било могуће, нови вјерски, сакрални објекат грађен на мјесту старог светилишта.

**НОВА СЛАВА
РИМСКОГ ЦАРСТВА**

Из римских унутрашњих ратова као побједник излази Константин Велики. Цар Константин мијења начин функционисања царства, али задржава префектуру Илирик, са главним

градом Дукљом, чији се остаци сада налазе у близини Подгорице.

ЧЕТВРТИ ВИЈЕК

Цар Константин је 313. године промијенио закон Римског царства и прогласио у данашњој Италији, у граду Милану, хришћанство

ЦАРИГРАД

Ми смо Константинопољ (Константинополис на грчком - град Константина) називали и Цариград, а данас је то Истанбул у Турској, прелијепи град који се простире на два континента. Није необично да неки главни или важнији град добије име по живом владару. Главни град Црне Горе се неколико деценија звао по доживотном предсједнику државе СФР Југославије Титу - Титоград. И данас се један град у Црној Гори зове по једном владару.

ГРЦИ

Данас тако зову све јелинске (хеленске) народе који су у старо доба живјели на територији данашње државе Грчке.

ПРОВИНЦИЈА

Административна област Римског царства састављена од префектура.

ЛУКА ВИЗАНТИЈУМ

По старој луци Византијум, од 16. вијека многи научници Римско царство, после пада Западног царства, осим РOMEЈА називају тенденциозно и - Византија.

ВАРВАРИ, БАРБАРИ

Римљани су исто писали гласове В и Б, а варварима су Римљани звали народе који нису имали римска права у царству или оне који су живјели изван царства.

БУДВА КАО ПРИВЛАЧНИ РАЈ

Занимљиво је данас замислити призоре, да су на ободима планина које данас заузимају племена Паштровићи, Маини, Брајићи и други, биле расуте луксузне виле богатих РOMEЈА са мноштвом робова који су их опслуживали.

114. Проглашење Миланског едикта, фреска

слободном вјером новим законом који је познат под именом „Милански едикт”. Хришћанство је постало врло популарно и многе базилике и храмови старе римске многобожачке вјере су преуређени или замијењени хришћанским црквама. Флавије Валерије Константин је пуно и право име овог цара, рођеног у Наисусу (Ниш на нашем језику).

Цар Константин је 314. године поново освојио и ставио под своју власт цјелокупну територију некадашњег

115. Константинопољ, данас Истанбул на Босфору

Римског царства. Затим формира префектуру Илирик 318. године са центром у граду Сирмијуму, који данас носи име Сремска Митровица и налази се у српској покрајини Војводини.

На мјесту старе грчке колоније Византијум на Босфору, цар Константин 330. године подиже „град раван Риму”, „Други” или „Нови” Рим, касније назван Константинопољ.

То је урадио прије свега због све чешћих напада разних варварских племена на градове царства и честих продора ка граду Риму, тада само једној од пријестоница царства. Осигурао је тако опстанак царства на истоку дуго после пада града Рима и западних провинција. Сва моћ се сели из Рима на исток у нову пријестоницу царства, а најбогатији Римљани из Будве селе се у Нови Рим.

СЕОСКА КУЋА (ВИЛА РУСТИКА) У ПЕТРОВЦУ

У доба цара Константина главни друштвени живот РOMEЈА на Будванској ривијери се одвијао на градском тргу Будве. Најзначајније свечаности и догађаји су били на

тргу поред базилике, унутар зидина Старог града.

На падинама паштровских планина и у приобаљу формирају се пољопривредна имања богатих ромејских племића са пратећим објектима. Такав посјед је био уобичајен облик насеља сеоских подручја.

116. Виногради Будванске ривијере

Бронзани прстен - кључ IV вијек,
Музеј града Будве

ТРАГАЊЕ ЗА ЗНАЊЕМ

Објекти вила нису у потпуности сачувани. Истраживачи претпостављају какав је живот био у вили по записима о тим објектима, постојећим остацима, као и на основу сличних примјера објеката који су пронађени на другим мјестима. Све те послове истраживања обављају групе научника различитих професија али су ту ипак најважнији археолози.

МИРИШТЕ

Одласком римских владара са ових простора, то подручје је насељено околним становништвом, које ту живи и данас, а остаци вила су коришћени за нове градње и зато данас немамо скоро никаквих остатака тих велелепних здања. Један ријетки примјер остатака такве вила можемо видјети у Петровцу, на локалитету Мириште.

СО УМЈЕСТО ФРИЖДЕРА

Мора се знати да је чување хране тада било много тешко па су се јели углавном осушени или усољени производи, ако се нису конзумирали свјежи.

117. Берба Веље маслине старе 1500 година

Средиште посједа су биле сеоске виле (тзв. вила рустика). Ту су особље и робови радили и живјели. На том простору су боравиле и животиње с фарме. Домаћинства су се углавном ослањала на скромне приходе од пољопривреде - гајења грожђа, маслина и жита, а у неким крајевима се вадилa риба, спремали дрвена грађа и камен за градилишта.

На локалитету Мириште, у данашњем Петровцу, откривени су релативно очувани остаци правоугаоне римске виле са већим бројем просторија, купатилом и простором за пријем гостију са прелијепим мозаиком који је недавно обновљен.

У сеоској вили ромејског времена, по записима, постојали су подруми који су служили као магацин, некада као мала болница, а било је ситуација кад је тај исти простор коришћен као затвор.

Током петог вијека наше ере у вили рустици на Миришту замро је живот. Истраживачи нису до данас прецизно утврдили зашто. Вјероватно је имање опустошено и опљачкано у једном од ратних похода и Ромеји су почели да се плаше за своје животе. А можда је власник једноставно преселио у Константинопољ.

Имање је свакако касније промијенило намјену и ушло се у ново доба развоја овог комплекса. Нови власници су се посветили производњи маслина, уља и других сродних производа који су се могли производити на фарми или наћи у непосредној близини.

На локалитету Мириште археолози су пронашли каде, спремишта и остатке млина за мљевање маслина. Ово су вриједни проналасци који свједоче о животу Буданске ривијере прије готово 1500 година.

118. Радови на петровачком пољу

Фибула копча IV вијек, Музеј града Будве

ПЕТРОВАЦ, ЛАСТВА

Некадашња римска „Ластва” (Ласта), која се звала и Кастел Ластва, носи данас име по ослободиоцу - краљу Петру I Карађорђевићу.

ТИПОВИ ВИЛА

Постојало је много различитих типова вила, а најчешће су биле „сеоске куће” (вила рустика), које су биле једноставни правоугаоници, и морало се проћи кроз сваку собу да би се дошло до следеће. Постојале су ходничке куће које су имале наткривени пролаз са једне стране, виле са крилима, са аркадама...

120. Детаљ мозаика из виле рустике на Миришту

Претпоставља се да је вила рустика имала три нивоа. Мозаици на поду виле направљени су од обојених каменчића са оближњих плажа и представљају права ремек - дјела.

Својом љепотом свједоче о луксузу и богатству власника раскошне виле, али и о вјештини мајстора који су правили мозаике.

121. Детаљ мозаика из виле рустике на Миришту

Зидни малтер био је обојен углавном нијансама црвене боје, уобичајено украшен разним скулптурама и лијепим сликама.

Колико је религија у Риму била важна говори податак да су у оквиру имања Ромеји подизали приватне храмове за обављање религијских потреба.

Виле нису биле једини објекат на посједу. Око њих је било других сеоских зграда. Ту су биле житнице, штале за коње којим су се поносили власници, као и објекти за живину и стоку.

Смјештај за робове и раднике на фарми није био много бољи од штала, а неријетко је био и гори.

122. Остаци виле рустике на Миришту код Петровца

123. Унутрашњост виле рустике

Бронзане копче IV вијек, Музеј града Будве

ЧУДЕСНИ МОЗАИК

Сустрет са мозаиком својеврсно је путовање кроз вријеме. Гледајући мозаик као да, на неки начин, имате везу са петровачким плажама од прије скоро два миленијума. Занимљив је податак да је и данас скоро немогуће правити такве врсте мозаика таквим техникама, без обзира на невиђени напредак технике и технологије.

КЊИГА VIII

ПОДЈЕЛА РИМСКОГ ЦАРСТВА И БУДВА НА ГРАНИЦИ

ИСТОЧНО И ЗАПАДНО РИМСКО ЦАРСТВО

Послије смрти цара Константина, још неколико царева је владало нестабилним Римским царством. Цар Теодосије је био посљедњи владар јединственог царства.

Он дијели 394. године царство на Источно и Западно и даје их синовима на управљање. Син Хонорије је постао цар Западног а син Аркадије - Источног римског царства које ћемо од сада звати Ромеја.

Након ове подјеле, Будванска ривијера припала је Ромеји у склопу провинције Источно Илирик.

124. Цар Теодосије дијели царство синовима

Наруквица IV вијек, Музеј града Будве

РОМЕЈА

Ромеја је рашко име за Источно римско царство, или „Византију” - име којим га западни историчари од XVI вијека називају. Ми ћемо од сада користити Ромеја и Ромеји за источни Рим, ради бољег разумјевања догађаја који слиједе. Они су себе једноставно звали Римско царство, до краја свог постојања.

ГОТИ И ПРОПАСТ ЗАПАДНОГ ЦАРСТВА

ПЕТИ ВИЈЕК

Моћно племе Готи, које су стари Римљани сматрали нецивилизованим варварским народом, 400. године прелазе сјеверне границе царства. У свом походу побјеђују западну римску војску и пљачкају богате градове на територији данашње Италије и некадашње Илирије. Ни Будва није добро прошла у тим сукобима, чији су се становници морали склонити у паштровске планине.

Под притиском освајача, цар Западног римског царства 402. године сели пријестоницу у град Равену.

125. Готи нападају царство

Послије појачаног надирања Гота 406. године, римска војска дјелимично напушта сјеверне границе Западног царства, и већ 410. године очигледно је да се Западно римско царство више не може бранити.

Чувени војсковођа Атила кога су звали Бич Божији, са једним храбрим и суровим савезом племена - Хунима, 441. године упада на Балкан и осваја га све до Сирмијума (данашња Сремска Митровица) на југу, а на западу све до сјевера данашње Италије.

Један од војсковођа Западног царства, син скиријског поглавице Одоакар, подржан Готима који су били плаћеници у римских легијама, 476. године осваја пријестоницу Равену и проглашава се за цара. Може се рећи да тим чином коначно пропада Западно римско царство. Одоакар 487. године оснива своје краљевство, привремено признаје власт ромејског цара Зенона и даље шири своју територију.

Град Венеција се одбранила од Гота и постала савезник Ромејског царства на истоку. Постаје пријестоница нове силе у настајању, добро познате из каснијих времена у Будви као Млетачка република. Пропад Западног царства је донијела многе невоље Римљанима на тлу Италије. Долази до великог исељавања становника у ромејске градове.

Бронзани прстен V вијек, Музеј града Будве

ПРЕЛИЈЕПА РАВЕНА

У Равени се данас налазе неки од најљепших мозаика и грађевина из тог периода.

ПРЕКИД ОСВАЈАЊА

По легенди, епископ хришћана Западног римског царства (данас знамо ту титулу под називом папа) зауставља Атилу у походу, послје сусрета и разговора у Атилином командном шатору.

БАЛКАН

Персијски је назив за простор на коме данас живимо, а који се некада звао Хелм или Јелм, Далмација и Илирија.

ИТАЛИЈА

Простор Апенинског полуострва на ком је настао Рим, а гдје се данас налази држава Италија.

СКИРИЈСКИ ПОГЛАВИЦА

Владар народа Скира, који су дошли са истока као савезници Атиле.

126. Некадашња ранохришћанска базилика у Будви прије рушења

Фрагмент парапетне плоче из базилике V вијек, Музеј града Будве

Избјегли племићи и трговци донијели су са собом много новог богатства. Будва остаје утврђени град са снажном војном посадом на западној граници РOMEЈСКОГ царства.

Наши преци живјели су у залеђини ривијере по жупама, око Будве, као поданици источног ромејског цара.

ХРИШЋАНСКА БАЗИЛИКА У БУДВИ

У вријеме цара Зенона или цара Анастасија, око 490. године, у Будви је изграђена ранохришћанска базилика на темељима старог илирског, а затим и римског храма.

Слична је дукљанској базилици изграђеној у том периоду.

127. Некадашња црква Св. Марије од Анђела

У том периоду гради се и хришћански манастир на Рту посвећен Богородици са црквом Свете Марије од Анђела (данас је на том мјесту црква рођења Св. Ивана Крститеља).

Било је и многих других храмова у околини, највише на брдима око Будве. Спас је, по свједочењу будванских хроничара, по броју сакралних објеката био нека врста будванске Свете горе.

Храм је био велики за тај историјски период, а пронађени остаци дјелова мозаичког пода и стубова својом љепотом и вјештином израде показују да је Будва у овом и каснијем вијеку била значајан вјерски центар на простору јужног Јадрана. Базилика је унутар молитвеног простора имала бунар питке воде који се, поред снабдијевања манастирског комплекса који је установљен око базилике, користио и за вјерске обреде. И у то вријеме вода се користила за многе вјерске обреде.

128. Света литургија у ранохришћанској базилици

Рељефни камени фрагмент из базилике V вијек, Музеј града Будве

ПРОВИНЦИЈА ПРЕВАЛИС
Превалитана је настала од провинције Далмације и прво је њен главни град била наша Дукља а касније град Скадар. Постојала је од трећег до седмог вијека.

129. Некадашњи изглед бунара у оквиру базилике Св. Марије

Подни мозаик базилике је израђен коцкицама од разнобојног мермера, стакла, кречњака, камена и опеке. Претпоставља се да је карактеристични зелени камен донесен са бечићких обала.

И данас се виде остаци ранохришћанског храма, и то су уједно трагови најстарије вјерске грађевине у Старом граду Будве.

Базилика је више пута била подизана из пепела током својих 330 година постојања.

130. Некадашњи изглед бунара унутар базилике Св. Марије

МАЈСТОРИ

Мајстори мозаика били су ученици чувене радионице мозаика у Салони, надалеко познати по нашем приморју.

СВАСТИКА

Занимљиво је подсетити да у то вријеме на сакралним објектима није било приказа људи, па нађени остаци имају приказе птица, риба и кукастих крстова. „Кукасти крст” је симбол код наших и других народа у старини познат као „Свастика” и представљало је ротирајуће сунце, а који је касније, током историје, злоупотријебљен и коришћен као симбол нацистичких убица Хитлеровог царства, прије и за вријеме Другог свјетског рата.

СВЕТИ ДУХ

Приказане птице на овом мозаику су голубови, чија се симболика у хришћанству повезује са чистотом душе, док крила голуба симболизују ослобођење од овоземаљског живота.

МОЗАИК БАЗИЛИКЕ

Под ове ранохришћанске грађевине био је у потпуности покривен мозаиком.

На њему се поред украсних геометријских поља са хришћанским симболима виде прикази птица, украсни апстрактни и цвјетни детаљи.

Као дио граничног подручја ромејске провинције Превалис (Превалитана), Будва је у вријеме настанка ове импозантне грађевине била изложена честим нападима локалних племена која су све чешће угрожавала Ромејско царство.

Ови напади су често резултирали рушењем, паљењем и уништавањем базилике.

Фibuла са представом голубица V вијек, Музеј града Будве

Капител из базилике V вијек, Музеј града Будве

131. Остаци мозаика
ранохришћанске базилике у
Старом граду Будве на Тргу од
цркава.

САКРИВЕНА ЉЕПОТА
Мозаици су конзервирани
испод површине, до тренутка
рестаурације и реконструкције
базилике у музејску поставку.

132. Остаци ранохришћанске базилике у Старом граду Будве

КЊИГА IX

ЗЕМЉОТРЕС УНИШТАВА БУДВУ

РАЗАРАЊЕ БУДВЕ

ШЕСТИ ВИЈЕК

У овом вијеку било је бурних дешавања свуда по свијету. У ових стотину година настала је легенда о енглеском краљу Артуру. Рођен је пророк Мухамед, оснивач и проповједник исламске религије, а његов пут од Меке до Медине назван је „хиџра“, и тада почиње бројање времена у исламском календару.

133. Катастрофални земљотрес у Будви

Будву 518. године погађа велики земљотрес који град и околину потпуно разара. Земљотрес је уништио све дрвене куће и зграде, а зидине и важне грађевине су значајно оштећене. Град након земљотреса остаје пуст.

Народ се склонио у околне шуме, а многи су заувјек отишли из Будве због изненадног сиромаштва узрокованог земљотресом. Значај Будве нагло опада, а (Стари) град се обнавља тек 40 година после земљотреса.

134. Порушени град на Будванској ривијери

Фрагмент парапетне плоче из базилике VI вијек, Музеј града Будве

РАШКИ ИЛИ СРПСКИ КАЛЕНДАР

Као што смо раније рекли, разне религије рачунају вријеме на своје начине и данас имамо другачије календаре. Народи свијета сматрају да живе у другачијим историјским годинама. На примјер, све до IX вијека Раци су употребљавали стари календар што се може видјети на записима на Смедеревској тврђави, повељама владара и Карејском типуку Св Саве. Година се дијелила на љето које је почињало на Ђурђевдан, и зиму која је почињала на Митровдан. Године су се бројале од постанка свијета по тадашњем вјеровању, 5508. године п. н. е.

КЊИГА X
ЈУСТИНИЈАНОВ РИМ

ОБНАВЉАЊЕ БУДВЕ

Од 527. године РOMEЈСКИМ царством влада Јустинијан Велики, рођен у Нишу (Naisus). Славни Јустинијанов војвода Велизар у царским ратним походима прогони племе Гота из Италије, Илирије (Далмације) и осваја сјевер Африке, обнављајући границе старог Римског царства.

Нова освајања доводе нове народе за собом, а друге потискују. Са источних простора РOMEЈСКОГ царства долази сиротиња и војска са породицама. Насељавају се на простору јужне Италије, Сицилије и Корзике, а њихови потомци у великој мјери насељавају простор данашње Албаније (Бијеле земље).

135. Јустинијанов велики војвода Велизар

ЧОВЈЕК ИСТОРИЈЕ

РOMEЈСКИ цар Јустинијан је један је од најутицајнијих владара у историји свијета.

Разорена Будва се за вријеме Јустинијана обновља у утврђени град. Изграђено је много великих јавних камених зграда, обновљен је велики трг, јавно купатило и базилика. Подигнута је палата гувернера и тврђава у којој је могло бити невјероватних 1.000 војника. Град поново, послје обнове, постаје значајан поморски центар за трговину и простире се на већем простору од данашњег града Будве.

ЈУСТИНИЈАНОВА КУГА И БУДВА ПОД АВАРИМА

РOMEЈИ пуштају народе из окружења да тргују међу зидинама Старог града Будве и тиме, на неки начин, сами отварају врата предстојећој несрећи. У Јустинијаново вријеме латински језик, до тада доминантан у царству, полако изумире и све мање се користи. На ужас становништва, 541. године опака болест куга захвата царство, а потом и остатак свијета.

Поробљени народи РOMEЈСКОГ царства у савезу са народима из окружења 550. године дижу устанке и боре се против рOMEЈСКИХ легија. У биткама учествују и мјештани Будванске ривијере. Повремено устаници ослобађају простор све до Драча, освајају чак и некадашњу пријестоницу Рима Сирмијум (Сремска Митровица),

а у својим походима стижу и до данашњег Солуна. И након смрти цара Јустинијана 565. године сукоби у царству трају без престанка. Почетком новог таласа ратова 595. године на Балкану, поново се шири куга.

СЕДМИ ВИЈЕК

Око 600. године устаници привремено освајају Будву и РOMEЈИ у записима тог времена област Будве, дио око луке, називају „Avarorum sinus”. То је један од ријетких пронађених записа који сведочи о народу којег су РOMEЈИ звали Аварима, а који су били владари Будве.

136. Авари привремено господаре Будвом

Куга се опет 602. године појављује и у Цариграду гдје умире велики број становника. Будва овог пута затвара своје зидине и луке да би се спријечило ширење ове тешке заразе.

КЊИГА ХІ
РАЗАРАЊЕ РИМСКОГ ЦАРСТВА

ПРОПАСТ РОМЕЈСКИХ ГРАНИЦА

Због изгубљених територија које су им доносиле највеће приходе, РOMEЈско царство остаје без новца. У предаху ратова на сјеверним границама, цар касни са платама и тражи од легионара да пређу Дунав и обрађују земљу до прољећних похода.

137. Повлачење римских легионара са граница

Незадовољни наредбом легионари подижу побуну, освајају Константинопољ, убијају цара и проглашавају новог. Међутим, сјеверне границе царства војска више не брани. Од 615. године царство не контролише ни ромејску провинцију Превалис и будванско залеђе. Наступа тежак период за Будву. Гаси се како митрополија, тако и цијела провинција Дукља.

ПРАВИ ВЛАДАРИ ЦАРСТВА

Јасно је да су ромејске легије, а нарочито њихови генерали, имали велики утицај и неријетко били прави владари Ромејског царства у периоду од скоро пуног миленијума.

РАТОВИ СА РАСИМА

Раси устанцима ослобађају велики дио своје некадашње земље и пустоше градове ослабљеног царства широм некадашње провинције Илирије, од Јелма (Балкана) до Мале Азије. Рашке војводе неуспјешно опсиједају градове Солун и Цариград који су за њих ипак превелики залогоји.

Многи ратници су били поријеклом са простора данашње Будве. Усљед рашких побједа, велики број Ромеја и романизованих старосједилаца повлачи се у утврђене приморске градове Будву, Улцињ, Бар и Драч, који су још увијек под контролом царства, али у тим околностима живот у градовима постаје све тежи.

На сјеверу Италије се 627. године око града Венеције оснива Млетачка република. Млечани праве војни савез са Ромејским царством да би парирали снажним државама које их окружују.

138. Грб Млетачке републике на зидинама Будве

139. Раси опседају
Константинопољ, пријестоницу
Ромејског царства

ПАПА

Титула једног од хришћанских епископа, који је имао свој епископски центар у древном граду Риму. Касније је папа проглашен поглаваром западне католичке цркве.

ФРАНАЧКА ДРЖАВА

Из ње су касније настале Француска држава и француска нација.

Ромеји допуштају 646. године Расима из окружења да се насељавају унутар зидина Будве. То доноси нове промјене у граду, како у стилу живота, тако у структури становништва, обичајима и слично.

Наредних сто година Будвани живе неизвјесним животом утврђеног града на границама умирућег царства.

ОСМИ ВИЈЕК

Након што су поразили племе Лангобарда, који су поријеклом са сјевера Европе, готски и франачки владари данашње Италије, нарочито краљ Пипин Мали, 756. године помажу стварање државе римског епископа – папе. То се узима за годину настанка Папске државе.

Франачки краљ, а касније и цар, Карло Велики укида Лангобардско краљевство и од 774. године влада територијом скоро цијеле данашње Италије и обалом Јадрана.

Може се рећи да је те године и Будва привремено добила свог новог владара - Карла Великог.

ДЕВЕТИ ВИЈЕК

У Будви се 804. године Ромеји припремају за ратове. Утврђују град и подижу цитаделу за одбрану са мора. Остаци зидина из тог периода су видљиви поред цркве Светог Саве Освећеног.

140. Ромеји додатно утврђују зидине Старог града Будве

141. Остаци римског зида на јужним зидинама

У том периоду посљедњи пут се обнавља уништена ранохрошћанска базилика у Будви. Ромејски цар 812.

142. Франачки цар Карло Велики, „отац Европе”

године покреће рат са франачким (и тада већ и лангобардским) краљем Карлом Великим и доживљава ратни пораз.

У рату су страдали и многи ратници поријеклом са простора Будванске ривијере. Папа крунише побједника Карла Великог за цара. Ромејски цар му признаје титулу цара под условом да не напада Ромејско царство на истоку, на чијој се граници налазила Будва.

У овом вијеку јелински језик постаје државни у Ромејском царству, а то значи формално али не и суштинско укидање латинског као званичног језика и у Будви.

КАРЛО ВЕЛИКИ

Карло је био изданак династије Каролинга, зову га данас и „оцем Европе”- Живот је провео у одбрани папе, борби против Сарацена, добро познатих и у граду Будви, али и у проширењу царства готово до нивоа Западног римског царства.

.....

143. Сарацени освајају и уништавају Будву, док становништво бјежи у планине.

САРАЦЕНИ

Сарацени су снажни ратници са сјевера Африке које су Ромеји звали Картагињани, некад познати по чувеном Ханибалу. Познати су и по суровости и по побједама над Ромејима, Млечанима и чак над тада моћним франачким краљем Карлом Великим. Неријетко су упадали на јужне територије Европе. Сарацени су и заједнички назив за арапска племена која су касније исламизована.

КОБНО РАЗАРАЊЕ

Може се рећи да су Сарацени Будви нанијели најтежи пораз у историји. Будва никад није претрпјела тако велика ратна разарања, па се окрућност Сарацена према Будви памти до данас.

ОСВАЈАЊЕ САРАЦЕНА

Сарацени 831. године својом флотом освајају југ Италије. Будвани са плаћеницима ромејске војске нису успјели да одбране град. Градски трг

(форум), палата римског гувернера, терме, црква Свете Марије на Рту и базилика срушени су до темеља. Сарацени почињу пустошење јадранске обале и ромејских градова. Опустошили су, запалили и унуштили поред Будве и Котор, а ромејско становништво потражило је спас у

Камене плоче Св. Марије на Рту са натписом IX вијек, Музеј града Будве

СЕОБЕ

Пошто се после одласка римских легија нико није осјећао безбједно пред Сараценима, било је много сељења широм земље. Сиромашне и угрожене породице су почеле да се насељавају дубље у унутрашњости и многи Римљани су отпловили у Константинопољ гдје су се осјећали сигурније.

БЕНЕДИКТИНЦИ

Хришћански православни монаси из данашње Италије који су поштовали Светог Бенедикта као свог духовног вођу и оснивача. У једанаестом вијеку постају католички монаси под утицајем папе.

КТИТОРИ

Постоје и записи тог времена да је непознати донатор са братом помогао подизање или обновио цркву Свете Марије на Рту.

околним планинама и жупама, међу већ раније одбјеглим Расима из приобаља. Готово сви су напустили рушевине Будве, и она замире као град. Из тог периода скоро да нема поузданих података шта се дешавало на простору Будванске ривијере.

Услед слабљења Ромеја, рашки жупани јачају своју власт у некадашњој Дукљи и залеђу Будванске ривијере. У бурним временима када се све разарало, тада још увјек православни Бенедиктинци у Будви 840. године обнављају цркву Свете Марије од Рта. Полако становништво почиње да гради поново своја насеља. У записима хроничара постоји предање да су после православних свештеника населили острво и мјештани „из Бутаме, и назвали тај нови подигнути град Будва”.

Ромеји и Млечани поново улазе у рат са снажним Сараценима али 841. године њихове флоте бивају поражене. У том периоду Ромејско царство није могло да контролише огроман простор данашњег Балкана и Далмације. Рашко племе Неретљани 848. године полазе у ратни поход ка територији данашње Италије и стижу до саме Венеције, руше околна насеља и пљачкају их.

Франачки народи 860. године упадају у данашњу Италију са сјевера и пљачкају цијело Апенинско полуострво. Сарацени опет не мирују и 869. године

144. Сарацени уништавају флоту Млечана

се приближавају војском главном граду Млетачке републике Венецији и продиру ратном флотом још дубље ка сјеверу Јадранског мора. Млечани и Ромеји се поново одлучују за рат против Сарацена, али Африканци поново побјеђују. Тих година, па и деценија, сараценска племена су истинска ноћна мора за становништво наших простора и читаво Ромејско царство. Сарацени проширују и утврђују освојене територије и на југу данашње Италије.

Пораз Ромеја оставио је снажан печат за будућа времена, те омогућио јачање власти старосједилаца овог простора у Зети, некадашњој римској области Дукљи и некадашњој провинцији Превалятани.

ЈАЧАЊЕ ЗЕТСКЕ ЖУПЕ

Ромејски војни гарнизони су угашени, а војници су напустили Будву и градове у унутрашњости Зете. Међутим, хришћанство је остало утицајна религија преосталих становника Будванске ривијере. Избјегли поглавари цркве су имали своје дворове у Константинопољу и Риму, а преко својих свештеника су имали велики утицај на простору рашких земаља.

Раси су већ неколико вјекова били поданици ромејског цара а Паштровићи се још поносе привилегијама које су касније добијали као храбри ратници. Међутим, порази Ромеја од Сарацена имали су велике посљедице у свим приморским градовима. Ромејска војска је изгубила свој утицај у провинцији Превалис (Превалитана), а задржала га само у великим приморским градовима.

Без царске војске Ромеји су се у градовима морали бранити повременим ангажовањем војника плаћеника (обично из иностранства) и регрута из окружења.

Знатно је опао утицај ромејских градова према залеђу и долази до престанка ромејске и млетачке власти на већем делу Јадрана. Раси су збацили са себе ланце Ромеја и

постали самостални, покоршавајући се искључиво својим жупанима. У унутрашњости ромејске Дукље и ромејски градови потпадају у потчињени однос према Расима.

145. Рашки жупани освајају градове Дукље

Моћни и богати рашки племићи, сада без притиска Константинопоља, успјели су да учврсте своју власт са титулама „велики жупан” или чак „краљ”. На почетку ови владари се нису називали краљевима, већ су себе сматрали заштитницима свог народа. Рашки жупани су владали релативно малим просторима и имали су своје пријестолу у некадашњим римским градовима у унутрашњости, претходно збацивши све ромејске витезове (војсковође) и управнике који су још увијек остали у некадашњој римској провинцији Илирији.

146. Преузимање власти од ромејских племића по градовима, жупан поставља услове

КРАЉИЦЕ

Жене обично нису могле владати, али су имале јако велики утицај, јер су Илири, становници старог Кадмовог царства, имали и раније своје краљице.

МИРНИ РОБОВИ

Ромејски писци су сматрали да господарима жупа може легално власт бити дата само од стране неког цара из Константинопоља или Рима, па су наше владаре и племиће описивали као варваре и разбојнике који нарушавају „мир”. Није другачије ни данас.

Владари тадашње Рашке су били поштовани људи из угледних старих породица, војни официри у локалној милицији или чак официри страних плаћеничких јединица Ромеје.

Неки важни ромејски званичници нису се вратили у пријестоницу Константинопољ, већ су самостално

силом преузели контролу у неким подручјима данашњег Балкана. У ромејској плаћеничкој војсци било је доста команданата који су поријеклом Раси, и многи од њих су наставили војну службу код рашких владара.

Раси су нешто касније запосјели некад богате ромејске посједе на

Камени украс на порталу цркве Св. Марија на Рту IX вијек, Музеј града Будве

ВИТЕЗОВИ

Иако смо навикли да ријечи „витез и витезови” користимо само за ратнике из средњег вијека, те ријечи су јако старе и користиле су се за све истакнуте и владарима блиске ратнике, па и данас можемо чути за неке истакнуте личности, као нпр. у Енглеској, да су проглашени витезовима. Тако је било и у старом Риму и у Ромеји, како ми сада у тексту називамо Источно римско царство.

Будванској ривијери, што је довело РOMEје у јако тешку ситуацију. И даље су морали плаћати царски порез свом војном стратегу (заповједнику), а Расима су плаћали храну и производе по јако високим цијенама. На неки начин светећи се за ранији период, Раси им нису дозвољавали да обрађују земљу.

147. Ослобађање стратега од плаћања пуног пореза

Да би олакшао положај РOMEја у овим околностима, цар Василије их је ослободио плаћања пуног царског пореза. Наредио је својим поданицима да са старосједиоцима живе у миру и да, све што је до тада плаћано ромејском стратегу, плаћају рашким жупанима, а тек мали дио пореза дају стратегу.

Послије кратког али јако тешког и мукотрпног периода, живот РOMEја се значајно поправио.

Раси су РOMEјима, послије престанка непосредне опасности од Сарацена, омогућили да се слободно врате кућама, али уз обавезу договореног плаћања данка жупанима. Тек по преузимању наведених обавеза, РOMEји су могли почети са обновом опустошених градова.

ЦАР ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ ПРОГОНИ САРАЦЕНЕ

Ромејски цар Василије Велики одлучио је да спријечи даља сараценска разарања по јадранској обали и поправи тежак положај РOMEја.

148. Стратег цара Василија са флотом плови према Јадрану

Са ратном флотом од 100 бродова прогања Сарацене 878. године са Јадрана и Будванске ривијере, а затим их побјеђује и на територији данашње јужне Италије.

Провинција Далмација је поново у власти РOMEја, на западној граници Ромејског царства. Цар организује далматинске градове као посебну област царства са стратегом у Задру. Рашке жупе у залеђу градова су у обавези да помажу царство војним одредима и плаћају порез. Цар Василије још интензивније шири

хришћанство на Балкану, а које су неретљански Раси посљедњи примили.

Ромеји су поново изградили Будву од камена, са дубоким рововима (војним укопаним каналима) око зидина.

Град доживљава свој нови процват.

149. Ромејски војник на једној од капија Будве

ОДБРАМБЕНИ РОВ

Укопан у земљу канал или рупа која је представљала природну препреку нападачима, а из које су ратници бацали копља и стријеле и штитили се од непријатеља.

РАСИ КАО СРБИ

Многи писци тог времена већ користе назив Срби за неретљанске Расе.

ЈЕЛИНИ

Стари је назив за становнике данашње Грчке и Балкана. Данашњи Грци их зову по свом нарјечју Хелени, (као име Хелена, наше Јелена), а старе приче кажу да су то у ствари сународници славне љепотице Јелене коју су отели Тројанци и због које је избио Тројански рат. Велика је вјероватноћа и да је Јелена из Хомерове Илијаде у ствари симбол важног вјерског предмета за народе тадашњег свијета.

СТРАТЕГ

То је назив за војног управника града у Ромејском царству.

ЦАРСТВО БЛАГОСЛОВЕНО ОД ЕПИСКОПА РИМА (ПАПЕ)

То ново „римско” царство су касније германски писци звали и „Свето римско царство” да би му дали на значају у историјском наслеђу славног Рима, али и да би нагласили папину „превласт” у хришћанском свијету. Насљеђе Римског царства је привилегија за коју и данас постоји борба међу моћним државама. Јер, насљедник царске римске круне полаже „право” да влада свим територијама старог Рима и има право да их осваја. Већина модерних уџбеника који се ослањају на западне писце искључиво посматра ову царевину као насљеднике Римског царства, јер им папа даје подршку, док искључује на то право источном које назива „Византија”, што је прилично далеко од истине.

МАЋЕДОНИЈА

Стари је рашки назив за данашњу област Македонију, која се тако зове од друге половине XX вијека.

Многе зграде у Будви су обновљене, нарочито велике градске куће, намијењене за имућније људе. Нажалост, некадашње монументалне зграде, попут базилике и јавних купатила, остале су срушене и никад се нису више обновили.

150. Зазидана ромејска капија на зидинама Старог града Будве

Цар Василије објављује своје законе, „Василике” 892. године на јелинском језику и латински језик старих Римљана нестаје из званичне употребе царства.

Ромејски цар Василије Велики је довео дио своје моћне војске у будванско

залеђе, правећи релативно лако договор са владарима рашких жупа, те успоставља ромејску власт.

ДЕСЕТИ ВИЈЕК

У овом вијеку владар Владимир I је преобратио далека руска племена у хришћанство, а Млетачка република, по први пут, постаје потпуно независна од Ромејског царства.

На Паштровској гори се гради најстарији манастир - Војнићи, у то вријеме посвећен Светом Николају Мирликијском. Римска провинција Драч почиње да шири свој утицај и Драчка митрополија обнавља манастире на обалама Јадрана.

У старим записима за Дукљу, коју је основао некадашњи ромејски цар Диоклецијан, хроничари све чешће користе рашки назив - Зета. Посједи рашких владара (жупе) као што су Зета, Рашка, Травунија, Захумље, Босна, постајали су све снажнији.

Германи 962. године оснивају своје царство, а по благослову папе називају га „Римско царство”. Да би умањили значај Римском/Ромејском царству на истоку, у научним круговима 16. вијека проглашавају га „Византијским царством”.

Послије новог великог устанка народа и племића данашњег Балкана против Ромеја 976. године настаје велико Самуилово царство, које у то вријеме

151. Манастир Војнићи данас

зову Маћедонско. Данашњи Бугари га зову Бугарско царство, јер је на тим областима касније настало њихово царство.

152. Свети кнез, рашки жупан Јован Владимир

ЈЕДАНАЕСТИ ВИЈЕК

У овом периоду временске и историјске прекретнице, рашки жупан Јован Владимир 1000. године уз помоћ свог стрица Војислава, такође владара једне од жупа, оснива своје краљевство Зету. У састав краљевства улази и град Будва. На простору данашњег Балкана 1018. године пропада велико Самуилово царство.

Границе Ромејског царства поново допиру све до ријека Саве и Дунава и тиме се притисак царства за потпуним овладавањем рашким жупама знатно појачао и у залеђу јадранске обале.

Будва, славни град стар преко 1500 година, ратовима стално прелази из руке једних у руке других владара.

КЊИГА XII
ОДЛАЗАК РОМЕЈА

153. Битка зетског владара на
Туђемилском пољу код Бара
против Римљана 1042. године

ТУЂЕМИЛСКА БИТКА

ДАН ВОЈСКЕ

Туђемилска битка је јако важна за
данашњу државу Црну Гору и та
побједа се слави као Дан војске
Црне Горе.

Зетски владари су жељели да се
ослободе окова Ромејског царства
- да не плаћају више порез цару и да
не морају ратовати у његово име.
Након једног неуспјелог покушаја

ослобођења 1032. године, жупан Зете
Војислав се нашао у немилости, а
управу над Зетом преузима намјесник
цара.

Али жеља за слободом није утихнула.
Поново жупан Војислав 1042. године
окупља војску и почиње одлучујући
рат против Ромеја.

Надмоћна царска војска и њихови
савезници из других крајева Рашке
напали су побуњенике. Мудри
Војислав доводи непријатеље
до уског кланца ријеке Румије и
побјеђује их у чувеној бици на пољу
Туђемилу. По предању, пред битку се
појавила комета на небу и као лош
знак унијела страх у срца ромејских
стратега (војсковођа). Током битке је
чак седам стратега страдало, а глас о
побједи Зете прочуо се надалеко.

Тако је жупан Војислав ослободио
цијелу Зету од Ромејског царства,
укључујући и Будву.

Преостало ромејско становништво на
обали је одласком легија приморано
да прихвати власт зетских владара.
Многе породице поражених војника
и од давнина колонизованих Ромеја
су се одселиле у преостале градове
под царском управом као што су
Котор, Дубровник, Задар, а неки
су заувјек напустили приморје и
одселили чак у Константинопољ,
остављајући иза себе своје домове
на обали. Ситуација се потпуно
преокренула на Будванској
ривијери у односу на претходне
вјекове. Романизовани Раси, који
нису напустили град, настојали су
наставити своје уобичајене животе,
тражећи сигурност у родбинским
везама са народом нових владара.

Као једини приморски град Зете,
Будва је изнова постала важна лука и
значајан трговачки центар.

ПРОПАСТ РОМЕЈСКОГ ЦАРСТВА

Хришћанска црква је била савезник
свих моћних владара тог времена, али
се и сама наша у вртлогу унутрашњег
спора око тумачења вјере. То је
довело до сукоба, а 1054. године и
до подјеле на западну (католичку) и
источну (православну) цркву.

154. Црквени раскол током сабора у Никеји 1054.
године

Међутим, нове замишљене границе
подјељене вјере нису се поклапале
са границама постојећих држава.
Вјерски сукоби дестабилишу простор
Зете и опет на простору, око нас,
у Будви најављују бурна и тешка
времена. Најчувенији жупан Зете са
ових простора Војислав, 1077. године,
успоставља мир са Ромејима.

Његов син Михајло женидбом са принцезом из породице цара Самуила добија у мираз град Котор, проширује територију и Зету уздиже у краљевство. Михајло је градио пријатељске односе са католичким поглаваром папом али и снажном државом насталом око града Венеције (Млетачком).

Град Будва поново цвјета и напредује, а 1089. године - можда за нас из данашњице звучи изненађујуће - постаје бискупско средиште западне хришћанске цркве са катедралом Свете Марије од Анђела (касније цркве Рођења Светог Ивана Крститеља). Као израз моћи зетског краља, бискупија је била у сукобу око превласти са Дубровачком и Барском бискупијом 1211. Приморје данашње Црне Горе са данашњом Будвом, било је истовремено и под утицајем православне Драчке митрополије.

155. Карта Бодиновог царства 1107. године

Мир са Ромејима није трајао дуго јер Михајлов син Бодин подиже устанак Рашана на цијелом Балкану, осваја многе земље из окружења, укључујући Дубровник. Као потомак славног цара Самуила прогласио се царем Рашана под именом Петар III. У том периоду Зета је била на врхунцу своје царске моћи, али се после смрти цара Бодина распала на мање државе.

156. Велики рашки жупан Стефан Немања на броду пред Будвом

Други рашки жупан Стефан Немања преузима власт над остацима некад славне Зете. Долази вријеме великих ратова и 1096. године почиње Први крсташки поход на исток. Из тог доба постоји врло интересно предање да су на острву Свети Никола код Будве сахрањени крсташи, витезови Рајмонда Тулушког, који су страдали од куге. Сматра се да им је био забрањен улазак у град због ширења заразе.

157. Крсташи Рајмонда Тулушког сахрањују друга на острву Свети Никола крај Будве

КРСТАШИ

Крсташки ратови оставили су огроман траг у свјетској историји. Искусни ратници из разних дјелова свијета, вођени својим владарима, плаћеници, кренули су у освајање и борбу против Римског царства на другом крају свијета. Политички и вјерски рат завладао је овим дијелом планете. И овај, као и већина ратова, вођен је под лажним изговором да је једини циљ рата борба против „невјерника” тј. нехришћана, али се претворило у покољ, пљачку итд. Познато је да су у овом рату за само један дан крсташи побили десетине хиљада Јевреја и муслимана.

ДУКС

Ово је ромејска титула слична војводи. Дукс је био у ствари намјесник који је дошао на мјесто некадашњег стратега, тј. управника области, војводства.

РАСТАНАК

ДВНАЕСТИ ВИЈЕК

Услед бурних догађања у свијету, Будва губи утицај поред сусједних градова попут Дубровника и Котора. Поново је на својој историјској странпутици, а 1150. године Будва

није више вјерски центар, нити има епископски двор.

Манојло I Комнин посљедњи је ромејски цар који је обновио власт над некадашњим територијама Рима. У његово доба Будва је била обухваћена дуксатом (војводством) Далмације и Дукље.

ПОЛИТИЧКИ БРАК

Зетски жупан се жени два пута и оба пута из политичких разлога. Жене су му биле блиске рођаке царева. Прва ромејског цара, друга од цара Самуила која му је родила сина Михајла. Политички бракови су били редовна појава и представљали су начин за стицање утицаја али и гаранцију мира међу владарима.

ЖУПАН

Владар жупске области, кнез.

ЏИНГИС КАН

Необични син поглавице малог монголског племена „Вукови” развио се већ у својим двадесетим годинама у врло утицајног вођу. Невјероватном брзином и усљед свјетске нестабилности завладао је огромним просторима данашње Монголије, Кине и Русије. Потом је кренуо у још већа освајања по читавој Азији. Познат је и под правим именом Тамуцин.

РАШКА

Све до XX вијека народи који су насељавали простор рашке области звали су се Расени, Рашани и све чешће Срби. Ту је настала и Рашка држава, а са тог простора су највјероватније у данашњу Италију отишли јунаци наше приче Раси (Етрутци, како су их касније Римљани звали).

СТЕФАН ПРВОВЈЕНЧАНИ

Стефан је син Стефана Немање и брат највећег српског светитеља, Растка Немањића - Светог Саве, који је и утемељивач аутокефалне Српске православне цркве.

Убрзо послије цареве смрти проширио се утицај рашких племена према Јадранском приморју. Рашки жупани су признавали власт Ромеја али су се и често сукобили са њима.

Моћни и утицајни рашки жупан Стефан Немања, ујак зетског жупана Михајла, у то доба столовао је (владао) у утврђеном граду Бару. Освајајући све пред собом 1186. године заузима територију Зете са приморским градовима који су јој припадали. Рашка династија Немањића влада Јадранским приморјем и Будвом. Стефан премјешта свој двор у Котор, а за намјесника, владарског изасланика, поставио је свог најстаријег сина Вукана. Вукан је владао с титулом краља Далмације и Дукље. Не зна се да ли је Вукан као владар икад боравио у Будви.

Ширењем немањићке државе нестало је вјековне подвојености и непријатељства између градова и залеђа, карактеристичних за претходна раздобља. То је довело и до већих миграција слободног становништва па се слика становника Будве мијења. Ривијера је под утицајем нових династија са новим обичајима, културом и начином живота. Завладао је мир који ће трајати више од једног и по вијека што је за овај простор и за саму Будву неvjероватно дуг период. Тиме се завршава бурни период историјске странпутице.

ТРИНАЕСТИ ВИЈЕК

Монголски вођа Џингис Кан, један од најчувенијих војсковођа свијета, у овом вијеку гради највећу империју у историји и својим походима мијења границе европских држава.

У то доба рашки краљ Стефан Првовјенчани одобрио је племену Паштровићи да имају свој суд. Тиме су Паштровићи, за које се од тада може рећи да су нека врста народа у настајању, добили мјесто које су назвали „Банкада”. Ту су се племенске старјешине окупљале да би рјешавале спорове и доносиле важне животне одлуке.

158. Крсташи на зидинама Константинопоља, пљачкају и пале пријестоницу Ромеја

Крсташи су наставили своје походе и 1204. године млетачким бродовима стижу до Константинопоља. Уз подршку папе и околних племена

освојили су пријестоницу славних Ромеја, а тиме учинили неславним завршетак и наше приче о великом и „вјечном” Римском царству. Крсташи су на рушевинама царства створили своја нова мала краљевства, а избјегли ромејски цареви су још имали утицај на преосталим територијама.

Рашки принц из породице Немањића и тадашњи поглавар Српске православне цркве Свети Сава, 1229. године долази у Будву и о његовом боравку сачувано је много необичних прича.

159. Банкада паштровских кнежева пред острвом Свети Стефан

СРБИ

У вријеме рашког жупана Немање за рашка племена се све чешће користи назив Срби. По неким предањима из старе Европе, назив Срби је старији од назива Рашани или Раси, и било је име за многа словенска племена, а данас се задржало само у појединим крајевима свијета, највише на Балкану. Погрешно је говорити да су данашњи Срби једини потомци некадашњег великог народа, нарочито јер се данашњи појам народа разликује од народа у прошлости.

СВЕТИ САВА

Најпознатија прича о Светом Сави је она да је због невремена морао да пјешице пређе од острва Свети Никола – Шкољ до простора данашње Словенске плаже и да је, за те потребе, као посебно чудо, створена туња, плитки пролаз кроз море који постоји и данас. Растко Немањић, Свети Сава, из Будве креће на поклоничка путовања у Свету земљу и даје, вјерује се, ново име раније подигнутој цркви на мјесту свог отиснућа на пут – црква Свети Сава Освећени, по свецу кога је Растко Немањић нарочито поштовао и славio и од кога је, по пророчанству, добио у наслеђе пастирски штап.

ЧЕТРНАЕСТИ ВИЈЕК

У овоме вијеку, 1346. године почиње друга пандемија куге, позната као „црна смрт”. За четири године убила је више од 70% становника Европе! Народ је напуштао градове и одлазио да живи у здравија подручја. Многи градови су услед запустености потпуно пропали. По предању, иако су околна села била захваћена пандемијом, захваљујући својој заштитници икони Будванске Госпе град је избјегао велику трагедију и од куге нико није умро у Будви.

ближи крај, пад Цариграда 1453. године се сматра потпуним сломом власти остатака Ромејског царства. Странице историје се од тада исписују новим бурним поглављима. Трагови славне прошлости Ромеја, које знамо од давнина под именом Римљани, и данас красе обале Будванске ривијере. У Музеју града Будве пронађени експонати оживљавају старе приче и легенде, те маме осмијехе драгих посјетилаца.

Добро нам дошли!

ПЕТНАЕСТИ ВИЈЕК

Иако је у Будви већ поодавно свима било јасно да се ромејском утицају

КРАЈ

160. Зграда Музеја града Будве

МУЗЕЈ ГРАДА БУДВЕ

Будва, град који је прелазио из руке у руку, из утицаја у утицај, преживио је у преко два миленијума толико велике промјене да од старог Кадмовог града није остало готово ништа, осим магично острво у облику воловске главе на коме се налази данашњи Стари град, тада повезан дрвеним мостом са копном. На мјесту чудесног воловског ока, магичног ока, које као да је свједочило свим тим догађајима уназад два миленијума, неки би рекли случајно а неки сасвим намјерно, данас се налази Музеј града Будве.

- ЗАКЉУЧАК • CONCLUSION •
- CONCLUSIONE • ABSCHLUSS •
- ЗАКЛЮЧЕНИЕ • ZAKL'UČAK •

ТРАГОВИ РИМА У БУДВИ

Као стално прижељкивани плијен војсковођа, императора, пирата и разбојника, Будва неустрашиво живи своју вјечност, обећану од краљице и богиње Хармоније која ју је основала.

Одмах изнад Старог града простре се брдо Спас из којег је поникао, украшено ниским растињем, ријетким биљем и необичним стијенама. Тешко је повјеровати да је на том простору, данас готово без икаквих објеката, некада било више од десет храмова које су избрисали вјетрови времена.

А вријеме је овдје прожето сталном неизвјесношћу. Страх од честих пљачки,

разарања и земљотреса ишчезава у очима иконе чувене Будванске Госпе. У њеном мајчинском загрљају скупиле су се све наде Будвана у мислост Створитеља и спасење од страдања.

Захваљујући њеном благом погледу, посљедњи земљотрес није однио жртве. Као гласник неба отворио је капије времена и на чистину изнио епоху изгубљених народа Илира и Римљана. У пукотинама земље, испод зидина које вежу ово некадашње острво са сазвјежђем Волара за небо, откривене су тајне илирског рађања и остаци крвавог сјаја Римске империје.

Римљани су отели овај комад неба од Илира и населили утврђени град. На темељима старих храмова подигли су своја светишта и оковали их новом епохом. Привлачност опљачканог и оплемењеног блага народа цијелог свијета, окупила је око ове некадашње колоније древне античке Тебе мноштво људи који су се насељавали уз обале испод Ловћена и Паштровске планине.

Више од хиљаду година дуга историја Римске империје остављала је ожиљке на судбине становништва и украшавала архитектуру Старог града. Трагове римске епохе које нису разграбили пирати и вјетрови, а које срећемо у фрагментима по Старом граду, само су дио небеске поставке експоната што су као звјездана прашина смјештени у простору Музеја града Будве.

Испред улаза у утврђење опомиње нас некропола на пролазност живота. Остаци виле рустика у Петровцу, виле урбане, терме и базилике давно су расути по обали и чекају по ко зна који пут своју обнову. Можда ће већ сјутра заблистати у пуном сјају у новим музејским поставкама, чувајући славу нашег прелијепог простора у сазнању о њеној непролазности.

Будва је велика тајна. Трагови будванске историје, скривени под дубоким наслагама земље и вјекова, буде машту житеља и посјетилаца и остају вјечита инспирација поштовалаца Будве. Ова књига нека им буде водич и добронамјерни ослонац у даљем истраживању, лични дневник успомена у који ће, увјерени смо, додати још пуно, пуно разиграних страница сазнања.

ИНДЕКС ИЛУСТРАЦИЈА

1. Краљ Агенор са краљицом у египатској Теби
2. Краљ Феникије у пурпурној одежди у граду Тиру
3. Бог Зевс у облику бика и принцеза Европа
4. Кадмо са мајком и братом Ликијем у потрази
5. Кадмо у борби са змијом, сином бога Ареја
6. Вјенчање краља Кадма и богиње Хармоније
7. Кадмо и Хармонија владају беотијском Тебом
8. Тебанска колонија на обалама Будванске ривијере, насеље од кога је настала Будва
9. Дионије бесједи становницима колоније о догађајима у Теби
10. Колонисти Беотије праве вино Диониса
11. Кадмо и Хармонија долазе у Будву
12. Хармонија подиже звијезде „Волнаре” у небо
13. Будва данас у облику главе бика, Музеј на позицији ока
14. За Илирија (Змију) везује се легенда да је рођен са змјом око врата, или чак као змија!
15. Кадмо са сином Илиријем ствара царство
16. Остаци пилона, капије илирског града у Старом граду Будви
17. Кадмо и Хармонија се претварају у змије
18. Моћни и брзи илирски бродови ЛИБУРНЕ славних помораца Енхелејаца
19. Кадмов престони град на малом шкољу
20. Битка под древном Тројом
21. Долазак Тројанаца на обалу Италије
22. Вучица, Рим (Ромул) и Рем

23. Настанак древног града Рима
24. Римљани
25. Прогон краљева из Рима
26. Расправа у римској скупштини - Сенату
27. Ратови Римљана у Италији
28. Римска поморска флота креће у ратне походе
29. Цар Кир Велики, један од најзначајнијих владара у историји свијета
30. Сократ и Платон у философској расправи
31. Александар Велики пали Кадмову Тебу
32. Краљ Агрон на обалама Будванске ривијере
33. Илирска краљица Тета посматра своју флоту
34. Поморска битка Илира и Римљана
35. Илирски ратници на обали Могрена
36. Краљ Генције окружен Римљанима
37. Прослава велике побједе у Риму, тријумф цара
38. Сукоби сенатора и војсковође пред Сенатом у Риму
39. Богаћење Рима доноси и нове проблеме
40. Подјела земљишта и власти
41. Изградња пута на Паштровским врховима
42. Изградња утврђења на острву и зидина града Будве
43. Богати Римљанин
44. Бата, вођа великог Илирског устанка
45. Посљедња битка Римљана са илирским устаницима

46. Плажа Могрен у Кадмовој пријестоници Будви
47. Проглас једнаких права Римљана у Италији
48. Гај Јулије Цезар у обиласку легионара на Будванској ривијери
49. Исус Христос бесједи народу
50. Мучење Исуса Христа од стране Римљана пред распеће у Јерусалиму
51. Апостоли хришћанства Св. Павле, рођак Св. Стефана Првомученика, заштитника Паштровића, са својим учеником Св. Титом на обронцима Паштровске горе
52. Страдање хришћана у аренама широм Римске империје
53. Хришћани се моле сакривени од прогона у катакомбама
54. Римски легионари граде утврђење у Будви
55. Илирско светилиште на брду Спас
56. Илирска светилишта на ободу Будванске ривијере
57. Пилони будванских зидина
58. Илирске породице у збјегу
59. Велика пијаца (пешкарија) на обалама Будве
60. Античка римска Будва
61. Римска војска стражари путевима Ривијере
62. Римљани ојачавају зидине и прилазе Будви
63. Цар Трајан гради мост на Дунаву у походу на Дакију
64. Борба гладијатора до смрти у арени
65. Илири су се повукли из својих градова
66. Покорене Илире одводе на галије као робове
67. Илирски ратници по тамницама римских градова
68. Некад моћни илирски жупани се повлаче из градова

69. Начин градње кућа у будванском залеђу се, уз мале модификације, задржао кроз вијекове
70. Продаја керамичких крчага на улицама Будве
71. Раскалашне поподневне гозбе Римљана
72. Млада римска породица на обалама Ривијере
73. Ученици са учитељем у Старом граду
74. Дјеца се играју коцкицама на будванском тргу
75. Играчица на празнику Сатурналије
76. Будванке се уљепшавају за свечану церемонију Сатурнијаде
77. Приношење жртве вина на жртвеник
78. Остаци римског жртвеника на тргу Старог града Будве
79. Трговина у Старом граду
80. У Будви је прављена царска боја од волки
81. Будванска дама у шетњи са љубимцем фламингом
82. Римска дјеца се играју око камене чесме у Будви
83. Остаци камене чесме поред Музеја у Старом граду Будви
84. Позориште је Римљанима било и дио вјерског ритуала спајања са духовним свијетом
85. Поглед на море са трема будванске градске куће (виле урбане)
86. Остаци виле урбане на тргу Старог града Будве
87. Затрпани остаци будванског хипокауста
88. Једна од будванских градских кућа (вила урбана)
89. Украшени ходници виле урбане
90. Избор камена за мозаик на могренској плажи
91. Римски умјетник склапа подни мозаик

92. Мозаик из будванске градске куће (римске виле урбане) II вијек, Музеј града Будве

93. Свештенице весталке пред храмом

94. Бронзана фигура богиње Викторије I вијек, Музеј града Будве

95. Некадашња унутрашњост базилике у Будви

96. Остаци античке илирске и римске некрополе испред Старог града Будве

97. Свештеник са маском смрти преноси пепео покојника у урну, бијели голуб лети

98. Глава овна као украс на каменом жртвенику, некропола испред Старог града Будве

99. У термама су се у одвојеним терминима купали мушкарци и жене

100. Некадашња унутрашњост терме, испод Трга од цркава у Старом граду Будви

101. У термама су се радили разни третмани тијела, а богатији Римљани су са собом водили робове који су се бринули о њима и масирали их

102. Мјесто за одмор и дружење

103. У термама су се Будвани лијечили код видара и травара који су увијек били присутни

104. Данашњи стари град Будва

105. Позиције остатака Римског царства у Старом граду Будви

106. Тријумф императора над Јерменима

107. Помор становника Будве од куге

108. Раскалашни живот императора Комода

109. Грађански рат у Римском царству

110. Каракала проглашава едикт пред Сенатом

111. Четири цара владају Римском иперијом

112. Свети Ђорђе убија аждају

113. Цар Константин Велики у Нишу

114. Проглашење Миланског едикта, фреска

115. Константинопољ, данас Истанбул на Босфору

116. Виногради Будванске ривијере

117. Берба Веље маслине старе 1500 година

118. Радови на петровачком пољу

119. Сеоска кућа (вила рустика) у Петровцу

120. Детаљ мозаика из виле рустика на Миришту

121. Детаљ мозаика из виле рустика на Миришту

122. Остаци виле рустика на Миришту код Петровца

123. Унутрашњост виле рустика

124. Цар Теодосије дијели царство синовима

125. Готи нападају царство

126. Некадашња ранохришћанска базилика у Будви прије рушења

127. Некадашња црква Св. Марије од Анђела

128. Света литургија у ранохришћанској базилици

129. Некадашњи изглед бунара у оквиру базилике Св. Марије

130. Некадашњи изглед бунара унутар базилике Св. Марије

131. Остаци мозаика ранохришћанске базилике у Старом граду Будви на Тргу од цркава.

132. Остаци ранохришћанске базилике у Старом граду Будви

133. Катастрофални земљотрес у Будви

134. Порушени град на Будванској ривијери

135. Константинов велики војвода Велизар

136. Авари привремено господаре Будвом

137. Повлачење римских легионара са граница

138. Грб Млетачке републике на зидинама Будве

139. Раси опсједају Константинопољ, пријестоницу Ромејског царства

140. Ромеји додатно утврђују зидине Старог града Будве

141. Остаци римског зида на јужним зидинама

142. Франачки цар Карко Велики, „Отац Европе”

143. Сарацени освајају и уништавају Будву, док становништво бјежи у планине

144. Сарацени уништавају флоту Млечана

145. Рашки жупани освајају градове Дукље

146. Преузимање власти од ромејских племића по грдаовима, жупан поставља услове

147. Ослобађање стратега од плаћања пуног пореза

148. Стратег цара Василија са флотом плови према Јадрану

149. Ромејски војник на једној од капија Будве

150. Зазидана Ромејска капија на зидинама Старог града Будве

151. Манастир Војнићи данас

152. Свети кнез, рашки жупан Јован Владимир

153. Битка зетског владара на Туђемилском пољу код Бара против Римљана 1042. године

154. Црквени раскол током сабора у Никеји 1054. године

155. Карта Бодиновог царства 1107. године

156. Велики рашки жупан Стефан Немања на броду пред Будвом

157. Крсташи Рајмонда Тулског сахрањују друга на острву Светог Николе крај Будве

158. Крсташи на зидинама Константинопоља, пљачкају и пале пријестоницу Ромеја

159. Банкада паштровских кнежева пред острвом Свети Стефан

160. Зграда Музеја града Будве

THE ROMANS IN BUDVA

As a constantly coveted prey of military leaders, emperors, pirates, and bandits, Budva fearlessly lives its eternity, promised by the queen and Goddess Harmonia who founded it.

Immediately above the Old Town spreads the hill of Spas, from which it sprouted, adorned with low vegetation, rare herbs, and unusual rocks. It is hard to believe that in this area, now almost devoid of any structures, there were once more than ten temples erased by the winds of time.

And time here is permeated with constant uncertainty. Fear of frequent plunder, destruction, and earthquakes dissipates

in the eyes of the famous icon of Budva's Madonna. In her maternal embrace, all hopes of the people of Budva gather in the thought of the creator's mercy and salvation from suffering.

Thanks to her gentle gaze, the last earthquake did not claim any victims. Like a messenger from the heavens, it opened the gates of time and brought forth an epoch lost somewhere in the Illyrian and Roman peoples. In the cracks of the earth, beneath the walls that connect this former island with the constellation of Volar for the sky, secrets of Illyrian birth and remnants of the bloody glory of the Roman Empire have been revealed.

The Romans seized this piece of heaven from the Illyrians and settled a fortified city. On the foundations of old temples, they raised their sanctuaries and enveloped it in a new epoch. The allure of plundered and enriched treasures from peoples all over the world gathered around this former colony of ancient Thebes a multitude of people who climbed and settled along the shores of Lovćen and Paštrovska mountains like creepers.

The more than a thousand-year history of the Roman Empire has left scars on the fate of the population and adorned the architecture of the Old Town. Traces of the Roman era that were not plundered by pirates and winds, and which we encounter in fragments throughout the Old Town, are just a part of the heavenly display, exhibits that are like stardust placed in the space of the Budva city museum.

In front of the entrance to the fortress, a necropolis reminds us of the transience of life. The remains of Villa Rustica in Petrovac, Villa Urbana, Baths, and basilicas have long been scattered along the coast and await their restoration for who knows which time. Perhaps tomorrow we will walk together in their full splendor, as in some new museum exhibits, and rejoice in the glory of our beautiful space and the knowledge of its impermanence.

Budva is a great secret. Traces of Budva's history, hidden beneath deep layers of earth and centuries, awaken the imagination of residents and visitors and remain an eternal inspiration for admirers of Budva. Let this book be their guide and well-intentioned support in further exploration, a personal diary of memories to which, we are convinced, they will add many, many playful pages of knowledge.

ILLUSTRATION INDEX

1. King Agenor with the queen in the Egyptian Thebes
2. Phoenician king in purple robes in the city of Tyre
3. God Zeus in the form of a bull and Princess Europa
4. Cadmus with his mother and brother Lycus on a quest
5. Cadmus in battle with the dragon, son of the god Ares
6. The wedding of King Cadmus and the goddess Harmonia
7. Cadmus and Harmonia rule Boeotian Thebes
8. The Theban colony on the shores of the Budva Riviera, the settlement from which Budva originated
9. Dionysus addresses the inhabitants of the colony about the events in Thebes
10. Boeotian colonists make wine for Dionysus
11. Cadmus and Harmonia arrive in Budva
12. Harmonia raises the stars „Volnares” into the sky
13. Budva today in the shape of a bull’s head, with a museum at the position of the eye
14. The legend of Illyria (the Snake) is tied to the belief that he was born with a snake around his neck, or even as a snake!
15. Cadmus creates an empire with his son Illyrius
16. Remains of Pilon, the gate of the Illyrian city in the Old Town of Budva
17. Cadmus and Harmonia transform into snakes
18. Mighty and fast Illyrian ships, the LIBURNES, of the famous sailors from Enhea
19. Cadmus’s capital city on a small shell

20. Battle under ancient Troy
21. Arrival of the Trojans on the coast of Italy
22. She-wolf, Rome (Romulus), and Remus
23. The founding of the ancient city of Rome
24. Romans
25. Exile of kings from Rome
26. Debate in the Roman assembly - the Senate
27. Roman wars in Italy
28. The Roman naval fleet sets off on military campaigns
29. Emperor Cyrus the Great, one of the most significant rulers in world history
30. Socrates and Plato in philosophical debate
31. Alexander the Great conquers Cadmus’s Thebes
32. King Agron on the shores of the Budva Riviera
33. Illyrian Queen Teta observes her fleet
34. Naval battle between Illyrians and Romans
35. Illyrian warriors on the coast of Mogren
36. King Gencius confronts the Romans
37. Celebration of a great victory in Rome, the triumph of emperors
38. Conflicts between senators and generals before the Senate in Rome
39. The enrichment of Rome brings new problems
40. Division of land and power

41. Construction of roads on the Paštrovići peaks
42. Construction of fortifications on the island and walls of the city of Budva
43. Wealthy Roman
44. Bata, leader of the great Illyrian uprising
45. The last battle of the Romans with the Illyrian insurgents
46. Mogren Beach in Cadmus’s capital city of Budva
47. Proclamation of equal rights for Romans in Italy
48. Julius Caesar inspecting the legionnaires on the Budva Riviera
49. Jesus Christ speaks to the people
50. The torture of Jesus Christ by the Romans before the crucifixion in Jerusalem
51. Apostles of Christianity St. Paul, cousin of St. Stephen the First Martyr, protector of the Paštrovići, with his disciple St. Titus on the slopes of the Paštrovska Mountain
52. Persecution of Christians in arenas throughout the Roman Empire
53. Christians pray hidden from persecution in catacombs
54. Roman legionnaires build fortifications in Budva
55. Illyrian sanctuary on Spas Hill
56. Illyrian sanctuaries on the outskirts of the Budva Riviera
57. Pillars of the Budva walls
58. Illyrian families in exile
59. Great market (fish market) on the shores of Budva
60. Ancient Roman Budva
61. Roman army guards the roads of the Riviera
62. Romans reinforce the walls and approaches to Budva

63. Emperor Trajan builds a bridge over the Danube in his campaign against Dacia
64. Gladiator fights to the death in the arena
65. Illyrians withdraw from their cities
66. Subdued Illyrians taken to galleys as slaves
67. Illyrian warriors in the dungeons of Roman cities
68. Once powerful Illyrian chiefs retreat from cities
69. The method of building houses in the hinterland of Budva, with minor modifications, has remained through the centuries
70. Sale of ceramic jugs on the streets of Budva
71. Luxurious afternoon feasts of the Romans
72. Young Roman family on the shores of the Riviera
73. Students with a teacher in the Old Town
74. Children play with blocks in Budva square
75. Dancer at the Saturnalia festival
76. Budva women beautify themselves for the solemn ceremony of Saturnalia
77. Offering of wine sacrifice on the altar
78. Remains of a Roman altar in the square of the Old Town of Budva
79. Trade in the Old Town
80. Making imperial purple in Budva from mollusks
81. Budva lady walking with a pet flamingo
82. Roman children play around a stone fountain in Budva
83. Remains of a stone fountain next to the museum in the Old Town of Budva

84. The theater was also part of the religious ritual for the Romans, connecting them with the spiritual world

85. View of the sea from the terrace of the Budva town hall (Villa Urbana)

86. Remains of Villa Urbana in the square of the Old Town of Budva

87. Buried remains of the Budva hypocaust

88. One of the Budva townhouses (Villa Urbana)

89. Decorated corridors of Villa Urbana

90. Selection of stone for mosaic on Mogren Beach

91. Roman artist assembles a floor mosaic

92. Mosaic from the Budva townhouse (Roman Villa Urbana) 2nd century, Budva City Museum

93. Vestal priestesses in front of the temple

94. Bronze figure of the goddess Victoria 1st century, Budva City Museum

95. Former interior of the basilica in Budva

96. Remains of the ancient Illyrian and Roman necropolis in front of the Old Town of Budva

97. Priest with a death mask transferring the ashes of the deceased into an urn, a white dove flying

98. Ram's head as a decoration on a stone altar, necropolis in front of the Old Town of Budva

99. In the baths, men and women bathed in separate sessions

100. Former interior of the baths, beneath the Church Square in the Old Town of Budva

101. Various body treatments were performed in the baths, and wealthy Romans brought slaves with them to attend to and massage them

102. Place for rest and socializing

103. Budva residents sought treatment from herbalists and healers who were always present in the baths

104. Today's Old Town of Budva

105. Positions of remains of the Roman Empire in the Old Town of Budva

106. Triumph of the emperor over the Armenians

107. Plague decimates the population of Budva

108. Debauched life of Emperor Commodus

109. Civil war in the Roman Empire

110. Heraclius proclaims an edict before the Senate

111. Four emperors rule the Roman Empire

112. Saint George slays the dragon

113. Emperor Constantine the Great in Niš

114. Proclamation of the Edict of Milan, fresco

115. Constantinople, now Istanbul on the Bosphorus

116. Vineyards of the Budva Riviera

117. Harvesting from the Great Olive Tree, 1500 years old

118. Works in the fields of Petrovac

119. Rural house (Villa Rustica) in Perovac

120. Detail of mosaic from Villa Rustica in Mirište

121. Detail of mosaic from Villa Rustica in Mirište

122. Remains of Villa Rustica in Mirište near Petrovac

123. Interior of Villa Rustica

124. Emperor Theodosius divides the empire among his sons

125. Goths attack the empire

126. Former early Christian basilica in Budva before destruction

127. Former church of St. Mary of the Angels

128. Holy Liturgy in the early Christian basilica

129. Former appearance of the well within the Basilica of St. Mary

130. Remains of mosaics of the early Christian basilica in the Old Town of Budva at the Church Square

131. Remains of the early Christian basilica in the Old Town of Budva

132. Catastrophic earthquake in Budva

133. Ruined city on the Budva Riviera

134. Constantine's great duke Velizar

135. Avars temporarily conquer Budva

136. Withdrawal of Roman legionnaires from the borders

137. Coat of arms of the Republic of Venice on the walls of Budva

138. Ras besieges Constantinople, the capital of the Byzantine Empire

139. Byzantines further fortify the walls of the Old Town of Budva

140. Remains of the Roman wall on the southern walls

141. Frankish Emperor Charlemagne, the „Father of Europe”

142. Saracens conquer and destroy Budva, while the population flees to the mountains.

143. Saracens destroy the fleet of the Venetians

144. Rascian župans conquer the cities of Duklja

145. Assumption of power from Byzantine nobles in cities, župan sets taxes

146. Abolition of full tax payment by the Strategos

147. Emperor Basil's Strategos sails towards the Adriatic

148. Roman soldier at the gates of Budva

149. Walled-up Roman gate on the walls of the Old Town of Budva

150. Monastery of Vojnići today

151. Saint Prince, Rascian župan Jovan Vladimir

152. Battle of the Zet ruler at Tuđemilsko Field near Bar against the Romans in 1042.

153. Ecclesiastical schism during the Council of Nicaea in 1054

154. Map of Bodin's Empire in 1107

155. Great Rascian župan Stefan Nemanja on a boat off the coast of Budva

156. Crusaders bury the fallen on the island of St. Nicholas near Budva

157. Crusaders on the walls of Constantinople, plundering and burning the capital of the Romans

158. Banquet of the Paštrovići princes off the island of St. Stefan

159. Building of the Museum of the City of Budva

I ROMANI A BUDVA

Come preda costantemente ambita da leader militari, imperatori, pirati e banditi, Budva vive impavida la sua eternità, promessa dalla regina e dea Armonia che l’ha fondata.

Immediatamente sopra la Città Vecchia si estende la collina di Spas, da cui è germogliata, adornata da vegetazione bassa, erbe rare e rocce insolite. È difficile credere che in questa zona, ora quasi priva di qualsiasi struttura, un tempo sorgessero più di dieci templi cancellati dai venti del tempo.

E il tempo qui è permeato di costante incertezza. La paura dei frequenti saccheggi, delle distruzioni e dei terremoti si dissipa

negli occhi della famosa icona della Madonna di Budva. Nel suo abbraccio materno, tutte le speranze del popolo di Budva si raccolgono nel pensiero della misericordia del creatore e della salvezza dalla sofferenza.

Grazie al suo sguardo gentile, l’ultimo terremoto non ha causato vittime. Come un messaggero dal cielo, ha aperto le porte del tempo e ha portato un’epoca perduta da qualche parte tra gli Illiri e i Romani. Nelle crepe della terra, sotto le mura che collegano questa ex isola con la costellazione di Volar per il cielo, sono stati rivelati segreti della nascita illirica e resti della gloriosa storia dell’Impero Romano.

I Romani sottrassero questo pezzo di paradiso agli Illiri e fondarono una città fortificata. Sulle fondamenta dei vecchi templi, innalzarono i loro santuari e lo avvolsero in una nuova epoca. L’attrattiva di tesori saccheggiati e arricchiti provenienti da popoli di tutto il mondo radunò attorno a questa ex colonia dell’antica Tebe una moltitudine di persone che si arrampicavano e si insediavano lungo le rive delle montagne di Lovćen e Paštrovska come rampicanti.

La storia di oltre mille anni dell’Impero Romano ha lasciato cicatrici sul destino della popolazione e ha adornato l’architettura della Città Vecchia. Tracce dell’era romana che non furono saccheggiate dai pirati e dai venti, e che incontriamo a frammenti in tutta la Città Vecchia, sono solo una parte della mostra celeste, esibizioni che sono come polvere di stelle collocata nello spazio del museo della città di Budva.

Davanti all’ingresso della fortezza, una necropoli ci ricorda la transitorietà della vita. I resti di Villa Rustica a Petrovac, Villa Urbana, bagni e basiliche sono da tempo dispersi lungo la costa e attendono il loro restauro per chi sa quale volta. Forse domani cammineremo insieme nella loro piena magnificenza, come in alcune nuove mostre museali, e ci rallegreremo della gloria del nostro spazio bellissimo e della conoscenza della sua impermanenza.

Budva è un grande segreto. Tracce della storia di Budva, nascoste sotto profondi strati di terra e secoli, risvegliano l’immaginazione degli abitanti e dei visitatori e rimangono un’ispirazione eterna per gli ammiratori di Budva. Lasciate che questo libro sia la loro guida e il loro sostegno bene intenzionato nell’esplorazione ulteriore, un diario personale di ricordi a cui, siamo convinti, aggiungeranno molte, molte pagine giocose di conoscenza.

INDICE DELLE ILLUSTRAZIONI

1. Re Agenore con la regina nella Tebe egizia	20. Battaglia di fronte all’antica Troia
2. Re dei Fenici in abiti purpurei nella città di Tiro	21. Arrivo dei Troiani sulle coste dell’Italia
3. Dio Zeus sotto forma di toro e la principessa Europa	22. La lupa, Roma (Romolo) e Remo
4. Cadmo con sua madre e suo fratello Lico alla ricerca	23. Formazione della città antica di Roma
5. Cadmo combatte il drago, figlio del dio Ares	24. I Romani
6. Il matrimonio del re Cadmo e della dea Armonia	25. Espulsione dei re da Roma
7. Cadmo e Armonia regnano su Tebe in Beozia	26. Discussione nel forum romano - Senato
8. La colonia tebana sulle rive della Riviera di Budva, da cui è nata Budva	27. Guerre romane in Italia
9. Dioniso parla agli abitanti della colonia degli eventi a Tebe	28. La flotta navale romana parte per campagne militari
10. I coloni beoti producono il vino di Dioniso	29. L’imperatore Augusto, uno dei più importanti sovrani nella storia mondiale
11. Cadmo e Armonia arrivano a Budva	30. Socrate e Platone in una discussione filosofica
12. Armonia solleva le stelle „Volnare” nel cielo	31. Alessandro Magno prende Tebe di Cadmo
13. Budva oggi sotto forma di testa di toro, museo nella posizione dell’occhio	32. Il re Agrone sulle rive della Riviera di Budva
14. Leggenda lega l’Iliria (il Serpente) alla sua nascita con un serpente intorno al collo, o addirittura come un serpente!	33. La regina illirica Teta osserva la sua flotta
15. Cadmo fonda un regno con suo figlio Iliria	34. Battaglia navale tra Illiri e Romani
16. Resti dei Piloni, della porta della città illirica nella città vecchia di Budva	35. Guerrieri illirici sulla costa di Mogren
17. Cadmo e Armonia si trasformano in serpenti	36. Re Gencio davanti ai Romani sconfitti
18. Potenti e veloci navi illiriche LIBURNE di famosi navigatori Enhelej	37. Celebrazione della grande vittoria a Roma, trionfo degli imperatori
19. La città principale di Cadmo su una piccola conchiglia	38. Conflitti tra senatori e generali di fronte al Senato a Roma
	39. L’arricchimento di Roma porta anche nuovi problemi
	40. Divisione delle terre e del potere

41. Costruzione di strade sulle vette di Paštrović	62. I Romani rafforzano le mura e gli approcci di Budva
42. Costruzione di fortificazioni sull’isola e sulle mura della città di Budva	63. L’imperatore Traiano costruisce un ponte sul Danubio durante la sua campagna contro i Daci
43. Un ricco Romano	64. Combattimento dei gladiatori fino alla morte nell’arena
44. Bata, capo della grande rivolta illirica	65. Gli Illiri si ritirano dalle loro città
45. Ultima battaglia dei Romani contro gli insorti illirici	66. Gli Illiri sottomessi vengono portati sulle galee come schiavi
46. Spiaggia di Mogren nella capitale di Cadmo, Budva	67. Guerrieri illirici nelle prigioni delle città romane
47. Proclamazione dell’uguaglianza dei diritti dei Romani in Italia	68. Una volta potenti principi illirici si ritirano dalle città
48. Giulio Cesare visita i legionari sulla Riviera di Budva	69. Lo stile di costruzione delle case nell’entroterra di Budva è rimasto invariato nel corso dei secoli con lievi modifiche
49. Gesù Cristo predica al popolo	70. Vendita di giare di ceramica per le strade di Budva
50. Il martirio di Gesù Cristo da parte dei Romani prima della crocifissione a Gerusalemme	71. Banchetti sfarzosi dei Romani di pomeriggio
51. Gli apostoli del cristianesimo, San Paolo, cugino di San Stefano, primo martire, patrono dei Paštrovići, con il suo discepolo San Tito sulle pendici del monte Paštrovska	72. Giovane famiglia romana sulle rive della Riviera
52. La sofferenza dei cristiani negli anfiteatri in tutto l’impero romano	73. Studenti con il loro insegnante nella città vecchia
53. I cristiani pregano nascosti dalle persecuzioni nelle catacombe	74. I bambini giocano con i dadi nella piazza di Budva
54. I legionari romani costruiscono una fortezza a Budva	75. Ballerina durante le Saturnali
55. Santuario illirico sulla collina della Salvezza	76. Le donne di Budva si preparano per la cerimonia solenne delle Saturnali
56. Santuari illirici sul bordo della Riviera di Budva	77. Offerta di vino sull’altare
57. Pilastri delle mura di Budva	78. Resti di un altare romano nella piazza della città vecchia di Budva
58. Famiglie illiriche in fuga	79. Commercio nella città vecchia
59. Grande mercato (mercato del pesce) sulle rive di Budva	80. Produzione del colore imperiale a Budva dai molluschi
60. Antica Budva romana	81. Signora di Budva passeggia con il suo animale domestico fenicottero
61. L’esercito romano sorveglia le strade della Riviera	82. Bambini romani giocano intorno a una fontana di pietra a Budva

83.	Resti di una fontana di pietra vicino al museo nella città vecchia di Budva	101.	Nei bagni, venivano praticati vari trattamenti corporei, e i ricchi Romani portavano con sé schiavi per prendersi cura di loro e massaggiarli	122.	Resti della Villa Rustica a Mirište vicino a Petrovac	143.	Gli Saraceni distruggono la flotta veneziana
84.	Il teatro era anche per i Romani parte del rituale religioso per connettersi al mondo spirituale	102.	Luogo di riposo e socializzazione	123.	Interno della Villa Rustica	144.	I principi di Raška conquistano le città di Duklja
85.	Vista sul mare dalla terrazza della villa urbana di Budva (Villa Urbana)	103.	Nei bagni, gli abitanti di Budva venivano curati da guaritori ed erboristi sempre presenti	124.	L'imperatore Teodosio divide l'impero tra i suoi figli	145.	Presa del potere dei nobili romani nelle città, il principe fissa le ricompense
86.	Resti della Villa Urbana nella piazza della città vecchia di Budva	104.	Antica città di Budva oggi	125.	I Goti attaccano l'Impero	146.	Liberazione dall'imposta completa dallo Stratigato
87.	Resti sepolti di un ipocausto a Budva	105.	Posizioni dei resti dell'Impero romano nella città vecchia di Budva	126.	Antica basilica paleocristiana a Budva prima della sua distruzione	147.	Lo stratego dell'imperatore Basilio naviga nell'Adriatico con la sua flotta
88.	Una delle ville urbane di Budva (Villa Urbana)	106.	Trionfo dell'imperatore sugli Armeni	127.	Antica chiesa di Santa Maria degli Angeli	148.	Soldato romano alle porte di Budva
89.	Corridoi decorati della Villa Urbana	107.	La peste decima la popolazione di Budva	128.	Santa liturgia nella basilica paleocristiana	149.	Porta romana murata sulle mura della città vecchia di Budva
90.	Selezione di pietre per i mosaici sulla spiaggia di Mogren	108.	Vita decadente dell'imperatore Commodo	129.	Antico aspetto del pozzo all'interno della basilica di Santa Maria	150.	Monastero di Vojnići oggi
91.	Artista romano crea un mosaico da terra	109.	Guerra civile nell'Impero romano	130.	Antico aspetto del pozzo all'interno della basilica di Santa Maria	151.	San principe, principe di Raška Jovan Vladimir
92.	Mosaico della villa urbana di Budva (Villa Urbana) del II secolo, museo della città di Budva	110.	Eraclio l'imperatore promulga un editto davanti al Senato	131.	Resti del mosaico della basilica paleocristiana nella città vecchia di Budva sulla piazza delle chiese	152.	Battaglia del sovrano zetetico sul campo di Tudemilsko vicino a Bar contro i Romani nel 1042
93.	Sacerdotesse vestali davanti al tempio	111.	Quattro imperatori regnano sull'Impero romano	132.	Resti della basilica paleocristiana nella città vecchia di Budva	153.	Scisma religioso al concilio di Nicea nel 1054
94.	Statua in bronzo della dea Vittoria del I secolo, museo della città di Budva	112.	San Giorgio uccide il drago	133.	Catastrofico terremoto a Budva	154.	Mappa dell'impero di Bodin nel 1107
95.	Interno antico della basilica a Budva	113.	L'imperatore Costantino il Grande a Niš	134.	Città distrutta sulla Riviera di Budva	155.	Gran principe di Raška Stefan Nemanja su una barca di fronte a Budva
96.	Resti della necropoli antica illirica e romana di fronte alla città vecchia di Budva	114.	Promulgazione dell'editto di Milano, affresco	135.	Il granduca di Costantinopoli, Velizar	156.	I crociati Raimondo di Tolosa seppelliscono il secondo sull'isola di Sveti Nikola vicino a Budva
97.	Sacerdote con maschera di morte trasferisce le ceneri del defunto in un'urna, colomba bianca che vola	115.	Costantinopoli, oggi Istanbul sul Bosforo	136.	Gli Avari occupano temporaneamente Budva	157.	Crociati sulle mura di Costantinopoli, saccheggiando e incendiando la capitale dei Romani
98.	Testa di ariete come decorazione su un altare di pietra, necropoli di fronte alla città vecchia di Budva	116.	Vigneti della Riviera di Budva	137.	Ritiro delle legioni romane dai confini	158.	Banchetto dei principi di Paštrovići vicino all'isola di Sveti Stefan
99.	Nei bagni, uomini e donne facevano il bagno in momenti diversi	117.	Raccolta delle olive dalla vecchia piantagione Vela di 1500 anni	138.	Stemma della Repubblica di Venezia sulle mura di Budva	159.	Edificio del museo
100.	Interno antico dei bagni sotto la piazza delle chiese nella città vecchia di Budva	118.	Lavori nei campi di Petrovac	139.	Raša assedia Costantinopoli, capitale dell'Impero bizantino		
		119.	Casa di campagna (Villa Rustica) a Perovac	140.	Resti di un muro romano sulle mura meridionali		
		120.	Dettaglio del mosaico della Villa Rustica a Mirište	141.	Carlo Magno, „Padre d'Europa”		
		121.	Dettaglio del mosaico della Villa Rustica a Mirište	142.	Gli Saraceni conquistano e distruggono Budva, mentre la popolazione fugge sulle montagne		

DIE RÖMER IN BUDVA

Als ständig begehrte Beute von Militärführern, Kaisern, Piraten und Banditen lebt Budva furchtlos seine Ewigkeit, die von der Königin und Göttin Harmonia versprochen wurde, die es gegründet hat.

Direkt über der Altstadt erstreckt sich der Hügel von Spas, von dem es entsprang, geschmückt mit niedriger Vegetation, seltenen Kräutern und ungewöhnlichen Felsen. Es ist schwer zu glauben, dass in diesem Bereich, der jetzt fast frei von jeder Struktur ist, einst mehr als zehn Tempel von den Winden der Zeit ausgelöscht wurden.

Und hier ist die Zeit von ständiger Unsicherheit durchdrungen. Die Angst vor häufigen Plünderungen, Zerstörungen und Erdbeben verfliegt in den Augen des berühmten Symbols der Madonna von

Budva. In ihrem mütterlichen Umarmung sammeln sich alle Hoffnungen des Volkes von Budva in dem Gedanken an die Barmherzigkeit des Schöpfers und die Erlösung vom Leiden.

Dank ihres sanften Blicks forderte das letzte Erdbeben keine Opfer. Wie ein Bote aus den Himmeln öffnete es die Tore der Zeit und brachte eine Epoche hervor, die irgendwo zwischen den Illyriern und den Römern verloren gegangen war. In den Spalten der Erde, unter den Mauern, die diese ehemalige Insel mit dem Sternbild Volar für den Himmel verbinden, wurden Geheimnisse der illyrischen Geburt und Überreste des blutigen Ruhms des Römischen Reiches offenbart. Volar für den Himmel verbinden, wurden Geheimnisse der illyrischen Geburt und Überreste des blutigen Ruhms des Römischen Reiches offenbart.

Die Römer eroberten dieses Stück Himmel von den Illyriern und gründeten eine befestigte Stadt. Auf den Fundamenten alter Tempel errichteten sie ihre Heiligtümer und hüllten sie in eine neue Epoche ein. Der Reiz geplünderten und bereicherten Schätze von Völkern aus der ganzen Welt versammelte sich um diese ehemalige Kolonie des antiken Theben eine Vielzahl von Menschen, die sich entlang der Ufer von Lovćen und den Paštrovska-Bergen niederließen und sich wie Ranken ausbreiteten.

Die mehr als tausendjährige Geschichte des Römischen Reiches hat Narben im Schicksal der Bevölkerung hinterlassen und die Architektur der Altstadt geschmückt. Spuren der römischen Ära, die nicht von Piraten und Winden geplündert wurden und die wir in Fragmenten in der ganzen Altstadt finden, sind nur ein Teil der himmlischen Ausstellung, Exponate, die wie Sternenstaub im Raum des Budva-Stadtmuseums platziert sind.

Vor dem Eingang zur Festung erinnert uns eine Nekropole an die Vergänglichkeit des Lebens. Die Überreste der Villa Rustica in Petrovac, der Villa Urbana, Bäder und Basiliken sind schon lange entlang der Küste verstreut und warten auf ihre Restaurierung, wer weiß, für welche Zeit. Vielleicht werden wir morgen gemeinsam in ihrer vollen Pracht spazieren gehen, wie in einigen neuen Museumsausstellungen, und uns an der Herrlichkeit unseres schönen Raumes und dem Wissen um seine Unbeständigkeit erfreuen.

Budva ist ein großes Geheimnis. Spuren der Geschichte von Budva, verborgen unter tiefen Erdschichten und Jahrhunderten, wecken die Phantasie der Bewohner und Besucher und bleiben eine ewige Inspiration für Bewunderer von Budva. Lassen Sie dieses Buch ihr Führer und wohlwollende Unterstützung bei weiteren Erkundungen sein, ein persönliches Tagebuch von Erinnerungen, zu dem wir überzeugt sind, dass sie viele, viele verspielte Seiten des Wissens hinzufügen werden.

ILLUSTRATIONSINDEX

1. König Agenor mit der Königin in der ägyptischen Theben	19. Kadmos’ Hauptstadt auf einer kleinen Muschel
2. König der Phönizier in purpurnem Gewand in der Stadt Tyros	20. Schlacht unter dem antiken Troja
3. Gott Zeus in Gestalt eines Stiers und Prinzessin Europa	21. Ankunft der Trojaner an der Küste Italiens
4. Kadmos mit Mutter und Bruder Liki auf der Suche	22. Die Wölfin, Rom (Romulus) und Remus
5. Kadmos kämpft gegen den Drachen, den Sohn des Gottes Ares	23. Entstehung der antiken Stadt Rom
6. Die Hochzeit von König Kadmos und der Göttin Harmonie	24. Die Römer
7. Kadmos und Harmonie regieren das böotische Theben	25. Vertreibung der Könige aus Rom
8. Die thebanische Kolonie an der Küste der Budva-Riviera, aus der die Stadt Budva entstand	26. Debatte im römischen Forum - Senat
9. Dionysos spricht zu den Bewohnern der Kolonie über Ereignisse in Theben	27. Römische Kriege in Italien
10. Kolonisten aus Böotien stellen Wein des Dionysos her	28. Die römische Flotte bricht zu Kriegszügen auf
11. Kadmos und Harmonie kommen nach Budva	29. Kaiser Augustus, einer der bedeutendsten Herrscher in der Weltgeschichte
12. Harmonie erhebt die „Volnar“-Sterne in den Himmel	30. Sokrates und Platon in philosophischer Diskussion
13. Budva heute in Form eines Stierkopfes, Museum an der Position des Auges	31. Alexander der Große erobert Kadmos’ Theben
14. Die Legende von Illyrien (der Schlange) besagt, dass er mit einer Schlange um den Hals geboren wurde oder sogar als Schlange!	32. König Agron an den Ufern der Budva-Riviera
15. Kadmos gründet mit seinem Sohn Illyrien ein Reich	33. Illyrische Königin Teta beobachtet ihre Flotte
16. Überreste der Pylone, des Tores zur illyrischen Stadt in der Altstadt von Budva	34. Seeschlacht zwischen Illyrern und Römern
17. Kadmos und Harmonie verwandeln sich in Schlangen	35. Illyrische Krieger an der Küste von Mogren
18. Mächtige und schnelle illyrische Schiffe, LIBURNE berühmter Seefahrer der Enhelejacen	36. König Gencius vor den Römern zurückweichend
	37. Feier des großen Sieges in Rom, Triumph der Kaiser
	38. Konflikte zwischen Senatoren und Militärführern vor dem Senat in Rom
	39. Roms Reichtum bringt auch neue Probleme

40. Aufteilung von Land und Macht	61. Römische Armee bewacht die Wege der Riviera
41. Bau von Straßen auf den Gipfeln von Paštrović	62. Römer verstärken die Mauern und Zugänge zu Budva
42. Bau von Festungen auf der Insel und den Mauern der Stadt Budva	63. Kaiser Trajan errichtet eine Brücke über die Donau auf dem Weg nach Dakien
43. Ein wohlhabender Römer	64. Gladiatorenkampf bis zum Tod in der Arena
44. Bata, Anführer des großen Illyrischen Aufstands	65. Die Illyrer ziehen sich aus ihren Städten zurück
45. Letzte Schlacht der Römer gegen die Illyrischen Aufständischen	66. Unterworfenen Illyrer werden als Sklaven auf Galeeren verschleppt
46. Mogren Strand in Kadmos’ Hauptstadt Budva	67. Illyrische Krieger in den Gefängnissen römischer Städte
47. Ausrufung gleicher Rechte der Römer in Italien	68. Einst mächtige illyrische Fürsten ziehen sich aus den Städten zurück
48. Gaius Julius Caesar besucht die Legionäre an der Budva Riviera	69. Die Bauweise der Häuser im Hinterland von Budva hat sich über die Jahrhunderte hinweg mit kleinen Modifikationen erhalten
49. Jesus Christus predigt dem Volk	70. Verkauf von keramischen Krügen auf den Straßen von Budva
50. Folterung von Jesus Christus durch die Römer vor der Kreuzigung in Jerusalem	71. Ausschweifende Nachmittagsmahlzeiten der Römer
51. Die Apostel des Christentums, St. Paulus, Cousin von St. Stefan, dem ersten Märtyrerpater der Paštrovići, mit seinem Schüler St. Titus am Hang des Paštrovska-Berges	72. Junge römische Familie an den Ufern der Riviera
52. Leiden von Christen in Arenen in der gesamten römischen Welt	73. Schüler mit Lehrer in der Altstadt
53. Christen beten versteckt vor Verfolgung in den Katakomben	74. Kinder spielen mit Würfeln auf dem Budva-Platz
54. Römische Legionäre errichten eine Festung in Budva	75. Tänzerin bei den Saturnalien
55. Illyrisches Heiligtum auf dem Hügel Spas	76. Budvanerinnen bereiten sich auf die feierliche Zeremonie der Saturnalien vor
56. Illyrische Heiligtümer an der Küste der Budva-Riviera	77. Opfergabe von Wein am Altar
57. Pylone der Budva-Mauern	78. Überreste eines römischen Altars auf dem Platz der Altstadt von Budva
58. Illyrische Familien auf der Flucht	79. Handel in der Altstadt
59. Großer Markt (Fischmarkt) an den Ufern von Budva	80. Herstellung der kaiserlichen Farbe in Budva aus Mollusken
60. Antikes römisches Budva	81. Budva-Dame spaziert mit ihrem Haustier Flamingo

82.	Römische Kinder spielen um einen steinernen Brunnen in Budva	100.	Ehemaliges Inneres der Thermen unter dem Platz der Kirchen in der Altstadt von Budva	121.	Detail des Mosaiks aus der Villa Rustika in Mirišta	143.	Sarazenen zerstören die Flotte der Venezianer
83.	Überreste eines steinernen Brunnens neben dem Museum in der Altstadt von Budva	101.	In den Thermen wurden verschiedene Körperbehandlungen durchgeführt, und wohlhabende Römer hatten Sklaven bei sich, die sich um sie kümmerten und sie massierten	122.	Überreste der Villa Rustika in Mirišta bei Petrovac	144.	Raški Fürsten erobern die Städte Duklja
84.	Das Theater war für die Römer auch Teil des religiösen Rituals zur Verbindung mit der spirituellen Welt	102.	Ort zum Ausruhen und Geselligkeit	123.	Inneres der Villa Rustika	145.	Übernahme der Macht von römischen Adligen in den Städten, der Fürst setzt Belohnungen fest
85.	Blick auf das Meer von der Terrasse des städtischen Hauses in Budva (Villa Urbana)	103.	In den Thermen wurden die Einwohner von Budva von Heilern und Kräuterkundigen behandelt, die immer präsent waren	124.	Kaiser Theodosius teilt das Reich unter seinen Söhnen auf	146.	Befreiung von der vollen Steuerpflicht durch den Strategen
86.	Überreste der Villa Urbana auf dem Platz der Altstadt von Budva	104.	Heutige Altstadt von Budva	125.	Goten greifen das Reich an	147.	Strateg der Kaiser Vasilije segelt mit seinem Schiff zum Adriatischen Meer
87.	Verschüttete Überreste einer Hypokaustanlage in Budva	105.	Positionen der Überreste des Römischen Reiches in der Altstadt von Budva	126.	Ehemalige frühchristliche Basilika in Budva vor dem Abriss	148.	Römischer Soldat an den Toren von Budva
88.	Eine der Stadtvillen von Budva (Villa Urbana)	106.	Triumph des Kaisers über die Armenier	127.	Ehemalige Kirche St. Maria von Engeln	149.	Vermauertes römisches Tor an den Mauern der Altstadt von Budva
89.	Verzierte Gänge der Villa Urbana	107.	Die Pest dezimiert die Bevölkerung von Budva	128.	Heilige Liturgie in der frühchristlichen Basilika	150.	Kloster Vojnići heute
90.	Auswahl von Steinen für das Mosaik am Mogren Strand	108.	Ausschweifendes Leben des Kaisers Commodus	129.	Ehemaliges Aussehen des Brunnens innerhalb der Basilika St. Maria	151.	Heiliger Fürst, raški Fürst Jovan Vladimir
91.	Römischer Künstler setzt ein Bodenmosaik zusammen	109.	Bürgerkrieg im Römischen Reich	130.	Überreste eines Mosaiks in der frühchristlichen Basilika in der Altstadt von Budva auf dem Platz der Kirchen	152.	Schlacht des zetischen Herrschers auf dem Tudemilsko-Feld bei Bar gegen die Römer im Jahr 1042
92.	Mosaik aus dem Stadthaus von Budva (römische Villa Urbana) 2. Jahrhundert, Stadtmuseum von Budva	110.	Kaiser Heraclius erlässt ein Edikt vor dem Senat	131.	Überreste der frühchristlichen Basilika in der Altstadt von Budva	153.	Kirchliche Spaltung während des Konzils von Nicäa im Jahr 1054
93.	Vestalinnen vor dem Tempel	111.	Vier Kaiser herrschen über das Römische Reich	132.	Katastrophales Erdbeben in Budva	154.	Karte des Reiches von Bodin im Jahr 1107
94.	Bronzefigur der Göttin Victoria aus dem 1. Jahrhundert, Stadtmuseum von Budva	112.	Der Heilige Georg tötet den Drachen	133.	Zerstörte Stadt an der Budva-Riviera	155.	Großer raški Fürst Stefan Nemanja auf einem Schiff vor Budva
95.	Ehemaliges Inneres der Basilika in Budva	113.	Kaiser Konstantin der Große in Niš	134.	Konstantins großer Feldherr Velizar	156.	Kreuzfahrer Raymond von Toulouse beerdigt den Gefallenen auf der Insel Sveti Nikola neben Budva
96.	Überreste der antiken illyrischen und römischen Nekropole vor der Altstadt von Budva	114.	Verkündung des Mailänder Edikts, Fresko	135.	Awaren erobern vorübergehend Budva	157.	Kreuzfahrer an den Mauern von Konstantinopel, plündern und verbrennen die Hauptstadt der Römer
97.	Priester mit Totenmasken überführt die Asche des Verstorbenen in eine Urne, weiße Taube fliegt	115.	Konstantinopel, heute Istanbul am Bosphorus	136.	Rückzug römischer Legionen von den Grenzen	158.	Bankett der Paštrović-Knäuel vor der Insel Sveti Stefan
98.	Schafkopf als Verzierung auf einem steinernen Altar, Nekropole vor der Altstadt von Budva	116.	Weinberge der Budva-Riviera	137.	Wappen der Republik Venedig an den Mauern von Budva	159.	Gebäude des Stadtmuseums von Budva
99.	In den Thermen badeten Männer und Frauen in getrennten Zeiten	117.	Ernte von Oliven von der alten Vela-Plantage, die 1500 Jahre alt ist	138.	Raša belagert Konstantinopel, die Hauptstadt des Byzantinischen Reiches		
		118.	Arbeiten auf dem Feld von Petrovac	139.	Römer verstärken die Mauern der Altstadt von Budva zusätzlich		
		119.	Landhaus (Villa Rustika) in Perovac	140.	Überreste einer römischen Mauer an den südlichen Mauern		
		120.	Detail des Mosaiks aus der Villa Rustika in Mirišta	141.	Kaiser Karl der Große, „Vater Europas“		
				142.	Sarazenen erobern und zerstören Budva, während die Bevölkerung in die Berge flieht		

РИМЛЯНЕ В БУДВЕ

Как постоянно желанный трофей военных лидеров, императоров, пиратов и разбойников, Будва бесстрашно живет своим вечным существованием, обещанным королевой и богиней Гармонией, которая основала его.

Сразу над Старым городом возвышается холм Спаса, откуда он вырос, украшенный низкой растительностью, редкими травами и необычными камнями. Трудно поверить, что в этой области, теперь почти лишенной любых структур, когда-то существовало более десяти храмов, стертых временем.

И время здесь пропитано постоянной неопределенностью. Страх перед частыми разграблениями, разрушениями

и землетрясениями рассеивается в глазах знаменитой иконы Будванской Мадонны. В ее материнском объятии все надежды жителей Будвы собираются в мыслях о милосердии творца и спасении от страданий.

Благодаря ее нежному взгляду последнее землетрясение не унесло жертв. Как посланница с небес, она открыла врата времени и принесла эпоху, потерянную где-то среди иллирских и римских народов. В трещинах земли, под стенами, соединяющими этот бывший остров с созвездием Воляр для неба, были обнаружены секреты иллирского происхождения и остатки кровавой славы Римской империи.

Римляне завладели этим куском небес от иллирян и основали укрепленный город. На фундаменте старых храмов они воздвигли свои святилища и окутали его новой эпохой. Привлекательность разграбленных и обогащенных сокровищами народов со всего мира собрала вокруг этой бывшей колонии древней Фивы множество людей, которые взбирались и обосновались вдоль берегов Ловчена и Паштровской горы, как плющ.

Более чем тысячелетняя история Римской империи оставила свои следы на судьбе населения и украсила архитектуру Старого города. Следы римской эпохи, которые не были разграблены пиратами и ветрами, и которые мы встречаем в кусках по всему Старому городу, - это всего лишь часть небесного представления, экспонаты, которые как звездная пыль размещены в пространстве музея города Будва.

Перед входом в крепость некрополь напоминает нам о мимолетности жизни. Руины виллы Рустика в Петроваце, Виллы Урбана, бани и базилики давно разбросаны вдоль побережья и ждут своего восстановления для того, кто знает, какой раз уже. Возможно, завтра мы будем гулять вместе в их полном великолепии, как в некоторых новых музейных экспонатах, и радоваться славе нашего прекрасного пространства и знанию его непостоянства.

Будва - великая тайна. Следы истории Будвы, скрытые под глубокими слоями земли и столетиями, разбуживают воображение жителей и посетителей и остаются вечным вдохновением для поклонников Будвы. Пусть эта книга будет их проводником и доброжелательной поддержкой в дальнейшем изучении, личным дневником воспоминаний, к которому, мы уверены, они добавят множество, множество игривых страниц знаний.

ИНДЕКС ИЛЛЮСТРАЦИЙ

1. Король Агенор с королевой в египетской Тебе	21. Прибытие троянцев на берег Италии
2. Король Финикии в пурпурной одежде в городе Тире	22. Волчица, Рим (Ромул) и Рем
3. Бог Зевс в образе быка и принцесса Европа	23. Возникновение древнего города Рима
4. Кадмо с матерью и братом Ликием в поисках	24. Римляне
5. Кадмо в борьбе с змеем, сыном бога Арея	25. Прогон королей из Рима
6. Свадьба короля Кадмо и богини Гармонии	26. Ссора в римском собрании - сенате
7. Кадмо и Гармония управляют Беотийской Тебой	27. Войны римлян в Италии
8. Тебанская колония на берегах будванской ривьеры, поселение, из которого возникла Будва	28. Римский военный флот отправляется в военные походы
9. Дионис рассказывает жителям колонии о событиях в Тебе	29. Император Кир Великий, один из важнейших правителей в истории мира
10. Колонисты Беотии делают вино Диониса	30. Сократ и Платон в философском споре
11. Кадмо и Гармония приходят в Будву	31. Александр Великий захватывает Кадмову Тебу
12. Гармония поднимает звезды „Волнаре” на небо	32. Король Агрон на берегах будванской ривьеры
13. Будва сегодня в виде головы быка, музей на позиции глаза	33. Иллирская королева Тета наблюдает за своим флотом
14. За Илирию (Змея) связывается легенда, что он родился с змеем на шее, или даже как змей!	34. Морское сражение между Илиром и Римлянами
15. Кадмо со сыном Илирием создают царство	35. Иллирские воины на берегу Могрена
16. Остатки Пилонов, ворот иллирского города в Старом городе Будвы	36. Король Генций перед окруженными римлянами
17. Кадмо и Гармония превращаются в змей	37. Празднование великой победы в Риме, триумф императоров
18. Могучие и быстрые иллирские корабли ЛИБУРНЫ знаменитых моряков Энеалеев	38. Ссора сенаторов и военачальников перед сенатом в Риме
19. Кадмова столица на маленькой раковине	39. Богатство Рима приносит и новые проблемы
20. Битва под древней Троей	40. Раздел земли и власти
	41. Строительство дороги на Паштровских вершинах

42. Строительство укреплений на острове и стенах города Будвы	63. Император Траян строит мост через Дунай в походе на Дацию
43. Богатый римлянин	64. Бой гладиаторов до смерти в арене
44. Бата, вождь большого иллирского восстания	65. Илиры отступили из своих городов
45. Последняя битва римлян с иллирскими восставшими	66. Покоренных иллиров отправляют на галеры как рабов
46. Пляж Могрен в Кадмовой столице Будве	67. Иллирские воины по тюрьмам римских городов
47. Проголошение равных прав римлян в Италии	68. Когда-то могущественные иллирские воеводы отступают из городов
48. Гай Юлий Цезарь на осмотре легионеров на будванской ривьере	69. Способ строительства домов в будванском заросле, с небольшими модификациями, сохранялся на протяжении веков
49. Иисус Христос проповедует народу	70. Продажа керамических кувшинов по улицам Будвы
50. Мучение Иисуса Христа со стороны римлян перед распятием в Иерусалиме	71. Развратные послеполуденные пиры римлян
51. Апостолы христианства Св. Павел, родственник Св. Стефана первомученика защитника Паштровича, со своим учеником Св. Титом на склонах Паштровской горы	72. Молодая римская семья на берегах Ривьеры
52. Страдания христиан в аренах по всей римской империи	73. Ученики с учителем в Старом городе
53. Христиане молятся, скрываясь от преследования в катакомбах	74. Дети играют кубиками на будванской площади
54. Римские легионеры строят укрепления в Будве	75. Танцовщица на празднике Сатурналий
55. Иллирское святилище на горе Спас	76. Будванки наряжаются на торжественную церемонию Сатурналий
56. Иллирские святилища на краю будванской ривьеры	77. Приношение жертвы вина на жертвенник
57. Пилоны будванских стен	78. Остатки римского жертвенника на площади Старого города Будвы
58. Иллирские семьи в бегстве	79. Торговля в Старом городе
59. Большой рынок (рыбный рынок) на берегах Будвы	80. Изготовление императорской краски в Будве из волокна
60. Античная римская Будва	81. Будванская дама гуляет с питомцем фламинго
61. Римская армия охраняет дороги Ривьеры	82. Римские дети играют у каменного фонтана в Будве
62. Римляне укрепляют стены и подходы к Будве	83. Остатки каменного фонтана рядом с музеем в Старом городе Будвы

84.	Театр был также частью религиозного обряда римлян, связывающего их с духовным миром	103.	В термах будванцы лечились у целителей и травников, которые всегда были рядом	126.	Бывшая раннехристианская базилика в Будве перед разрушением	147.	Стратег императора Василия с фотом плавает к Адриатике
85.	Вид на море с террасы городского дома Будвы (Урбана Виллы)	104.	Сегодняшний старый город Будва	127.	Бывшая церковь Св. Марии Ангелов	148.	Римский солдат на воротах Будвы
86.	Остатки Урбана Виллы на площади Старого города Будвы	105.	Позиции остатков римской империи в старом городе Будвы	128.	Святая литургия в раннехристианской базилике	149.	Заблокированные римские ворота на стенах Старого города Будвы
87.	Засыпанные остатки будванского гипокауста	106.	Триумф императора над армянами	129.	Бывший вид колодца в рамках базилики Св. Марии	150.	Монастырь Войничичи сегодня
88.	Одно из городских домов Будвы (Урбана Вилла)	107.	Чума повергает население Будвы	130.	Остатки мозаики раннехристианской базилики в Старом городе Будвы на Площади Церквей.	151.	Святой князь, рашкий жупан Иоанн Владимир
89.	Украшенные коридоры Урбана Виллы	108.	Развратная жизнь императора Коммода	131.	Остатки раннехристианской базилики в Старом городе Будвы	152.	Битва царя зетского на Туђемиљском полю к Забару против римлян 1042 год
90.	Выбор камня для мозаики на пляже Могрена	109.	Гражданская война в римской империи	132.	Катастрофическое землетрясение в Будве	153.	Церковный раскол во время собора в Никее 1054 год
91.	Римский художник составляет напольную мозаику	110.	Керакл объявляет эдикт перед сенатом	133.	Разрушенный город на будванской ривьере	154.	Карта царства Бодина 1107 год
92.	Мозаика из городского дома Будвы (римская Урбана Вилла) II век, музей города Будвы	111.	Четыре императора управляют Римской империей	134.	Великий воевода Константина Великого Велизар	155.	Великий рашкий жупан Стефан Неманя на корабле перед Будвой
93.	Жрицы весталки перед храмом	112.	Святой Георгий убивает дракона	135.	Авары временно овладевают Будвой	156.	Крестоносцы Раймонда Тульского хоронят друга на острове Святого Николы у Будвы
94.	Бронзовая фигура богини Виктории I век, музей города Будвы	113.	Император Константин Великий в Нишу	136.	Отход римских легионеров с границ	157.	Крестоносцы на стенах Константинополя, грабят и поджигают столицу Ромеев
95.	Бывшая внутренность базилики в Будве	114.	Объявление Миланского эдикта, фреска	137.	Герб Венецианской республики на стенах Будвы	158.	Банкада Паштровичких князей перед островом Святого Стефана
96.	Остатки античной иллирской и римской некрополи перед Старым городом Будвы	115.	Константинополь, ныне Стамбул на Босфоре	138.	Расы осаждают Константинополь, столицу византийской империи	159.	Здание Музея города Будвы
97.	Жрец с маской смерти переносит пепел усопшего в урну, белая голубка летит	116.	Виноградники будванской ривьеры	139.	Римляне дополнительно укрепляют стены Старого города Будвы		
98.	Голова овцы как украшение на каменном жертвеннике, некрополь перед Старым городом Будвы	117.	Сбор с вековых оливок на Великой маслине старой 1500 лет	140.	Остатки римской стены на южных стенах		
99.	В термах разделенные сеансы принимали мужчины и женщины	118.	Работы на полях Петроваца	141.	Франкский император Карл Великий, „Отец Европы”		
100.	Бывшая внутренность терм, под площадью церквей в Старом городе Будвы	119.	Деревенский дом (Вила Рустика) в Перовце	142.	Сарацины захватывают и разрушают Будву, в то время как население бежит в горы.		
101.	В термах проводились различные процедуры для тела, а более богатые римляне брали с собой рабов, которые ухаживали за ними и делали массаж	120.	Деталь мозаики из Виллы Рустика на Миришту	143.	Сарацины разрушают флот венецианцев		
102.	Место для отдыха и общения	121.	Деталь мозаики из Виллы Рустика на Миришту	144.	Раши узурпируют города Дукли		
		122.	Остатки Виллы Рустика на Миришту у Петровца	145.	Перехват власти от ромейских дворян по городам, жупан назначает каптенов		
		123.	Внутренность виллы Рустика	146.	Освобождение от уплаты полного налога Стратегу		
		124.	Император Теодосий делит империю между сыновьями				
		125.	Готы нападают на империю				

TRAGOVIA RIMIA U BUDVI

Jako đivipe vashiben but djibenya, impertor, pirata te ratnijaja, Budva avka anaki čavoreskero peski, ovela anaki džemena kaj bi gav pačivla o čačijagi Deveske te o Devlikanesko koka jala s'ikeri o čhavo.

Sar irindune ando Đango droma sode trel savo si užo, muršala anaki, ratne paža anaki thaj čudniki skal'ovja. Vuzo vazdeno drom anaki, so asto na dživdel te hramurija, barvalja muršala e s'udžeske ko vuvendji n'arvaki more pačipača, kaj duj e jivdipa'la vi taj fčere more e čhakrune.

Aso čaj vuvendji asto najder sar o ma kuda vov astarde višl'ote saske. Avka švargodipe leski avka palal'imo, devastiribnja anaki dživdipa'ipa te kerveška anglalija irindune

vuzo but e Buddivani Devleskereko Preša. Sar iri majpe duvle kerdina arakhava sar amaro pačipe kaj dikhaven, Devleski Preša avka haljibnja kaj astarde o jivdipi vujek vi ke čiriba anaki so trubunjija.

Sodola te Devleski Preša vujek dena vi e pačipača. Sar sovl'i košutnipe andre o dzimanipe, te sas anaki peklja e Buddivane peklenipe te ovozijami saske Devleski nja strašnake. Ko dade Devleske oleno avka jivdipiško, vuvendji e čhakrune kaj astarde dromari epoche o bese gja i Ćiro pačipače anaki Romena. Andre o g'uri anaki o dzidija kaj šuninavas kaj astarde vi e mukaven e tava so ovedile avka Romenja ko Ćiro anaki o Devlesko Sanjako, obzera avka but kaj vujela ko ande..

Romenja astarde ola tava kaj so Devle so čirovle anaki o Ćiro avka ola vavkerdina but anaki Romenja. Sar pekljovia andre temeja kerdinavas len e Devleske č'hramen ani prela thaj astarde o Romaša kerdino jek nevo egzekavipnji. Barvalija ehta vortija o čaljaneko anaki barvalija avka nevi epoche. Andre eđvakerdini nivastri e čhakruno thaj e čhaje kaj astarde anaki ola lesko bese ačhel ola le Devlesko vuvendji, kerde avka e Romenge gja kaj te ovia majga andre o pareki ani Paštrovske gora anaki Lovčen.

Fčere sa e hili lili e Bervako Romane Imperio davdile lačhe ola gja činavela lesko čhavoro anaki ola vavkerdindja but anaki gja astarde o Devlesko Sanjako. Tragova Romenge epoche kaj o jek pirata anaki vetra nijindja, kaj dikhavenas jek del njebo vuzo ola avka ehta d'ipnja ani vako staro g'uri, kerdime vi but e njebočhini sa kaj anaki burla thaj e avijishti ko čhavoro ani Budva.

Ande phralipe e khera saves manuša duj del ando fortuna, odova kerlapes kodo si maslo save našavdipe e peste. E resti e Vile Rustike ando Petrovcu, Vile Urbane, Terme thaj bazilika ande xal jek dive ko zna kojte droma saves save ando aver mange keru te džanelas olenas avri. E kana muj te avelas ka džanav amenca ande manušengoro bers, sar ando xal jek neuen muzeja putara thaj te dikhenav amenca e paščavo palunipe save o naš prekrasno xal, te džanav amenca pindi save olenca.

Budva sikavde xraljako dživdipno. E xhovenge e Budve, le xhal jek dive, save kerlapes mije ande qegave save temna lačhe thaj vekura, dikhelasa fantazija manušengiri thaj saravdisa thaj trubul ande qegave e Budve. O xal mange laša te ovel vodič thaj o dačhikano opor te džanen ande pharel bers, personalno dnevnik beršendar te kerel save save si ando leskeripe, sar amenge ikerga, ikerga keripe save olenca.

INDEKS SERENČENČA

1. Kraja Agenor thaj o rani te pašava hin Egipti Themba
2. Kraja Fhenikijako ande phralipe ande phirta Thiraki
3. Del Zevs ande phavgo torlo thaj o daj so čaj te avela Europa
4. Kadhmo thaj o khajale te avena so tražinena
5. Kadhmo ande draki prekal zjala, o čhaveja phendar Čhavo Areja
6. Venčaja o kralj Kadhmo thaj o Delnjaki Harmonija
7. Kadhmo thaj Harmonija radinel buti la beotisko Thembo
8. Thembo kolonija ande gadzhi po khereski di te avela Budva
9. Dionisija te đjavga e gadzhipa e kolonijako ande Thembi
10. Kolonisti beotijako xraljinel te čiravga e vino e Dionisa
11. Kadhmo thaj Harmonija avela e Budva
12. Harmonija ekerel e zvezde „Volnares” ande terno
13. Budva andre kodrino bosa, muzeo ande pozicijo terno
14. Legenda e Ilirija (e Zmija) sikavde te o daj čhave e o drom, thaj sikavde sar o zmija!
15. Kadhmo savesko te sijal e caj e Ilirius
16. Sartine terno e Pilonenge, e phurti e Ilirija ande Stari Themba e Budve
17. Kadhmo thaj Harmonija kerasel ande zmiје
18. Mogošni thaj prilepni Ilirski baria LIBURNES, e shpargarengo buteja e Enheleja
19. Kraljesko thembo e Kadhmo ande shkerca koshar
20. Buti ani nakhavke Throja
21. Avelo e Troganje ande kodrino Italiako
22. Luma, Rima (Romul) thaj Rem

23. Buti e staro thembo e Rima
24. Rimljano
25. Kerenipe e krajaskе ande Rima
26. Debatia ande Rimska oleskura - Senato
27. Ratonipe e Rimjana ande Italija
28. Rimska povarno flota sikavde te dzhasel te ratinel
29. Shhavo Kir Veliki, jekh e pe savori gajdžini ande historija e Chachipe
30. Sokrates thaj Platon ande filosofsko debatija
31. Aleksandar Veliki sikavde e Kadhmo Themas
32. Kralj Agron andre obalata e Budva Themba
33. Ilirska rani Teta dujela e herorija terno
34. Morsko draki e Ilirja thaj e Rimjanija
35. Ilirski shibanena andre obalata e Mogreni
36. Kraljeski Gentsije palol pe Rimska
37. Ulpipnija e pujra andre Rima, trijumf e shtraljasa kerel
38. Konflikte senatorija thaj vojdevodje ande Senato terno ande Rima
39. Shibenipe e Rima avela e novi problemija
40. Phandipnipe e zemja thaj e chakre
41. Shkerca pute ande Pashtruskane vrha
42. Shkerca uqvrdjenja ande ostra thaj stena e Themba terno e Budva
43. Buti Rimska

44. Bata, shkeripa e grande Ilirski khereski
45. Pujra Rimska sas e Ilirski revoltaske
46. Mogreni phadji ande kodrino Thembo e Budve
47. Proklamipe e barabarike e phares e Rimjanija ande Italija
48. Gaj Julije Cezar sikavde e legijonerija ande Budva Thembo
49. Jesus Hristos del pe o manusha
50. Shibenipe e Jesus Hristos sas e Rimjanija trin pe raspitse terno ande Jerusalim
51. Apostoli e Khristijansko sas Sveti Pavle, jekh xoxhako e Sveti Stefan rvmuchenaske, brateske pashtruskane, thaj so si murša-la e Sveti Tito ande kodrino obrova e Pashtruskane gora
52. Stepa e Khristijanengo ande areni thaj Rimska Imperija
53. Khristijanengo phandipnipe skrivdini sikavde ande katakombe
54. Rimska legijonerija kerenipe uqvrdjenja ande Budva
55. Ilirska shibenipe ande kodrino Spas
56. Ilirska shibenipe ande sikhla e Budva
57. Pilona e Budva shibanengo
58. Ilirski familije avela a mangu
59. Grande chiborija (kufašipa) ande obalata e Budva
60. Antička Rimska Budva
61. Rimska vojska savrela buti e Rivijjere
62. Rimljano uqpavde o zidovi thaj pasha e Budva
63. Kraljesko Trajan kerenipe mosta ande Dunav prekal Dakija
64. Shibanipe gladiatorija kerela sas sikhla andre areni
65. Ilirjako povolipnipe prekal kodrino Thembo
66. Phuvlengi Ilirja sikavde e galeija thaj sas e shkamija
67. Ilirski barjalen khere kodrino e Rimska Themba

68. Dujekh vazda mocni Ilirski dzhupani murshinena ande Themba
69. Metodiko kerenipe kherura ande budvansko okolia sikavde e modifikacijenge, šajkerde po višestarja
70. Shibo ceramika đja andre kodrino e Budva
71. Raskalasni poslja pendžoja e Rimjanija
72. Shabasa Rimska porodica andre obalata e Rivijjere
73. Učenici sa učiteljom ande Stari Themba
74. Shibe đjidžina đjidja andre Budva o phutalaskе
75. Gipsita andre Phierjokasko praznik
76. Budvanske bute sikavde kerela sas sikhla ande Solemne Sere-monia e Saturnaliade
77. Donacija e pujra vinja andre barabarike e pherja
78. Ostatci e Rimska žertva ande buti o trgi e Stari Thembo e Budve
79. Shiba ande Stari Thembo
80. Kerenipe e carasko boja andre Budva a volkija
81. Budvanska daja thaj pejci savrela prekal chiborija
82. Rimska barjala đja obala andre kodrino Budva
83. Ostatci e kamena česma kherena muzejske ande Stari Thembo e Budva
84. Teatro sas palol e religiozno rituale pe Rimska, sikavde e lende ande čiravipe spirtualno
85. Mruštera ande terno more ande terrasa e buti o državni olesku-ra e Budva (Vila Urbana)
86. Ostatci e Vila Urbana ande trgo e Stari Thembo e Budva
87. Pokopane ostatci e Budva hypocaust
88. Jekh e Budvansko chiborija (Vila Urbana)
89. Uvelesko čaj kerenipe pe Vila Urbana

90. Birindipe e kamenja ande mozaika ande obalata e Mogreni

91. Rimski artist sikavde e mozaika ande pod

92. Mozaika ande e Budva chiborija (Rimski Vila Urbana) 2nd vek, muzeo e Budva Themba

93. Vestal prevestilija pe pleskaja e temple

94. Bronzeno figuro e Devla Viktoria 1st vek, muzeo e Budva Themba

95. Ostatci e interioro e bazilika pe Budva

96. Ostatci e antička ilirska thaj rimska nekropola ande predi o Stari Thembo e Budva

97. Presto pe kherura ande chiborija pe Budva Themba

98. O mutin savo dikhel buti ande kodri kerip, nekropola angluno phralipe Budva.

99. Ande termeske vuzas tane kerde savo čačipen, džuvdipe thaj rovena.

100. Bivše pharavgo the terma, muro kodrino ceriba ko stari phralipe Budva.

101. Ande termeske tane akaravde mukja meribnaske, thaj o del sa baro Romano sa sasena radinel peske servisa phendar, save ande phenda lenge thaj lenge peske.

102. Plesa te dikhel peske thaj družinel.

103. Ande termeske tane sikavde e Budvaža ko mudardia thaj bija-va saraske save nane šuvene.

104. Dikha stari phralipe Budva.

105. Angluno pozicijako o rimsko kraljištvo ande stari phralipe Budva.

106. Trijumfi o imperatora pala e Jermenija.

107. Pobija peklo o manuša save sasena Budva.

108. Kofo e imperatora Komoda.

109. O lende čačipen ko rimsko kraljištvo.

110. Karakle sikavde amaro gazivar palo senato.

111. Štarjake o kraljia čačipena Romano imperija.

112. O svento Djordje merel o zjalo.

113. O kralj Konstantin Veliki ande Niš.

114. Sikavde e Milanosko gazivardo, freska.

115. Konstantinopole, dikha saraske Istanbul ko Bosforo.

116. Vīno butjarutni e Budva rivijerake.

117. Delve saraske Velje masline štarine 1500 berša.

118. Dikhla peklo palo Petrovačko.

119. Phralo than ko Perovco.

120. Detalji muzikako e Vila Rustike ande Mirište.

121. Detalji muzikako e Vila Rustike ande Mirište.

122. Angluno resta e Vila Rustike ande Mirište kod Petrovca.

123. Biro e Vila Rustike.

124. O kralj Teodosije deli e kraljištvo ande dajenca.

125. Gojja palo kraljištvo.

126. Ani palo rane hrisko baziliko ko Budva angluno gardo.

127. Bivše cerko e Sveti Marija save sasena anđelo.

128. Svento ljudje ani rane hrisko baziliko.

129. Bivše čindjako e čatre ani bašulimanen e Bazilike e Sveti Marija.

130. Angluno resta e muzikako rane hrisko baziliko ko Stari Budva gardo ande Kodrino phralipe ande ceriba ko le ceribakiri.

131. Ostatci e antička rimsko bazilika pe Stari Thembo e Budva

132. Katastrofalno zemjotresi ande Budva

133. Sajjalen grad pe Budvanska Rivijera

134. Velizar, majisto manuš pe Kodrino Thembo e Budva

135. Avarija privremenim sikavde Budva

136. Odpadnik pe Rimska legijonerija ande granica

137. Grb e Republika e Venecija ande zidija e Budva

138. Raska e opkoljava Konstantinopol, e kodrino glava e Vizantijsko Thembo

139. Vizantinija prekalujinel o zidovi e Stari Thembo e Budva

140. Ostatci e Rimska zid pe sajunijaki zidija

141. Karli Veliki, „Daj thaj Europa”, shukarel e Rimska imperija

142. Saracenija konkeljarel thaj bugaril Budva, sar o manusha dzhasinena sar passtruskane

143. Saracenija bugaril o flota e Venecianenca

144. Raske župani pobujinena e pherja e Duklja

145. Preuzimanje e taribena sikavde e Vizantijski ujvaja pe kodrino, župan pherel tale

146. Odkidipe e pune kufašipa anglal ande šef Rimska vojska

147. Stratego e Bizantija sikavde e goleba e barchja ande Adriatik

148. Rimski vojak pe kapije e Budva

149. Otvoren pe Rimska kapije pe zidija e Stari Thembo e Budva

150. Manastiro e Vojnići sar terno

151. Sveti Princ, raskalasko župan Jovan Vladimir

152. Draki e Zet ruler andre Tuđemilsko Feld tar Bar ande o rimjane vi gindena 1042.

153. Vezvanje e Crkveno schizme ande Cobor i Nicaea vi gindena 1054

154. Karat pe Bodinovi Carstvo vi gindena 1107

155. Grande raskalasko župan Stefan Nemanja andre baraba škafa kodrino Budva

156. Crusaders sikavde e pravo pe o iskoferibnaja e San Nikolas tar Budva

157. Crusaders pe o zidija e Konstantinopol, phendar thaj phunduri-ja kapital e Rimjanija

158. Banket e Paštrovići prinčina phendar o islanda e Sveti Stefan

159. Kerenipe e muzeo e buti e Budva Themba

Драги туристи, Будвани и ви који волите Будву,

Ми као аутори смо се потрудили да објединимо приче, митове, легенде са маштом умјетника и да вам необичном комбинацијом илустрација и текстова дочарамо један невјероватни будвански времеплов.

Да би настале ове занимљиве приче, многи научници, авантуристи и ентузијастички су прије нас провели драгоцјено вријеме истражујући, копајући, проучавајући и доносећи нам нова знања... Када будете у прилици, прелистајте ове књиге из којих смо и ми много научили, и много тога закључили. Ова наша књига не би била овако лијепа и занимљива да није коришћена сва набројана литература. А још много књига тек чека на вас! Будва се не може истражити за један дан али ни за читаву деценију, јер она још увијек крије много тога што ће се тек открити.

Гдје год прочитате нешто лијепо, сјетите се да је Будва слободан град - и да је сваки онај који дође у њу слободан човјек, маштар и Будванин.

- Д. Медин, Г. Пајовић - Зидине над немирним морем: зборник радова о Кастелу и Лазарету у Петровцу
- Р. Павићевић - WERK, Аустроугарске тврђаве у Црној Гори
- И. Божић - Зета у Деспотовини
- З. Хоџић - Црном Гором
- И. Божић - Немирно Поморје XV века
- Н. Бабић - Братства племена Паштровића
- Ђ. Јанковић - Српско приморје од VII до X столећа
- М. Лукетић - Ђурђевац, средњовјековно утврђење Црнојевића
- И. Божић - Владавина Црнојевића
- Л. Костић - Кривошијски устанак 1869
- С. М. Љубиша - Приповјести црногорске и приморске
- М. Цанка - Гусарска република Улцињ
- И. Кошутић - Гусари Јадранског мора
- М. Лукетић - Б Раденовић, Будва - Свети Стефан - Петровац
- П. Мијовић - М. Ковачевић, Градови и утврђења у Црној Гори
- Хомер - Илијада

- Р. Гревс - Грчки Митови
- Д. Бараћ - Општа историја писма
- Енциклопедија Британика - Кадмо, Хармонија, Беотија
- Мојсије - Књига Постања
- Херодот - Историја
- Д. Срејовић и А. Цермановић Кузмановић - Речник грчке и римске митологије
- В. Стефановић Караџић - Нарави и обичаји у Црној Гори
- В. Авдијев - Историја старог истока
- Д. Медин - Зборник радова међународног научног сипозијум о античкој Будви 2018
- В. Дулетић - Записи из будванског краја
- К. Ивановић - Будвански анали
- А. Којовић - Мемоари
- М. Орбини - Краљевство Словена
- В. Стефановић Караџић - Живот и обичаји народа српског
- В. Замаровски - Јунаци античких митова, Лексикон грчке и римске митологије
- Ф. Амон - Рума Расна, Етрурски корени Рима

- Е. Хершак - Древне сеобе
- М. Милићевић Брадач - Грчка колонизација на средоземљу
- М. Суић - Антички град на источном Јадрану
- Р. Грејвис - Грчки митови
- А. Цермановић Кузмановић и Д. Срејовић - Лексикон религија и митова древне Европе
- М. Лукетић - Туризам у Будви: 1918–1941
- Група аутора - Будва град краља Кадма
- Т. Голубовић, Митологија и религија Етрураца
- Д. Рендић-Миочевић, Илири и антички свијет
- Ј. Мартиновић, Типови насеља античког доба на Црногорском приморју
- Ч. Марковић, Археологија и научна истина
- Група аутора - Музеј Будве благо краља Кадма
- Ч. Марковић, Римске некрополе у Црној Гори – начини сахрањивања и облици гробова
- М. Лукетић - Будва, Св. Стефан, Петровац
- П. Лисичар - Црна Коркира и колоније античких Грка на Јадрану
- Ј. Ковачевић - Црна Гора у доба Римског Царства
- А. Каљанац - Легенда о Кадму и проблем поријекла Енхелејаца
- В. Дулетић - Будва од мита до стварности
- Г. Десница - Будва и Паштровићи: целокупна историја, књижевност и култура

- Група аутора - Будва историја и култура - откријте наслеђе будванске ривијере
- М. Лукетић - Археолошка налазишта у Општини Будва
- Ч. Марковић - Античка Будва – некрополе, истраживања 1980–1981
- Д. Срејовић - Древна Будва у миту и историји
- Ч. Марковић - Будва, из мита и легенде у стварност
- Џ. Вилкес - Илири
- П. Пакард - Монохромни мозаик у Истмији
- М. Лукетић - Античка Будва, споменици прошлости
- В. Дулетић - Скривено и запостављено античко лице старе Будве

